

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
М. П. ДРАГОМАНОВА**

На правах рукопису

ЧУБАРЕВА Ольга Олексіївна

УДК 111.11:17.022.1:378.091.8

**ЕКЗИСТЕНЦІЯ ЕСТЕТИЧНОГО В АКСІОЛОГІЧНІЙ
СИСТЕМІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА
(ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)**

09.00.10 – філософія освіти

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Науковий керівник:
АНДРУЩЕНКО Тетяна Іванівна,
доктор філософських наук, професор

Київ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЕСТЕТИЧНОГО В АКСІОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	14
1.1. Аксіологічна система сучасних студентів у проблемному полі філософії освіти	14
1.2. Естетичне як чинник формування аксіологічної системи сучасних студентів	34
Висновки до першого розділу.....	53
РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ЕСТЕТИЧНОМУ У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ	57
2.1. Загрози постнекласичної естетики аксіологічній системі сучасних студентів	57
2.2. Роль естетичного виховання студентів в контексті викликів доби глобалізації	90
Висновки до другого розділу.....	106
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ВПЛИВУ ЕСТЕТИЧНОГО НА АКСІОЛОГІЧНУ СИСТЕМУ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ	109
3.1. Екзистенція естетичного у розв’язанні протиріч розвитку вітчизняної вищої освіти	109
3.2. Екзистенція естетичного в упередженні втрати ідеалів автентичності сучасними студентами	140
Висновки до третього розділу	162
ВИСНОВКИ.....	166
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	172

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема цінностей є однією з наскрізних тем філософської рефлексії життєдіяльності людини. Розпочинаючи від Конфуція і до наших днів, філософи різних епох і народів ведуть постійну дискусію про цінності, одні з яких є перехідними, змінними, інші – одвічними - національними і загальнолюдськими. Кожне нове покоління, яке входить у життя, несе з собою власні пріоритети. І хоча суспільство намагається передати йому накопичений традиційний досвід, цінності і культуру, нові покоління продукують власні пріоритети, часто вступають у суперечність з батьками, і здебільшого перемагають, відстоюючи своє, як їм здається, нове й ще незвідане. З часів становлення людства як цивілізації існують загальнолюдське розуміння життя, а разом з ним – палітра цінностей, притаманних всім народам і культурам. Зрозуміло, відмінності між ними існують, вони відлунюють особливості і умови життєдіяльності того чи іншого народу, його ментальність, національний характер тощо. Приймаючи загальнолюдське, народи прагнуть, насамперед, утвердити власне, національне, нерідко конфліктуючи один із одним.

Разом із тим, мирне співіснування народів і культур є саме тією перспективою, про яку тисячоліттями мріяли визначні уми людства. Вони прогнозували гармонію цінностей, яка, за їх розумінням, може бути утвердженою на основі глибокого естетичного відношення до життя, на основі творення краси, яка «врятує світ» (Ф. Достоєвський). Справедливим є й те, що перспектива досягнення означеної гармонії завжди пов'язувалась із молоддю. Формування аксіологічної системи молоді завжди розглядалось як одне з ключових завдань підготовки сучасної молоді до самостійного життя, продукуючи пошуки освітніх механізмів, в тому числі, й естетичного виховання.

Слід мати на увазі, що аксіологічна система загалом, а молоді – особливо, є складною, розмаїтою й динамічною системою. У відповідність з

архітектонікою основних сфер життєдіяльності людини, вона включає в себе економічні, політичні, моральні, естетичні, релігійні та інші цінності. Кожна з цих груп цінностей у той чи інший історичний період життя людини може переміщуватись на передній, чи зміщуватись на задній план. Через перманентне заміщення цінностей молодь переживає складну й суперечливу динаміку життя, формує власні пріоритети, з якими закріплюється у ньому, входить в історію. Естетичне у цій динаміці виконує інтегративно-синтезуючу роль, забезпечує якщо й не повну гармонію цінностей, то у всякому разі, їх безконфліктне співіснування.

Пошук стратегій естетичного впливу на аксіологічну систему студентів у ХХІ ст. носить дуже ускладнений характер та вимагає здійснення масштабних досліджень з використанням потенціалу філософії освіти, яка здатна проникати у «дух сучасної епохи» та визначати стратегію модернізації освіти не тільки відповідно до сучасних соціальних запитів, але й надаючи освіті випереджаючий характер. Відомі попередні епохи становлення людської цивілізації мали кращі можливості щодо кореляції соціальних запитів із відповідними світоглядними орієнтаціями, у той час як сьогоденній дух епохи представлений великою різноманітністю дискурсів, неоднозначністю соціальних ролей суб'єктів освіти тощо. За цих умов, запропонувати універсальні стратегії модернізації освіти та відповідні концепції естетичного впливу на аксіологічну систему студентів виглядає складним завданням, яке вимагає визначитись із відповідями на низку запитань, часто риторичного характеру. Чи має глобальний дискурс домінувати над локальним чи ні при визначенні ролі естетичного у вищій освіті? Які саме естетичні феномени здатні ініціювати екзистенціальні переживання у студентів і чи будуть вони екзистенціально наповненими для представників різних культур у полікультурному освітньому середовищі? Які можливості у сучасній вищій освіті здійснювати естетичне виховання, долаючи виклики постнекласичної (постмодерної) етики? Що ми маємо

розуміти під поняттями естетичного та аксіологічного дискурсів у вищій освіті? Та й взагалі, яка роль має бути відведена вихованню у структурі сучасної освіти у контексті поширення технократичних тенденцій? Потреба у концептуалізації відповідей на зазначену низку питань і актуалізує проведення даного дисертаційного дослідження.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. У якості одного з основних напрямів філософських досліджень, проблема цінностей та їх естетичної складової у життєвому світі молоді, поставала з часів формування самої філософії як особливої форми духовно-практичного освоєння світу – пізнання природи та людини – давньокитайської, давньоіндійської філософії, а, особливо, з часів античних мислителів.

Починаючи з концепцій Аристотеля, Епіктета, Епікура, Платона, Сенеки, Сократа, Марка Аврелія і багатьох інших філософів, цінності людини, її життя, блага і щастя розглядалися в якості ключової мети будь-якого рефлексивного міркування. У рамках європейської середньовічної світоглядної доктрини (Аврелій Августин, Ф. Аквінський та ін.) аксіологічна система людини визначалася релігійними настановами щодо розуміння проблеми блага і цінності, а виключним шляхом до реалізації власних ціннісних настанов визначалася релігійна віра. Видатні філософи епохи Відродження (Е. Роттердамський, Н. Макіавеллі) стверджували гуманістичні ідеали усвідомлення ціннісних орієнтацій у людському житті, що поклало на людину додаткову відповідальність за власні аксіологічні вибори. У Новий час завдяки творам Ф. Бекона, Т. Гоббса, Дж. Локка, Б. Спінози, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро, І. Канта та багатьох інших класичних новоєвропейських філософів сформувалося класичне розуміння аксіологічних орієнтирів та ідеалів людини, в рамках якого моральні, естетичні, когнітивні орієнтири мають спиратися на абсолютну цінність розуму. В рамках такої традиції фундаментальними джерелами аксіології як розділу філософського знання стали праці таких філософів другої половини XIX – початку XX ст., як Г. Лотце, А. Рітчль,

Ф. Брентано тощо. У даному контексті важливою є й класична соціологія цінностей, представлена у творчості таких видатних теоретиків, як М. Вебер, Р. Дарендорф, Т. Парсонс, П. Сорокін, Р. Шелдон та ін.

Некласична філософія ХХ століття завдяки творчості таких філософів, як М. Бердяєв, В. Віндельбанд, М. Гадамер, М. Гайдеггер, В. Дільтей, А. Камю, Х. Ортега-і-Гассет, Г. Ріккерт, Вл. Соловйов, Ж-П.Сартр, Ч. Тейлор, З. Фрейд, Е. Фромм, В. Франк, Ю. Габермас, О. Шпенглер, К-Г. Юнг, К. Ясперс та ін., запропонувала низку концепцій зв'язку між цінностями особистості та естетичним впливом. В контексті цих досліджень ми виокремлюємо поняття «екзистенція», що означає спосіб буття людської особистості у світі, суверенність і свободу свідомості. Осягнувши себе як екзистенцію, людина набуває свободи і є «вибір самої себе», «своєї сутності», що накладає відбиток на все, що відбувається. С. К'єркегор виокремлює три типи екзистенції – «естетичний тип», «етичний тип», «релігійний тип», так як людина повинна пройти три стадії – естетичну, етичну, релігійну. Ж-П. Сартр виявляє три форми буття людини: «буття-в-собі», «буття-для-інших», «буття-для себе».

Постмодерністські дослідження таких філософів, як З. Бауман, У. Бек, Ж. Бодрійяр, П. Вірільо, Ж. Дельоз, М. Кастельс та багатьох інших, надають широку концептуально-методологічну базу для вивчення ціннісних орієнтирів людини, що перебуває у рамках сучасної інформаційно-цивілізаційної матриці, яка має значні відмінності від структури світу, що формувався у класичній та некласичній філософській традиції. Зазначені автори пропонують евристичні для нашого дослідження концепції зв'язку між естетикою та аксіологією у життєвому світі сучасної молоді. В цілому, філософія, соціологія, психологія другої половини ХХ – початку ХХІ століття закладають широкий гуманістичний концептуальний фундамент для теоретичного вивчення аксіологічної системи сучасної людини та молоді як активної соціальної верстви, зокрема.

Що стосується сучасного українського освітньо-філософського дискурсу, то його можна визначити як доволі активний та багатоманітний. Сьогодні українські дослідники аксіологічних орієнтацій людини, в тому числі на етапі її світоглядно-особистісного становлення у молодому віці, приділяють значну увагу аналізу дослідженню ролі естетичного в освітньо-виховному процесі. Серед відомих українських філософів, що приділяють значну увагу даній проблематиці, можна виділити наступних: В. Андрущенко, В. Бакіров, В. Вашкевич, В. Воронкова, А. Дробович, М. Євтух, О. Гомілко, Д. Дзвінчук, Є. Золотухіна-Аболіна, В. Зуєв, І. Зязюн, В. Ільїн, Т. Калюжна, О. Киричук, С. Клепко, Н. Кочубей, В. Кремень, С. Кримський, В. Крисаченко, М. Михальченко, В. Пазенок, Л. Панченко, О. Пономарьов, В. Савельєв, Д. Скальська, Н. Скотна, В. Табачковський, Н. Хамітов, Л. Хомич та ін. Особливу увагу зв'язку між процесами формування ціннісної системи та сучасними соціокультурними викликами естетичному приділяли Т. Андрущенко, О. Базалук, Г. Берегова, Е. Герасимова, О. Добровольська, О. Кивлюк, С. Крилова, С. Куцепал, Л. Левчук, Г. Меднікова, О. Пономарьов, Т. Розова, Ж. Свиренко, Д. Свириденко, О. Скубашевська, О. Хом'як, А. Ярошенко, І. Яшук та ін.

Разом з тим, не зважаючи на досить помітний обсяг публікацій, проблема екзистенції естетичного в аксіологічній системі сучасного студентства залишається дослідженою не достатньо повно. Серед першочергових проблем, які потребують глибшого опрацювання, знаходяться пошук теоретико-методологічних засад дослідження ролі естетичного в аксіологічній системі сучасної молоді (дослідження особливостей розуміння аксіологічної системи сучасних студентів у проблемному полі філософії освіти; виявлення потенціалу естетичного як чинника формування аксіологічної системи сучасних студентів); дослідження соціокультурних та цивілізаційних викликів естетичному у сучасній вищій освіті (аналіз загроз постнекласичної естетики аксіологічній системі

сучасних студентів; виявлення ролі естетичного виховання студентів у контексті викликів доби глобалізації); пошуку праксеологічних вимірів впливу естетичного на аксіологічну систему сучасних студентів (екзистенція естетичного у розв'язанні протиріч розвитку вітчизняної вищої освіти; екзистенція естетичного в упередженні втрати автентичності сучасними студентами).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема і зміст дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України №732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол №5 від 22 грудня 2006 р.). Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол №4 від 28 листопада 2013 р.).

Мета дисертаційного дослідження полягає у здійсненні філософської концептуалізації екзистенції естетичного в аксіологічній системі сучасної студентської молоді.

Досягнення цієї мети потребує вирішення наступних дослідницьких завдань:

- розкрити специфіку аксіологічної системи сучасних студентів як проблеми філософії освіти та запропонувати авторську методологічну стратегію її дослідження;
- проаналізувати роль естетичного у формуванні аксіологічної системи студентської молоді;
- дослідити зміст викликів постнекласичної естетики аксіологічній системі сучасних студентів;

- проаналізувати роль естетичного виховання студентів у контексті подолання складних викликів доби глобалізації;
- розкрити потенціал екзистенції естетичного у розв'язанні сучасних протиріч розвитку української вищої освіти;
- виявити можливості естетичного виховання у подоланні загроз втрати студентами ідеалів автентичності.

Об'єкт дослідження – аксіологічна система сучасної студентської молоді.

Предмет дослідження – філософська концепція екзистенції естетичного в аксіологічній системі сучасних студентів.

Методи дослідження. Методологічні засади дисертаційного дослідження визначені специфікою об'єкта та предмета дослідження. Дисертаційне дослідження базується на таких основних принципах наукового пізнання, як об'єктивність, системність, історизм, практика, сходження від абстрактного до конкретного і навпаки. У якості основних методів дослідження застосовувались: метод діалектики у її сучасному прочитанні, який уможливив представлення предмету дослідження у всіх його взаємозв'язках і взаємних залежностях; метод системного аналізу, який дозволив проаналізувати екзистенцію естетичного як цілісного, системного процесу у її продуктивних зв'язках із аксіологічною системою студентів; історичний метод, що дозволив виявити історичні умови розуміння сутності соціокультурних викликів естетичному; метод герменевтики, який дозволив проникнути у внутрішню структуру екзистенції естетичного у системі сучасної вищої освіти; підходи екзистенціалізму, що дозволили інтерпретувати предмет дослідження як складний в онтологічному плані феномен сучасної вищої освіти та ін. Пропонований підхід у його поєднанні із широкою базою джерел сприяв забезпеченню обґрунтованості пропонованих до захисту результатів дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження визначається тим, що в ньому вперше у вітчизняному дискурсі філософії освіти здійснена концептуалізація екзистенції естетичного в аксіологічній системі сучасної студентської молоді. Зазначена новизна конкретизується у наступних положеннях, які містять елементи наукової новизни та виносяться на захист:

Вперше:

- *концепт аксіологічної палітри студента обґрунтовано в якості евристичного методологічного інструменту дослідження потенціалу естетичного у формуванні аксіологічної системи сучасних студентів.* Враховуючи епістемологічний потенціал метафори у сучасній філософії, автором запропоновано концепт «аксіологічна палітра студента», що розвиває та доповнює поняття аксіологічної системи, враховуючи стан розвитку сучасного суспільства. Автор пропонує у контексті визначення поняття аксіологічної палітри описати сучасну аксіологічну систему студента як складну сукупність світоглядних настанов, мотивів та цінностей, позбавлену ключових характеристик системності (ієрархічність, цілісність та єдність елементів тощо) в умовах сучасної соціокультурної динаміки;

- *концептуалізовано роль екзистенції естетичного в упередженні втрати студентами ідеалів автентичності.* У сучасній освіті, існує загроза дискредитації ідеалу автентичності в аксіологічній системі студентів, в той час, як естетичне має культивувати ідею автентичності як самоздійснення, актуалізації творчого потенціалу. При цьому, була теоретично обґрунтована потреба трансляції ідеалів автентичності засобами естетичного впливу в освіті, що здатне забезпечити студенту як особистості можливості для розкриття його внутрішнього потенціалу шляхом подолання гедоністичних, споживацьких, надмірно прагматичних світоглядних орієнтацій суспільства на початку XXI ст.

Уточнено положення:

- *щодо ролі естетичного у формуванні аксіологічної системи студентів.* Автором обґрунтовано евристичність концепту «екзистенція естетичного» для дослідження аксіологічної системи сучасного студентства та запропонована авторська дефініція, виходячи із розуміння екзистенції у широкому сенсі. Під екзистенцією естетичного в аксіологічній системі сучасного студентства розуміється глибинне переживання та тлумачення студентами естетичного, результатом чого є трансформація їхньої аксіологічної системи;

- *про шляхи мінімізації впливу постнекласичної естетики на аксіологічну систему сучасних студентів, виходячи із потреби відродження аксіологічних ідеалів громадянської активності сучасної молоді засобами естетичного виховання.* Естетичне в освіті, пропонуючи гуманістично наповнені твори мистецтва та підносячи цінності гідності, свободи та рівності, має постати засобом утвердження демократії та ідеалів громадянського суспільства у студентській молоді всупереч домінуванню постнекласичних ідей релятивізму, соціального атомізму, індивідуалізації, відмови від соціальних обов'язків, соціальної апатії тощо. Сформована в результаті естетичного виховання аксіологічна система буде виступати регулятивом громадянської активності студентів щодо розвитку вітчизняного суспільства на засадах демократії в умовах розмивання ціннісної системи координат особистості студента;

- *потенціал естетичного виховання у розв'язанні соціальних протиріч доби глобалізації.* Екзистенція естетичного має слугувати одним із засобів утвердження в аксіологічній системі механізмів зняття протиріч бінарної опозиції «глобальне-локальне», культивуючи в якості світоглядної орієнтації у студентів виваженої, продуктивної за сучасних умов позиції, унебезпечуючи від утвердження нетолерантних світоглядних орієнтацій, які є контрпродуктивними в умовах наростаючої міжкультурної взаємодії.

Подальший розвиток отримали:

- *теоретичні положення щодо зміни проблемного поля сучасної естетики та їх вплив на аксіологічну систему сучасних студентів.* У контексті модернізації вітчизняної вищої освіти гуманітарна складова, в тому числі естетична, отримує другорядний статус у структурі, девальвуючи аксіологічну сферу студентів, сприяючи утвердженню технократичних ідеалів у освіті в якості опозиції розуміння студента як носія творчих потенціалів, всебічно розвиненого носія соціального капіталу, а не тільки фахівця в тій чи іншій предметній галузі. До того ж, на тлі практичного повороту у сучасній естетиці, коли предмет естетики в сучасних умовах виходить за власні класичні межі, краса все частіше інтерпретується як соціально-філософська категорія та поняття для інтерпретації повсякденного досвіду. Отже, модернізаційні проекти в галузі вищої освіти мають враховувати, що екзистенція естетичного в освіті постає засобом розвитку соціальних компетенцій студента, необхідних для ефективного конструювання власної повсякденності та здійснення фахової діяльності.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає в тому, що в ньому вперше у вітчизняному дискурсі філософії освіти здійснена концептуалізація екзистенції естетичного в аксіологічній системі сучасної студентської молоді. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані при розробці стратегій модернізації вищої освіти, при розробці державних гуманітарних стратегій та молодіжної політики.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчальному процесі, зокрема, при читанні курсів «Аксіологія освіти», «Філософія освіти», «Естетика», «Етико-естетична традиція в українській педагогіці», «Педагогіка вищої школи», а також у низці спецкурсів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійної дослідницької роботи. Основні положення й висновки дисертації розроблені автором особисто й знайшли відображення у його наукових публікаціях.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданні кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, а також на секційних засіданнях низки міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, круглих столів та семінарів, а саме: VII Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка вищої школи: методологія, теорії, технології» (м. Київ-Ялта, 2013 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Наукова еліта у розвитку держав» (м. Київ, 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Політика і духовність в умовах глобальних викликів» (м. Київ, 2014 р.), Круглий стіл «Історична пам'ять і сучасність в контексті патріотичного виховання молоді» (м. Путівль, 2015 р.), Міжнародна науково-теоретична конференція «Духовні цінності християнства в українській культурі: віхи тисячоліть» (м. Київ, 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Людиновимірність гармонізації культурно-освітнього простору майбутніх педагогів: наукові досягнення і перспективи» (м. Мелітополь, 2015 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки: механізми реалізації та управління» (м. Київ, 2015 р.) тощо.

Публікації. Основні положення дисертації відображено у п'яти публікаціях, з яких: чотири статті опубліковані у фахових виданнях України з філософських наук, одна стаття – у вітчизняному фаховому виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз даних.

Структура дисертації. Відповідно до мети та завдань дослідження, робота складається із вступу, трьох розділів (поділених на шість підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел (219 позицій). Загальний обсяг дисертації – 194 сторінки, основна частина дисертації – 171 сторінка.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЕСТЕТИЧНОГО В АКсіОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1. Аксіологічна система сучасних студентів у проблемному полі філософії освіти

У даному підрозділі нами здійснюється спроба розкрити специфіку аксіологічної системи сучасних студентів як проблеми філософії освіти та запропонувати авторську методологічну стратегію її дослідження. Не зважаючи на велику кількість робіт, що досліджують ціннісні виміри сучасної студентської молоді, актуальною виглядає спроба концептуалізувати досягнення зазначених досліджень саме з використанням методологічних підходів філософії освіти. До того ж, сучасна соціальна динаміка вимагає здійснення ревізії поглядів на аксіологічну систему сучасних студентів з точки зору оцінки евристичності тих чи інших методологічних підходів щодо розуміння зазначеної системи, адже частина із методологічних підходів може втрачати дослідницьку плідність при аналізі складних освітніх проблем на початку третього тисячоліття.

Ціннісна система студентської молоді є предметом дослідження багатьох наук – філософії, соціології, психології, культурології тощо. І хоча дослідження ведуться здавна і постійно, потреба в них не зменшується, адже в життя входять нові покоління молоді та студентів, які несуть з собою, з одного боку, успадковані цінності та пріоритети, з другого – власно сконструйовані як відповідь на новітні виклики епохи. Питання про те, що являє собою сучасна аксіологічна система студентської молоді потребує додаткових досліджень.

При цьому, варто відзначити й роль держави у створенні відповідної атмосфери в системі вищої освіти, яка б реально сприяла розгортанню процесів демократизації, гуманізації та естетизації функціонування

українських університетів. Першочергово принципи та орієнтири естетизації освітньої сфери мають бути сформульовані саме на політичному рівні: «Способи формування та управління системою естетичного й аксіологічного тлумачення ролі освіти спираються на принципи ціннісно орієнтованої політики у сфері гуманітарної освіти у вищій школі: а) головним предметом зовнішнього контролю у сфері гуманітарної освіти є визначення загальнозначущих і освітніх цінностей, в той час як академічна свобода навчальних закладів зводиться до визначення засад організації, методів освіти, спрямованих на реалізацію цих цінностей; б) роль суспільства полягає у відтворенні, оновленні цінностей, у підтримці ціннісної скерованості гуманітарної освіти; держава повинна забезпечувати контрольні функції, тобто відігравати роль «стража цінностей», але ці повноваження державні органи можуть делегувати суспільству; в) прагнення ВНЗ найбільшою мірою відповідати вимогам суспільства і держави щодо цінностей гуманітарної освіти» [6, с. 9]. В посттоталітарному суспільстві, соціокультурна та освітня сфера якого тривалий час «деестетизувалася», держава має відіграти вагомую роль в процесі аксіологічного становлення нового покоління. Тим більше, що тільки всебічна аксіологізація та естетизація навчання і виховання національної молоді може зрештою призвести до успіху демократизаційних реформ в державі в цілому.

Питання ціннісних орієнтацій та ідеалів є однією з фундаментальних проблем філософської рефлексії в будь-якій світоглядно-теоретичній системі. Коли ж ми конкретизуємо суб'єкта, у якого формується визначена певним чином і під впливом певних факторів аксіологічна система, з'являються додаткові предметно-концептуальні можливості дослідження ціннісно-аксіологічної проблематики. Так, визначивши ціннісну систему сучасного студентства в якості предметної сфери нашого дослідження, ми отримуємо можливість теоретичної конкретизації світоглядно-ціннісної філософської проблематики, виводячи її в сферу філософії освіти. Таким чином,

найважливішим теоретико-методологічним принципом дослідження аксіологічної системи сучасної студентської молоді в дисертації визначається інтеграція міждисциплінарних розвідок (філософських, психологічних, педагогічних, соціологічних, етичних та естетичних) на методологічній та контекстуальній базі філософії освіти.

Звертаючись до проблеми дослідження аксіологічної системи сучасної молоді, необхідно зупинитися на концептуально-теоретичному аналізі багатовимірного феномену мистецтва як особливого виду людської діяльності та яскравого вияву естетичного, який має значний потенціал формування урізноманітненої і творчо-орієнтованої аксіологічної системи студентської молоді, що має важливе значення для утвердження ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді. Мистецтво на всіх етапах розвитку людства в цілому і кожної окремої культурної цілісності зокрема відіграло важливу світоглядно-аксіологічну роль: «Особливим видом людської діяльності є мистецтво, мета якого не пізнання і перетворення світу, не викладення системи етичних норм або релігійних тверджень, а така художня творчість, що забезпечує створення уявного світу, його художньої картини. Мистецтво – естетичне освоєння світу в процесі художньої творчості, що відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах відповідно до певних естетичних ідеалів; одна з форм суспільної свідомості» [112, с. 160]. Враховуючи це, безумовної важливості набуває використання різних форм мистецтва в процесі світоглядно-ціннісного, морально-аксіологічного і особливо естетичного виховання студентської молоді. Саме мистецтво, як феномен, що поєднує такі елементи, як особистісна творчість, суспільна значущість, світоглядно-аксіологічний орієнтир, будучи вищим проявом гармонійності і краси, має високий потенціал структурування та впорядкування аксіологічної системи студентів як на рівні індивіда, так і соціального прошарку загалом.

Долучаючись до сфери мистецтва, молода людина отримує змогу збагатити власний інструментарій прилучення до загального світоглядно-аксіологічного та соціокультурного простору власного народу чи загальнолюдської цивілізації в цілому. Іншими словами мистецтво виконує світоглядно-комунікаційну функцію, дозволяючи особистості, що формується, ставати невід'ємною частиною культурного, соціального, цивілізаційного поля, надаючи їй відчуття власної значимості та аксіологічної абсолютності: «В сучасному світі мистецтво постає соціально значимим засобом міжкультурної комунікації та механізмом соціалізації, оскільки володіє можливістю підключати людину до існуючих в суспільстві цінностей, нормам та культурним значенням. Картина світу, що подається в мистецтві, зумовлена соціокультурною реальністю в історичному контексті, який має в сучасних умовах формат полікультурного простору. Мистецтво сприяє процесу самоідентифікації кожної людини та зняттю глибинних внутрішніх проблем завдяки вмінню виражати інтуїтивно досягнутий «внутрішній порив». Існує глибокий зв'язок особистості, культури, мистецтва та інтенсивних світових культурних процесів, що відбуваються сьогодні» [30, с. 140].

Тільки усвідомлюючи наявність такого зв'язку, молода людина набуває можливості його раціонального використання для розширення власної особистісно-аксіологічної сфери. Саме тому такими важливими є естетичне виховання у ВНЗ, викладання естетики і мистецьких дисциплін, створення цілісного естетичного простору навчального закладу і, нарешті, активне залучення студентської молоді до сфери реального мистецтва шляхом урізноманітнення естетичних форм позанавчальної практики, до яких у студентів був би абсолютно вільний доступ, що гарантувало б диверсифікацію інструментарію формування та збагачення аксіологічної системи сучасного українського студентства.

На особистісному рівні мистецтво дозволяє людині набути багатьох особистісно, в тому числі й професійно, значущих якостей. Завдяки мистецтву процес сприйняття дійсності набуває ознак творчості і креативності, задоволення і насолоди, аксіологічної енергетичності та особистісної значущості. Враховуючи це, надзвичайно важливо, щоб майбутні спеціалісти під час навчання в університеті мали б змогу всіляко долучатися до світу видатних творів мистецтва класичного і сучасного характеру. Мистецтво прищеплює особистості такі аспекти художньо-естетичного сприйняття дійсності:

- трансформація зовнішніх ознак дійсності через внутрішній світ особистості;
- бачення оточуючого простору як організацію кольору і форм, ритмів і професійних відношень;
- асоціативність художньо-емоційних почуттів, настрою з конкретними об'єктами і явищами;
- символічно-образну аконстантність і здібність бачити в конкретному естетично загальне;
- здібність до абстрагування і вибіркової ознак;
- творче уявлення і типізація [187, с. 164].

З світоглядно-філософської та феноменологічно-аксіологічної точки зору, важливо підкреслити і те, що мистецтво є необхідною умовою світосприйняття людини, що знаходиться в будь-якому соціокультурному середовищі. Не було протягом історії розвитку людства соціальних спільнот, що були б повністю позбавленими художньо-образних форм сприйняття дійсності. Іншими словами, мистецтво є одним з ключових засобів комунікації між свідомістю і об'єктивною реальністю: «Мистецтво – це явище, створене за законами краси для відображення об'єктивної реальності і вираження естетичної свідомості людини. Воно виникло для того, щоб формувати, виховувати, спрямовувати естетичне світосприйняття людей.

Насолода, яку отримує людина у спілкуванні з прекрасним мистецтвом, поєднує його особливості: тут і радість пізнання, і задоволення від творчості, і захоплення майстерністю, і відчуття багатства людського духу» [112, с. 160]. Особливо всі ці онтологічно-феноменологічні та енергетично-аксіологічні відчуття важливі в молодому віці, коли людина активно переймається пошуком основ для подальшої життєтворчості і самореалізації. А отже, вищі навчальні заклади мають всіляко сприяти прагненням кожного студента щодо самореалізації в позанавчальній мистецькій практиці, щодо захоплення мистецтвом, його вивчення, долучення до видатних творів класичного і сучасного характеру.

При цьому важливо враховувати психологічно-вікові та соціально-адаптаційні властивості, притаманні людині саме в молодому віці, коли й формується особистісна аксіологічна структура. Тут важливо врахування всього комплексу складних факторів, які впливають на зміни ціннісних орієнтирів молодого людини, що навчається у ВНЗ: «На особливу увагу в цьому контексті заслуговують питання детермінації та закономірностей розвитку ціннісних станів свідомості упродовж одного з важливих онтогенетичних етапів життєвого шляху особистості, яким є етап вузівського навчання (студентський вік). Досвід філософських, соціологічних, психологічних досліджень особистості студента у новій для нього інституалізованій формі діяльності і в нових умовах оволодіння ним засобами діяльнісного існування свідчить про суттєві трансформації, що відбуваються в цей період у внутрішніх зв'язках особистісної організації, які у свою чергу призводять до появи якісних змін або новоутворень. Завдяки їм особистість піднімається на інший рівень самоорганізації та самовияву у складній і динамічній системі взаємозв'язків із навколишньою дійсністю, передовсім із референтною групою. Ідентифікація з цією групою постає, як відомо, суттєвою передумовою професійного і особистісного розвитку студента, побудови системи його ціннісних орієнтацій як особливої форми

реалізації ставлення особистості до власного Я і соціального світу» [69, с. 3]. Отже, навчально-виховне і комунікативне середовище ВНЗ можна визначити ключовим фактором, що впливає на формування та трансформацію особистісно-індивідуальних ціннісних орієнтацій та загальної аксіологічної системи студентської молоді.

Нарешті, в питанні відродження естетичного в освіті «руками студентів» особливе місце посідає саме позанавчальна діяльність студентської молоді. Саме позааудиторна творча активність найбільш стимулює розвиток естетичних і художніх елементів аксіологічної системи студентської молоді: «Естетична спрямованість позааудиторної роботи полягає в реалізації особистісно-орієнтованого і індивідуально-диференційованого підходів, які сприяють активізації художньо-естетичної діяльності студентів, формуванню стійкої потреби в ній, різнобічному й активно-творчому самовиявленню майбутніх спеціалістів» [160, с. 233]. Таким чином, можемо зробити висновок про те, що саме студентська молодь має бути найактивнішим суб'єктом відродження естетичного в цілісному освітньому просторі університету. Це, в свою чергу, сприятиме всебічному розвитку та естетичному урізноманітненню аксіологічної системи студентів в цілому.

Аналізуючи освіту як чинник зростання статусу естетичного в аксіологічній системі сучасних студентів, не можна не зупинитися на підкресленні особливої ролі викладання мистецьких дисциплін та естетики в закладах освіти. Саме естетика як наука і навчальна дисципліна дозволяє молодій людині рефлексивно підійти до усвідомлення краси і гармонії як невід'ємних елементів свого світогляду та аксіологічної системи: «Естетичні знання і вміння дозволяють створювати різноманітні якісні предмети та речі для задоволення потреб людей, надавати їм довершеної форми, котра віддзеркалює їхню красу. Але це можливо реалізувати за умови сформованості та розвитку всіх граней естетичних рис людини, що

набуваються у процесі вивчення курсу естетики. Естетичні потреби, естетичний смак і естетичний ідеал утілюються через естетичне почуття в процесі сприйняття, оцінювання та створення різноманітних естетичних цінностей» [97, с. 29]. Сьогодні в багатьох університетах, особливо на негуманітарних спеціальностях, взагалі не викладається естетика як навчальна дисципліна. Тим самим, навіть студенти, які є активними в тому чи іншому виді художньої творчості, позбавляються можливості формування міцного науково-методологічного та світоглядно-філософського фундаменту для власних особистісно-творчих самовиявів.

На нашу думку, досліджуючи поняття аксіологічної системи сучасної студентської молоді, варто зупинитись на аналізі понятійного апарату цього проблемного поля, розглянувши, що являють у сучасній філософії освіти поняття «цінність», «аксіологічна система», «аксіосфера» тощо. Актуальність проблематики формування аксіологічної системи сучасної студентської молоді та їхніх цінностей полягає насамперед в тому, що саме в процесі навчання в університеті відбувається процес становлення і розвитку фундаментальних особистісно-професійних компетенцій майбутнього спеціаліста і громадянина. В такому ракурсі детального вивчення потребує структура та смислова наповненість того ціннісного універсуму, що утворюється на основі розуміння категорії «цінність» у сучасної української молоді: «Цінності – це результат визначення якостей і властивостей предметів, явищ та процесів, що задовольняють потреби й прагнення людей, сприяють їх самореалізації у всіх сферах життєдіяльності. Найдієвішим засобом опанування молоддю цих цінностей є освітньо-виховний процес. На рівні окремого індивідуума аксіологічний підхід спрямовує педагогічний процес на пошук і втілення на практиці оптимальних шляхів передачі особистості актуальних суспільних цінностей. Реалізація цього підходу в системі освіти дозволяє озброїти молодих людей знаннями, ціннісними вміннями ключових компетенцій, життєдіяльності в умовах динамічних

соціальних змін, сприяти становленню в них персональних систем цінностей, які найбільшою мірою відповідатимуть їхнім індивідуальним потребам, життєвим цілям, інтересам, стимулюючи набуття ними досвіду соціально корисної діяльності й поведінки» [61, с. 12].

В якості одного із ключових понять аксіологічного дискурсу філософії освіти також вживають термін «аксіосфера». Як бачимо, у сучасній соціогуманітаристиці відбуваються спроби розширити понятійний апарат аксіологічних досліджень у відповідь на утвердження нових принципів раціональності. Зокрема, для поняття «аксіосфера» пропонується наступне визначення: «Аксіосфера являє собою не просто конгломерат, суму ідей, образів і символів, що означають смисли, цілі, критерії оцінного ставлення людини до світу речей і явищ, але існує як віртуальна реальність, що самоорганізується пов'язаних цінностей, обумовлених координаційно-субординаційними та причинно-наслідковими зв'язками» [33, с. 9].

З'ясувавши в результаті ключові теоретико-методологічні засади та концептуально-парадигмальні принципи вивчення поняття та структури аксіологічної системи студентської молоді, що охоплює весь комплекс ціннісних орієнтацій молоді у їх органічній взаємодії (економічна (виробнича) сфера, політична сфера, соціокультурна сфера; побутова сфера), важливо, з нашої точки зору звернутися до виокремлення та структурно-функціонального аналізу основних чинників змін аксіологічної системи молоді, до яких ми вважаємо за доцільне віднести спосіб життя, освітній процес, соціокультурні реалії, вплив ЗМІ тощо.

Вивчення та глибокий концептуально-теоретичний аналіз аксіологічної системи студентської молоді дозволяє актуалізувати безліч проблем, що існують на світоглядному, соціальному, структурно-суспільному, економічному, політичному рівні життєдіяльності українського суспільства. Таким чином, дана проблематика дозволяє здійснити міждисциплінарне дослідження, в якому широко застосовуються методи філософії, психології,

педагогіки та інших соціально-гуманітарних наук: «Система ціннісних орієнтацій становить важливий елемент ціннісного ставлення до навколишньої дійсності. Ціннісні орієнтації лежать в основі світогляду людини, її моральних, політичних, естетичних переконань і смаків, визначають її поведінку. Вивчення тенденцій у духовно-культурних цінностях і ціннісних орієнтаціях молоді дозволяє проникнути у глибинні процеси, що відбуваються у суспільно-політичному, економічному і культурному житті нашого суспільства, виявити взаємозв'язки і взаємозалежності між змінами, що відбуваються у системі цінностей і ціннісних орієнтацій суспільства і індивіда (соціальної групи, класу, нації)» [11, с. 17]. Отже, маючи конкретний предметний спектр дослідження – ціннісні орієнтації студентської молоді, ми водночас маємо змогу вийти на визначення більш широкої філософсько-категоріальної сфери, що дасть змогу робити теоретичні висновки про загальний рівень культурно-цивілізаційних аксіологічних орієнтирів сучасного і майбутнього українського суспільства.

Разом із тим, зазначимо, що аксіологічна система – це освітнє явище, укорінене у класичній парадигмі освіти. Ми хотіли би обґрунтувати підхід, згідно якого поняття «система» дещо втрачає свою евристичність в умовах сучасної соціокультурної динаміки, актуалізуючи пошук нових дослідницьких концептів-аналогів. Автор виходить із актуальності потреби доповнення понятійного апарату більш гнучкими концептами, в тому числі, метафоричного характеру. Дійсно, в контексті лінгвістичного повороту у філософії ХХ ст., метафора почала розумітись не стільки як літературний феномен чи засіб доповнення повсякденної мови, але і як ефективний інструмент для розуміння онтологічних процесів, що мають місце у навколишньому світі, як специфічний когнітивний механізм, що розкриває складні механізми розумової діяльності людини. Дослідниця І. Полозова з цього приводу зазначає наступне: ще М. Гайдеггер стверджував, що

найкращим способом розкриття початкових смислів речей є не логічна аргументація, а шлях поетичних асоціацій і метафор, при чому, дана тенденція простежується також в положенні постмодернізму про неминучу художності, поетичності всякого мислення, в тому числі філософського і навіть природничого [135].

Ми пропонуємо звернутись до концепту аксіологічної палітри, який нам видається продуктивним доповненням при спробах дослідити системні ціннісні утворення у сучасної молоді. Чому для проведення філософсько-освітнього аналізу обрано саме категорію «аксіологічна палітра» сучасної студентської молоді? Справа в тому, що ціннісні орієнтири, ідеали і прагнення людини, особливо в молодому віці, складають надзвичайно динамічну та рухливу сферу. Наші оціночні здатності як суб'єктів власної життєтворчості майже нічим не обмежуються, втілюючи людське прагнення до свободи. Здатність до суб'єктивної оцінки, до творення ціннісних образів є однією з ключових властивостей людини, що робить її суб'єктом культури, творчості, прогресу: «Ціннісний образ – результат специфічного узагальнення, цілісність культурних смислів, яка ніколи до кінця не підлягає понятійному аналізу. Тобто понятійно неможливо повністю, на елементи розкласти ціннісний образ» [71, с. 222]. Тому й було запропоновано поняття аксіологічної палітри – різнобарвного і динамічного поєднання всієї багатоманітності ціннісного світу сучасної молоді. Тим більше, що з прискоренням процесу інформаційних обмінів аксіологічні трансформації соціального і особистісного простору сучасної людини набувають реально непередбачуваного та необмеженого характеру.

Загалом аксіологічна проблематика завжди поставала як одна з ключових в будь-якій філософській доктрині. Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що ми ставимо на меті створення інтегральної концепції ціннісного розвитку студента, для чого й використовується категорія «аксіологічна палітра», щоб врахувати якомога ширший спектр

можливих орієнтирів та критеріїв, що визначають ціннісний світ сучасної української студентської молоді.

Категорія «аксіологічна палітра» пропонується нами в якості евристичного концепту аналізу ціннісний проблем освіти саме тому, що в своїй сутнісній структурі вона поєднує різнопланові та міждисциплінарні аспекти вивчення ціннісно-світоглядних орієнтацій. В той же час, конкретизація предмету дослідження через обрання певної соціально-професійної верстви – студентської молоді, дозволяє актуалізувати специфічні аспекти аксіологічно-орієнтованого філософського дослідження. Особливої актуальності воно набуває ще й тому, що студенти традиційно являються найактивнішою та найперспективнішою верствою населення, ціннісні орієнтації якої значною мірою визначають майбутню аксіологічну палітру того чи іншого суспільства в цілому.

Взявши за основу в нашому дослідженні поняття «аксіологічної палітри» студентської молоді, ми наголошуємо, що в цю категорію за змістом включається весь комплекс ціннісних орієнтацій молоді у їх органічній взаємодії. Принципово та факторно, її структуру можна формувати за основними сферами життя – економічна (виробнича) сфера, політична сфера, соціокультурна сфера, побутова сфера та ін., що й буде визначати структурно-методологічну матрицю нашого дисертаційного дослідження. В той же час, аксіологічна палітра розглядається нами як філософська категорія найширшої абстракції, що має світоглядне значення та максимально відкриту та комунікативно-діалогічну природу: «Ціннісні орієнтації лежать в основі світогляду людини, її моральних, політичних, естетичних переконань і смаків, визначають її поведінку. Вони є важливим елементом внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, усією сукупністю його переживань. Сформовані ціннісні орієнтації – це свого роду «вісь» свідомості, яка забезпечує усталеність людини і проявляється у певному типі її поведінки, в інтересах, потребах,

переконаннях» [171, с. 9]. Такий фундаментальний характер та функціонально-структурна різнобарвність аксіологічної політри й визначають важливість її дослідження, особливо на етапі освітньо-професійного становлення особистості, що й відбувається під час навчання у вищому навчальному закладі.

Повернемось до обґрунтування евристичності концепту палітри в нашому дослідженні, зокрема, проаналізуємо, чому для проведення філософсько-освітнього аналізу обрано саме категорію «аксіологічна палітра» сучасної студентської молоді. Справа в тому, що ціннісні орієнтири, ідеали і прагнення людини, особливо в молодому віці, складають надзвичайно динамічну та рухливу сферу. Наші оціночні здатності як суб'єктів власної життєтворчості майже нічим не обмежуються, втілюючи людське прагнення до свободи. Здатність до суб'єктивної оцінки, до творення ціннісних образів є однією з ключових властивостей людини, що робить її суб'єктом культури, творчості, прогресу: «Ціннісний образ – результат специфічного узагальнення, цілісність культурних смислів, яка ніколи до кінця не підлягає понятійному аналізу. Тобто понятійно неможливо повністю, на елементи розкласти ціннісний образ» [71, с. 222]. Тому й обрано поняття «аксіологічної палітри» – різнобарвного і динамічного поєднання всієї багатоманітності ціннісного світу сучасної молоді. Тим більше, що з прискоренням процесу інформаційних обмінів аксіологічні трансформації соціального і особистісного простору сучасної людини набувають реально непередбачуваного та необмеженого характеру.

Враховуючи епістемологічний потенціал метафори у сучасній філософії, автором запропоновано концепт «аксіологічна палітра студента», що розвиває та доповнює поняття аксіологічної системи, враховуючи стан розвитку сучасного суспільства. Автор пропонує у контексті визначення поняття аксіологічної палітри описати сучасну аксіологічну систему студента як складну сукупність світоглядних настанов, мотивів та цінностей,

позбавлену ключових характеристик системності (ієрархічність, цілісність та єдність елементів тощо) в умовах сучасної соціокультурної динаміки.

Насамперед, важливо підкреслити, що чинники, які впливають на формування і трансформацію аксіологічної палітри студентської молоді, є надзвичайно різноманітними і такими, що важко піддаються систематизації, отже, їх вплив часто може бути непередбачуваним і стихійним: «Середовище найближчого оточення надзвичайно істотно впливає на систему цінностей, що формується. Такою є також сила традицій, звичаїв, забобонів. Оскільки всі вони мають не лише позитивні, а й негативні сторони, то виключно важливого значення набуває власне активне ставлення до існуючих норм спілкування і взаємодії... На перший план виходить такий вид психологічного процесу, як оціночна діяльність людини, спрямована не лише на засвоєння та усвідомлення об'єктивно-змістовної сторони об'єкта чи предмета, а й на оцінювання їх властивостей з точки зору потреби, корисності, прийнятності тощо для задоволення потреб та інтересів особистості, реалізації цілей її діяльності. У результаті цієї оціночної діяльності відбувається усвідомлення цінності й тим самим формуються ціннісні орієнтації та особливості ставлення» [199, с. 342]. В цьому процесі важливу роль відіграє світоглядна та психологічна готовність самої особи до здійснення усвідомлених і важливих оціночних дій. Така здатність багато в чому залежить саме від того, які компетенції, знання і ціннісні орієнтири молода людина отримує в стінах університету.

Особливий наголос в нашому дослідженні робиться на потребі створення адекватного для сучасної ситуації теоретико-методологічного фундаменту для вивчення і аналізу ключових характеристик освітнього процесу в українських ВНЗ як важливого чиннику змін аксіологічних орієнтацій нашої молоді: «Розвиток індивідуальності, культивування сенсу і цінностей життя дозволяють студентам в умовах навчання у вищому навчальному закладі самоактуалізуватися. При цьому самоактуалізація може

виступати критерієм формування індивідуальності особистості, компонентами якої є: цінності і ціннісні орієнтації, самосприйняття (ставлення до самого себе, оцінка себе, своїх можливостей і здібностей, їх розкриття), міжособистісна чутливість, ставлення до пізнання і змістожиттєві орієнтації. Визначено, що соціокультурне середовище вищого навчального закладу – це простір, здатний змінюватися під впливом суб'єктів, що культивують і підтримують при цьому визначені цінності, відносини, традиції, норми, правила, символи в різних сферах і формах життєдіяльності колективу вищого навчального закладу» [58, с. 11-12]. Таким чином, освітній процес тільки тоді може розглядатися як ефективний засіб впливу на структуру і зміст аксіологічної палітри студентської молоді, коли в його формуванні та наповненні будуть брати активну участь самі студенти, що треба враховувати при побудові новітньої філософської парадигми сучасної вищої освіти в Україні.

Сучасні студенти мають готуватися до самореалізації в суспільстві змін та інновацій. Така самореалізація можлива лише за наявності міцного ціннісно-світоглядного фундаменту у поєднанні з готовністю до постійної інноваційно-творчої діяльності. Саме таких членів потребує суспільство, орієнтоване на розвиток та стабільність: «Суспільству, що розвивається, потрібні освічені, моральні, підприємливі люди, які можуть самостійно приймати рішення в ситуації вибору, здатні до співробітництва, схильні до мобільності та динамізму. Вони мають бути готові до міжкультурної взаємодії, володіти почуттям відповідальності за долю країни, за її соціально-економічне процвітання» [38, с. 91]. Такі особистості на ціннісно-світоглядному рівні здатні формуватися лише в сучасній, інноваційно-гуманістичній освітній системі, адже однією з провідних цілей освіти традиційно вважається задоволення потреб суспільства у формуванні освічених, всебічно розвинених, високоморальних особистостей, які зможуть стати гідними його членами та внести свою лепту в подальший науково-

технічний та культурний прогрес людства, однак на кожному історичному етапі ця загальна освітня мета набуває своєї конкретності залежно від специфічних особливостей суспільного розвитку [171, с. 33-34]. Такі цінності, що наповнюють аксіологічну палітру студентської молоді, мають бути максимально різноманітними та динамічно співмірними. Молода людина має оволодіти під час навчання в університеті інноваційними засобами професійної дії та громадської активності, в руслі чого й сформується фундамент її ціннісно-світоглядних орієнтацій.

Враховуючи таку подвійну природу аксіологічної палітри молоді, що включає в себе як традиційні, так і прогресивно-інноваційні цінності, існує актуальна необхідність розробки нової філософської парадигми вищої освіти, яка б включала в себе конкретні пропозиції щодо переходу на інноваційно-гуманістичні принципи в навчально-виховному та організаційно-культурному процесі: «Сьогодні досить багато говорять про перехід до нової гуманістичної цивілізації. Характерною складовою формування гуманістичної цивілізації виступає існування нової освітньої парадигми. Вихід людства з кризи інформаційного суспільства залежить від здатності людей створювати та запроваджувати інновації. Суспільство в цілому та держава впливають на систему організованої освіти» [21, с. 135].

При цьому, в інноваційному суспільстві фундаментальне значення зберігають загальнолюдські, вічні цінності. Не дарма, на думку вітчизняних теоретиків освіти, сенс інновацій полягає в «оволодінні студентами такими вміннями та навичками, як вміння передбачати, прогнозувати, орієнтуватися в складних умовах реального життя. Поставлені завдання передбачають вибір ціннісних орієнтирів, в основі яких покладені поняття «доброта», «чуйність», «дружня турбота», «гідність», «справедливість», «раціональність», «толерантність» та «самодостатність». Ці пріоритети знаходять вираження в новому світорозумінні» [76, с. 149]. Отже, сьогодні особливого теоретико-методологічного значення набуває проблематика співвідношення

традиційного та інноваційного в сучасній аксіологічній палітрі молоді, що й підвищує актуальність та практичну значущість нашого дисертаційного дослідження.

Отже, в Україні сьогодні високої актуальності набуває нагальне створення ціннісно-орієнтованої системи освіти та виховання. Культурне, громадське, професійне середовище університету має всіляко сприяти наповненню аксіологічної палітри студентів цінностями гуманізму, творчості, толерантності, миролюбства, демократичності, поваги до прав людини тощо: «Концептуальні положення аксіологічно орієнтованої системи виховання полягають в тому, що молода людина, сьогоднішній студент, одночасно є носієм загальнолюдських цінностей і цінностей української культури, що сприяє розвитку національної самосвідомості і вхідного в світовий контекст рівня культури особистості. При цьому майбутній фахівець слідує тим цінностям, які є основою його професійної діяльності і вже ним інтеріоризовані, і вибирає більш складні ціннісні орієнтації, сприяючі його особистому і професійному зростанню» [79, с. 54].

Враховуючи це, можна з високою мірою ефективності розробляти концептуально-теоретичний базис та імплементаційні інструменти для покращення світоглядно-ціннісної, професійно-орієнтаційної, культурно-цивілізаційної, особистіно-творчої структури аксіологічної системи (палітри) молодого покоління. Важливо також пам'ятати, що ефективність освітнього, навчального, науково-дослідного, виховного, громадського впливу на молоду особу з боку університетського середовища багато в чому залежить і від загально-соціального стану в країні, а також відносно вже сформованих ціннісних пріоритетів, що можуть бути у кожної молодої людини.

Таким чином, здійснивши понятійний та структурний аналіз категорії «аксіологічна палітра» студентської молоді, виявивши ключові чинники її змін та трансформацій, підкресливши поєднання традиційних та інноваційних факторів розвитку ціннісної сфери сучасного студентства, а

також прослідкувавши основні соціологічно-фактичні показники, що характеризують аксіологічний простір сучасного університету, можемо зробити низку взаємопов'язаних висновків, що стосуються формування теоретико-методологічних засад дослідження аксіологічної палітри сучасної студентської молоді. Здійснивши визначення категорії «аксіологічної палітри» студентської молоді та проаналізувавши його структурні характеристики, доведено, що дане поняття охоплює весь комплекс ціннісних орієнтацій молоді у їх органічній взаємодії та еволюційні динаміці. З нашої точки зору, структуру даної категорії можна формувати за основними сферами життя – економічна (виробнича), політична, соціокультурна; побутова тощо. Водночас, ґрунтуючись на класичних та сучасних теоріях цінностей, а також на здобутках сучасної філософії освіти, теоретико-методологічний апарат дослідження формується з огляду на необхідність постійної гуманізації сучасної вищої освіти. Враховуючи це, ключовими орієнтирами при аналізі аксіологічної палітри сучасної студентської молоді обрано людиноцентризм, гуманізм, толерантність, миролюбство, культуроорієнтованість, планетарно-екологічне мислення тощо. Саме такі орієнтири, на нашу думку, виводять теоретико-методологічне дослідження аксіологічної палітри студентської молоді на практичний, виховний, світоглядно-формуючий рівень.

Визначивши основні чинники змін аксіологічної палітри молоді, доведено, що особливу роль в даному контексті відіграє спосіб життя, освітній процес, соціокультурні реалії, вплив ЗМІ тощо. Такі чинники можна визначити як зовнішні відносно особистісного ціннісного універсуму кожної молодої людини. Вплив цих зовнішніх чинників може носити як позитивно-творчий, так і негативно-руйнівний, дестабілізуючий характер. Одним з ключових теоретико-методологічних принципів нашого дослідження є концептуальна орієнтація на пошук співвідношення та взаємовпливу таких зовнішніх чинників та внутрішньо-особистісних процесів, які

взаємодоповнюються та взаємовизначаються. Ключовою метою у освітньо-філософському плані тут постає пошук шляхів побудови такого культурно-освітнього простору університету, який би навчальними, виховними, організаційно-культурними засобами дозволяв би кожній молодій людині оптимально збалансувати зовнішні і внутрішньо-особистісні чинники на принциповому аксіологічному фундаменті гуманізму, культуро- і життєтворчості, миролюбства, толерантності, поваги до прав людини тощо.

Розглянувши основні характеристики сучасної аксіологічної палітри студентів, зазначено, що кризово-трансформаційний стан українського суспільства, державності, економіки, безумовно, чинить відповідний вплив на ціннісні орієнтації української молоді. Сьогодні домінантними в структурі аксіологічної палітри стають цінності прагматизму, утилітаризму, індивідуалізму, припустимості злочинів та аморальних вчинків тощо. Водночас, не можна не відмітити і те, що сучасні молоді люди починають більше цінувати власну ініціативність, креативність, професіоналізм, які допомагають самореалізуватись в сучасній складній соціально-економічній та глобально-цивілізаційній ситуації. Вироблення такої ціннісної палітри має стати ключовою інтегративною метою для вилаштування єдиної системи навчально-виховної, науково-дослідної, громадсько-організаційної діяльності студентів як активних суб'єктів становлення і розвитку соціокультурного середовища сучасного університету.

Підбиваючи підсумки цього підрозділу, зазначимо, що в ньому було досліджено специфіку аксіологічної системи студентів та обґрунтовано евристичну методологічну стратегію її дослідження. Зокрема у підрозділі було досліджено низку ключових понять аксіологічного дискурсу сучасної вищої освіти («аксіологія», «цінність», «аксіологічна система» тощо). Та показано, що поняття «аксіологічна система» втрачає свій методологічний потенціал у сучасній філософії освіти, яка перебуває у стані обґрунтування нової освітньої парадигми.

В умовах сучасної соціальної динаміки, постнекаласичних підходів у сучасній соціогуманітаристиці, метафора вважається ефективним методологічним інструментом сучасної філософії в цілому та філософії освіти, зокрема. Враховуючи епістемологічний потенціал метафори, автором запропоновано під «аксіологічною палітрою студента» розуміти аксіологічну систему студента як складну сукупність світоглядних настанов, мотивів та цінностей, позбавлену ключових характеристик системності (ієрархічність, цілісність, єдність елементів тощо) в умовах сучасної соціокультурної динаміки.

У підрозділі було показано, що концепт аксіологічної палітри може слугувати методологічним інструментом, здатним збагатити дослідницький потенціал сучасної філософії освіти в умовах, коли зменшується евристичний потенціал низки понять, концептуалізованих у межах класичної парадигми освіти. Нова парадигма освіти, що формується, має враховувати складний характер сучасної аксіологічної системи студента, а концепт аксіологічної палітри демонструє свою співмірність із запитом соціальної динаміки на початку XXI ст. Зазначений концепт розвиває близьке поняття «аксіологічна система», враховуючи сучасні соціокультурні запити: поняття системи вимагає розуміння цінностей в упорядкованому, ієрархічному, детермінованому закономірностями сенсі, в той час як концепт палітри не претендує на ієрархічність, керованість, впорядкованість тощо, є орієнтованим на поліфонію та плюралізм цінностей у їхній єдності, корелюючи із характером соціокультурної динаміки. В той самий час, концепт аксіологічної палітри не претендує на всеосяжний статус та пропонує розширення методологічних підходів для дослідження складних ціннісних проблем у сучасній вищій освіті, в тому числі, у контексті розкриття ціннісного потенціалу естетичного виховання сучасних студентів.

1.2. Естетичне як чинник формування аксіологічної системи сучасних студентів

Здійснивши у попередньому підрозділі спробу розкрити специфіку аксіологічної системи сучасних студентів як проблеми філософії освіти та запропонувати авторську методологічну стратегію її дослідження, доречним виглядає перейти до розгляду того, що являє собою естетичне як чинник формування аксіологічної системи сучасних студентів. У даному підрозділі ми спираємось на підхід, згідно якого у сучасній вищій освіті естетичний компонент, відчуваючи на собі вплив соціокультурних чинників, призводить до загострення протиріч щодо розуміння змісту та безпосередніх механізмів естетичного впливу на сучасну молодь. Разом із тим, відродження естетичного є завданням співрозмірним із відродженням живого духу молоді, життєвої краси, креативності, творчості. Отже, у нашому дослідженні ми спробуємо запропонувати освітню концепцію, відповідно до якої естетичне повернуло би собі статус фундаментального чинника формування аксіологічної системи сучасних студентів.

Серед багатьох важливих аксіологічних домінант життєдіяльності людини особливе місце і роль займає естетичний компонент. І це зрозуміло. Не хлібом єдиним живе людина. Найголовнішою відмінністю її від тваринного світу є естетичне ставлення до дійсності, здатність до її перетворення за законами краси. Естетичне входить у плоть і кров людини, визначає її гуманістичне ставлення до природи, суспільства і до самої себе, спонукає до активності, творчості. В наші дні естетичний компонент як цінність в аксіологічній палітрі студентської молоді виявився приниженим. Особливо він потерпає від загальної прагматизації життєвого процесу, несправедливої приватизації, безсистемного насадження ринкових відносин, корупції тощо. Відродження естетичного є завданням співрозмірним з відродженням живого духу молоді, життєвої краси, креативності, творчості. Зупинимось на цьому більш детально.

В загальнофілософському, культурологічному, психологічному, педагогічному дискурсі «естетичне» як цінність визначається одним з ключових пріоритетів в процесі формування особистості молодого людини, а також у розвитку духовно-енергетичних механізмів самовияву та самореалізації цієї особистості. Тут важливо звертати особливу увагу на те, які саме фактори можуть сприяти адекватному і креативному розвитку естетичної свідомості студентської молоді в процесі навчальної, виховної, культуротворчої діяльності в стінах вищого навчального закладу: «Естетична свідомість – форма суспільної свідомості, що розкриває багатство естетичного відношення людини до світу, відображає її активне прагнення до гармонії, досконалості, краси, ідеалу. Найбільш вагомими факторами, що зумовлюють стан естетичного виховання у вищих навчальних закладах є: естетична освіта і естетична інформованість; інтерес до мистецтва і здатність естетично сприймати його та оцінювати з точки зору загальнолюдського і національного естетичного ідеалу; естетичне середовище, освітньо-культурний рівень розвитку, естетично-моральні основи спілкування, естетичне ставлення до праці, участь студентів в різних видах художньо-естетичної творчості, засоби естетичного виховання, якими є творчо-продуктивна праця, навколишнє середовище, поведінкова діяльність і побут» [22, с. 16 – 17]. Всі перелічені фактори мають вибудовуватися в певну цілісність, систему естетичного світосприйняття, в систематичне прилучення молодого людини до аксіологічних орієнтирів прекрасного. Саме з такою метою надзвичайно важливо в кожному університеті формувати відповідний культуротворчий простір, що з естетичної точки зору охоплював би і навчальну, і виховну, і мистецьку, і організаційну, і громадську діяльність молоді.

В сучасному освітньо-філософському і психолого-педагогічному вітчизняному дискурсі існує достатньо розвинений теоретико-методологічний апарат дослідження проблем естетичного виховання

студентів в українських університетах: «Проблеми естетичного виховання учнівської молоді займають чільне місце в українській педагогічній науці. Слід вказати на оригінальні підходи до естетичного виховання у педагогічних теоріях і практиці видатних педагогів С. Миропольського, В. Верховинця, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін., на їхні ідеї про необхідність створення системи безперервної естетичної освіти і виховання учнівської молоді. Вища школа історично була створена як середовище не просто культури, а й джерело народження вищих духовних цінностей, у тому числі й естетичних. У вищій школі, яка здійснює професійну підготовку, на завершальну стадію переходить процес формування світоглядних установок особистості (світосприйняття, світорозуміння, світовідношення). Навчання у вищому закладі освіти – це момент, коли молода людина здійснює вибір смислу життя, в тому числі і відповідно до естетичних ідеалів» [13, с. 3]. Незважаючи на те, що в науковій літературі існує достатня кількість досліджень, присвячених розвитку естетичної свідомості студентів, з нашої точки зору, існує нагальна необхідність конкретного аналізу феномену «естетичного» саме в загальній аксіологічній системі та палітрі сучасної студентської молоді. Такий аналіз обов'язково має бути багатofакторним і таким, що враховуватиме різні прояви життєдіяльності сучасного студентства: від побутової до громадсько-політичної, від навчально-наукової до практично-професійної.

Що ж дає студенту вивчення теоретичних засад сприйняття краси і гармонії як онтологічних основ світовлаштування? Насамперед, таке вивчення виводить молоду людину на якісно новий інтелегентський рівень, коли внутрішні пориви, емоції, прагнення піддаються раціональному осмисленню та свідомій рефлексії: «У науковій літературі «естетизація» в широкому розумінні поняття тлумачиться як надання естетичної форми предметам і явищам (середовищу, побуту, людським стосункам тощо). Як зазначають філософи, естетичні якості (на відміну від суто мистецьких

екстраполуються на всі предмети та явища буття – матеріальні та ідеальні, соціальні й природні. Естетизація включає процеси ідеалізації, гармонізації, візуалізації, вона передбачає інтенсивне використання мистецтва, актуалізацію завдяки його засобам емоційно-енергетичних ресурсів людини» [113, с. 8]. Вивчення естетики та цілого комплексу мистецьких дисциплін дозволяє молоді, що за своїми віковими ознаками налаштована енергетично-творчо, навчитися осмислювати свої інстинктивні, емоційні, інтуїтивні пориви до художньої творчості та прагнення до естетизації навколишньої дійсності.

Одним з ефективних засобів естетичної освіти в університеті є залучення студентів до оформлення простору самого навчального закладу. В багатьох українських ВНЗ вже успішно використовуються такі естетико-виховні заходи, як «оформлення побуту, залучення студентів до створення естетичної обстановки аудиторій, приміщень університету, кімнат і спільних приміщень гуртожитків тощо» [114, с. 246]. Такі заходи дозволяють кожній молодій людині проявити себе в якості справжнього творця власного і громадського оточуючого простору. Це є своєрідним естетико-соціокультурним практикумом, в якому особливо важливою є його колективна природа. Студенти мають змогу не просто естетично оформлювати простір власної життєдіяльності, але й спостерігати, як це роблять їх друзі й колеги. Це завжди має чи не найсильніший естетико-виховний ефект.

Безумовно важливою є й керована досвідченими педагогами самодіяльна мистецька творчість студентів. Сьогодні в багатьох українських університетах існують досить розгалужені організаційні можливості для забезпечення повноцінної участі студентської молоді в самодіяльних мистецьких колективах: «Участь студентів університету в художньо-творчих колективах розглядається як складова виховання майбутнього спеціаліста. Це є незаперечною істиною, оскільки мистецьке середовище живить духовний

розвиток індивіда, сприяє педагогічній підтримці процесів становлення громадянина, людини культури, моральної особистості, здатної до позитивних змін у навколишньому світі, створення культурного простору... Крім усвідомлення змістового компоненту творів мистецтва (що впливає на духовне, моральне, патріотичне, естетичне становлення), формування особистісних якостей, розвитку творчих здібностей тощо, майбутній фахівець оволодіває значним обсягом мистецької інформації щодо видів, жанрів, художніх стилів мистецтва, способів їх відтворення та використання в професійній практиці. Зважаючи на це, мистецьку діяльність у художньо-творчих колективах ми визначаємо як освітню» [163, с. 396]. Фактично, неформальна мистецька освіта може називатися й позанавчальною мистецькою або художньо-творчою практикою, в якій студенти засобами мистецтва розвивають не тільки власні вміння та компетентності, але й загальносвітоглядну аксіологічну систему (палітру).

Не дарма в історії української педагогіки часто наголошувалося на важливості використання побутово-культурних засобів естетичного виховання молоді. Такі засоби завжди визнавалися одним з найефективніших інструментів духовно-аксіологічного розвитку особистості молодої людини: «Естетико-виховні можливості побуту є вельми багатими. А. Макаренко підкреслював, що в справі виховання естетика костюму, кімнати, сходів має не менше значення, ніж естетика поведінки. Спілкування також посідає важливу роль в процесі естетичного розвитку особистості. Засобами спілкування є: слово (усне і друковане), міміка, жести, практичні дії. Основним засобом спілкування студентів є слово. Культура мовлення передбачає її змістовність, образність, яскравість, чистоту, чітку дикцію, плавність, лагідність, ритм» [93, с. 109].

При цьому, надзвичайно важливо виховними засобами переконувати молодь у тому, що постійне естетично-оціночне ставлення до дійсності, оточуючого середовища є важливим елементом особистісного, в тому числі і

професійно-компетентнісного становлення: «Дослідження провідних учених доводять високу практичну життєву цінність естетичної вихованості людини, що породжує наявність у неї відповідного смаку, забезпечує формування уміння і навичок естетичної поведінки, естетики побуту, зовнішнього вигляду» [119, с. 166]. Особистість зі сформованою і динамічною системою естетичних цінностей і переконань має набагато більше шансів досягати життєвого успіху у всіх сферах особистісної самореалізації: індивідуально-побутовій, професійній, громадській, соціокультурній тощо.

Особливу роль в у формуванні життєтворчої і успішної особистості відіграють культурні цінності, ключовим елементом яких є естетичні аксіологічні орієнтири і смаки. Враховуючи це в кожному університеті має створюватися культуротворчий простір гуманістично-демократичного характеру, в якому б кожна молода людина мала можливість самореалізовуватися в якості активного суб'єкта соціокультурного процесу: «Тільки занурюючись у світ культурних цінностей, відбувається переосмислення власних мотивів, почуттів, діяльності, що й призводить до формування культурних цінностей особистості, які визначають світосприймання даної особистості, культуру мовлення, культуру поведінки, стиль одягу тощо. Усе вищезазначене підкреслює необхідність формування естетичної культури у майбутніх фахівців й важливість залучення особистості майбутнього фахівця до світу загальнокультурних цінностей, трансформація та збагачення яких забезпечить її розвиток та культурне становлення як необхідної складової майбутньої професії» [85, с. 40]. Таким чином, становлення у стінах університету справжнього професіонала, майбутнього фахівця з розвиненими особистісно-професійними компетенціями безпосередньо залежить не лише від достеменного вивчення спеціальних предметів і проведення відповідних наукових досліджень. Не менш важливо, щоб молода людина проявляла своє прагнення до краси, естетизму, ціннісної окраски дійсності. Естетизація аксіологічної системи

(палітри) студентської молоді має відбуватися на всіх рівнях: в навчанні і вихованні, в науково-дослідній і громадсько-політичній діяльності, в просторі соціокультурної і побутово-відпочинкової самодіяльності. Лише таке системно естетизоване середовище дозволяє кожній молодій людині виробляти в собі особистісні прагнення до життєтворчості і життєвого успіху.

Особливо актуальним дослідження естетичних цінностей і орієнтирів сучасної української молоді є ще й тому, що в нашій національній культурі феномени краси, прекрасного, гармонійного традиційно відігравали центральну роль. Враховуючи це, надзвичайно важливо досліджувати, яким чином сучасна масова культура, інформаційна цивілізація, постійна економічна криза і перманентні світоглядно-ціннісні трансформації впливають на прагнення української молоді, яка генетично залишається естетико-центричною, до реалізації власних аксіологічних устремлінь в сфері краси, мистецтва, гармонійного влаштування власного побуту тощо: «Актуальність дослідження процесу формування естетичної свідомості студентської молоді обумовлена потребами подолання своєрідного «естетичного голоду», в ситуацію якого потрапила молодь, зокрема студенти, наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття в період розгортання глобалізації та інформаційної революції. Численні соціологічні обстеження молоді свідчать, що естетичні пріоритети перемістились на периферію ціннісних орієнтацій студентів, стали майже не помітними на фоні прагматичного світогляду, що поступово охоплює все більш широкі кола молоді... Повернення молоді до дійсних, а не ілюзійних естетичних цінностей є завданням, без вирішення якого неможливо говорити про розвиток творчості, високу духовну атмосферу, загальнолюдські цінності» [22, с. 3].

Особливу роль у формуванні особистісного відчуття прекрасного завжди відігравала освіта. В сучасному світі важливо, щоб значну відповідальність за формування і розвиток естетичних орієнтирів молоді

брала на себе вища освіта. У зв'язку з цим, в нашому дослідженні актуалізується низка вимірів феномену естетичного в аксіологічній палітрі саме студентської молоді як соціального прошарку, що відрізняється особливою активністю, прогресивністю поглядів, креативністю життєтворчої орієнтації.

В сучасних соціокультурних та цивілізаційних умовах, не зважаючи на різноманіття інформаційно-знакової, іміджевої, брендової продукції, насправді не відбувається естетизація життєвого простору людини на засадах високої естетики і гармонійного розуміння прекрасного. Скоріше, спостерігається нівеляція загальних законів краси на догоду певним комерційно-масовим потребам в споживанні інформаційних образів. Це, безумовно, веде до зниження естетичної вихованості особистості, до збіднення її світоглядно-аксіологічного простору: «Проаналізований стан сучасної культури і характер актуалізованих суспільстві художньо-естетичних цінностей дає підстави стверджувати, що сьогодні спостерігається зниження впливу високих цінностей художньої культури і мистецтва на процеси суспільно-культурної комунікації, на процеси виховання майбутніх спеціалістів у будь-якій галузі знання. Така ситуація вимагає удосконалення навчально-виховного процесу у вищих освітніх закладах, висуває завдання формування пріоритетної системи справжніх духовних, художньо-естетичних цінностей. Тому естетичне й поліхудожнє виховання сучасної молоді, майбутніх спеціалістів, набуває особливого сенсу й актуальності» [137, с. 112].

Визначення освітньо-філософських принципів такого виховання є важливим завданням, з огляду на те, що криза естетичності сучасного молодого покоління носить загальносвітоглядних, культурно-цивілізаційний характер. Враховуючи це, одним з ключових завдань філософії освіти, з нашої точки зору, є всебічне дослідження можливостей впливу вищої освіти

на формування і трансформацію феноменологічно-естетичної структури аксіологічної палітри сучасної української студентської молоді.

Перед тим як переходити до визначення сутнісно-структурних характеристик феномену естетичних цінностей саме студентської молоді, необхідно звернутися до аналізу загального поняття «естетичного» як цінності в сучасному філософсько-культурологічному дискурсі. В цьому аспекті, необхідно відмітити, що «естетичне як одна з найвищих ознак людської духовності пронизує всі сфери людського буття. Стикаючись з будь-яким природним або соціальним явищем, кожний індивід має можливість оцінювати його не тільки з позиції користі, прагматичних установок, але й з точки зору його краси, яка може доставляти йому духовну насолоду» [129, с. 8]. Отже, аксіологічну природу естетичного можна визначати як іманентно притаманну людині, особистості здатність конкретно-оцінюючи ставитися як до світу загалом, так і до окремих речей, явищ і процесів. Оцінка в системі «краса – потворність», за всієї її різноманітності, є невід'ємною характеристикою людської особистості, що особливо важливо в молодому віці – на етапі світоглядно-аксіологічного особистісного становлення.

Прояви «естетичного» як цінності, що є одним з ключових елементів структури аксіологічної палітри будь-якої людини, можуть бути найрізноманітнішими. Важливо, щоб такі прояви були спрямовані в творче, а не руйнівне русло, до розвитку комунікативних можливостей людини, а не до конфронтації та конфлікту. На нашу думку, саме цінності краси є тими аксіологічними орієнтирами, що в найбезпосередніший спосіб здатні об'єднувати людей, встановлювати духовний контакт між особистостями і цілими культурами: «У структурі духовних цінностей особистості важливе місце займають естетичні цінності та мистецтво, яке є продуктом художньо-творчої діяльності... Значна увага в сучасній теорії естетичного виховання та освітній практиці приділяється розробці таких понять як естетичний досвід і

естетична свідомість, художнє і естетичне виховання, естетичні цінності і ідеали» [129, с. 3].

Весь цей категоріальний апарат в нашому дослідженні виводиться саме на рівень дослідження конкретного предмету – естетичної свідомості студентської молоді. Фактори молодого віку, знаходження в культурному просторі університету, специфіка комунікативних проявів в даному контексті надзвичайно важливі як фактори особливого входження цінності «естетичного» в аксіологічну палітру сучасної студентської молоді. Університет як специфічне середовище допомагає молодій людині певним чином відгородитися від зовнішнього простору омасовлених стереотипів і стандартів, свідомо поставитися до формування цілісного особистісного відчуття єдності знання, моралі та естетичних почуттів.

Отже, при формуванні теоретико-методологічної основи дослідження аксіологічної системи сучасної студентської молоді важливо якомога повніше проаналізувати як зовнішні (середовищні), так і внутрішні (особистісні) фактори її формування: «Цінностям притаманна власна динаміка, що зумовлюється особливостями розвитку суспільства та особистості. Основними чинниками, що мають суттєвий вплив на трансформацію цінностей, є як зовнішні фактори (соціально-економічні та культурні зміни суспільства, мікро- та макрооточення, доступ до засобів освіти), так і внутрішні, до яких відносяться міжособистісний вплив, система виховання, вікові і індивідуальні особливості, професійна спрямованість, релігійні переконання» [23, с. 162]. Актуальність нашого дослідження полягає саме в тому, що навчальне, соціокультурне, виховне середовище ВНЗ здатне збалансовувати ці групи факторів, виводячи процес формування аксіологічного фундаменту кожної молоді особистості на новий якісний рівень.

З точки зору філософії освіти, вивчаючи потенціал впливу різних чинників на формування і зміну аксіологічної палітри студентської молоді,

важливо орієнтувати дослідження на вироблення педагогічних методик та інструментів активного залучення внутрішнього особистісного потенціалу кожного студента: «Духовно-творчий аксіологічний потенціал молоді особи має різні внутрішні та зовнішні можливості, які вона потужно використовує відповідно до позитивної або кризової ситуації сьогодення. Між внутрішніми та зовнішніми умовами функціонування особистості існує завжди взаємозв'язок та суперечності. У розв'язанні таких суперечностей, у гармонізації взаємодоповнюючого потенціалу індивіда і соціокультурного середовища, активізації як зовнішніх, так і внутрішніх можливостей молоді особи важливе місце належить фахівцям педагогічної галузі. Для здійснення інтеграційної роботи щодо залучення не лише зовнішніх, але й внутрішніх можливостей особи у вирішенні наявних суперечностей важливо визначити адекватні форми, методи та способи формування аксіологічного потенціалу студентської молоді» [35, с. 3]. З нашої точки зору, університетське середовище є найбільш пристосованим в сучасних трансформаційних реаліях України для того, щоб чинити по справжньому позитивний, гуманізуючий, культуротворчий вплив на формування та трансформацію аксіологічної палітри студентської молоді.

Отже, розглянувши різні аспекти феномену естетичного в аксіології студентської молоді, можемо погодитися з І. Ушаковою в тому, що «виховне середовище вузу має великий потенціал щодо створення відповідних умов для того, щоб навчити молодь відрізняти дійсно красиве від потворного, чуттєве від вульгарного, природне від штучного, благородне від нищого, витончене від убогого в різних сферах життя: в мистецтві, культурі, освіті, професійній діяльності, особистісних стосунках та найголовніше – у думках, почуттях, діях, вчинках людей. Запорукою цьому служить естетичне виховання, однією з цілей якого є формування естетичного образу людини» [174, с. 292–293]. Вища освіта, таким чином, несе відповідальність за виховання світоглядно-ціннісних орієнтирів наступного покоління

української національної еліти. Чи буде це покоління більш успішним, творчим і відповідальним багато в чому залежить від того, які естетичні цінності та пріоритети виробить кожна молода людина, перебуваючи в соціокультурному просторі вищого навчального закладу.

Отже, здійснивши комплексний аналіз поняття «естетичне» як цінності в сучасному філософсько-культурологічному дискурсі, розглянувши цінності естетичного в системі сучасного виробництва, яким для студентів постає навчально-виховний процес, дослідивши естетичне в політичному житті студентів, а також прослідкувавши ключові особливості естетичного як цінності в структурі соціокультурних відносин та побуту сучасної студентської молоді, можемо зробити низку взаємопов'язаних висновків, орієнтованих на цілісне і повне розкриття змістовних і структурно-функціональних характеристик феномену естетичного в аксіології студентської молоді.

Дослідивши поняття «естетичного» як цінності в сучасному філософсько-культурологічному дискурсі, обґрунтовано актуальність його концептуально-теоретичного аналізу в методологічно-предметному полі філософії освіти в контексті всебічного вивчення феномену естетичного в структурі аксіологічної палітри сучасної студентської молоді. Підкреслено фундаментальну важливість розвитку естетичної складової аксіологічного виміру особистості у процесі її становлення та світоглядно-ціннісного наповнення у молодому віці. Доведено, що саме соціокультурний простір вищого навчального закладу в змозі забезпечити молоду людину всім необхідним інструментарієм для ефективної особистісної протидії тим негативним тенденціям і явищам, що активно транслюються з естетичного поля масової культури і глобальної споживацької цивілізації. Відмічено, що в більшості українських вищих навчальних закладів функції естетичного виховання виконуються відокремлено, в основному засобами мистецької самодіяльності. Обґрунтовано необхідність створення єдиного естетико-

культурного простору університету, який би охоплював і навчальну, і науково-дослідну, і виховну, і організаційно-громадську, і мистецьку, і побутову, і відпочинкову активність студентів.

Визначивши важливість феномену естетичного в громадсько-політичному житті студентів, доведено, що розвинена в естетико-культурному плані особистість в майбутньому буде відповідально й активницьки ставитися до своїх громадсько-соціальних та політичних прав і обов'язків. Враховуючи це, процес громадянського виховання та політичного просвітництва в університеті має бути насиченим естетико-мистецькими засобами, через які молодій людині найпростіше досягнути сутність багатьох важливих суспільно-політичних проблем. Наприклад, прочитання літературного твору може змусити студента глибше замислитися над певними політичними проблемами, ніж читання актуальної інформації, що подається в ЗМІ. Тому високий рівень загальної культури та ціннісно-духовна насиченість аксіологічної палітри сучасної студентської молоді мають постійно зростати, що неможливо без постійного естетично-мистецького виховання.

Приділивши особливу увагу аналізу феномену естетичного як цінності в структурі соціокультурних відносин та побуту українського студентства, обґрунтовано необхідність вироблення кожним університетом програми наскрізної естетизації соціокультурного простору вищого навчального закладу. В дисертації обґрунтовується положення про те, що тільки особистість, світоглядно-аксіологічна сфера якої формується під впливом високоестетичних образів, здатна зрештою досягати життєвого успіху, який виражається не лише в професійних досягненнях, але й у задоволеності усіма вимірами власної життєтворчості. Таким чином, вища освіта може насправді сприяти особистісному самоздійсненню та самореалізації кожної молодої людини, зокрема повноцінно використовуючи значний аксіологічно-духовний потенціал феномену естетичного.

Окрім того, системно естетизована освіта дозволяє повноцінно розкривати внутрішній креативний потенціал особистості як навчальними, так і виховними методами. Молода людина наче потрапляє в систему, в якій достеменно вивірені співвідношення між знанням і красою, мораллю і творчо-енергетичною мотивацією до індивідуальної самореалізації. Такий ефект естетизованого навчання і виховання дозволяє формувати майбутніх спеціалістів, які як в професійному, так і в громадсько-особистісному житті будуть проявляти себе творчо і креативно, відповідально ставитимуться до виконання фахових і громадянських обов'язків, постійно прагнути до всебічного самовдосконалення.

Разом із тим, хотілося би зазначити, що ми розглядаємо естетичне виховання як розвинений та ефективний освітній інструмент для зміни ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді. Ми пропонуємо підхід, що глибинне переживання студентами естетичних феноменів здатне трансформувати її аксіологічну систему. Разом із тим, ми визнаємо, що запропонувати у освітньому процесі досвід спілкування із естетичним, який та резонував із внутрішнім світом студента надзвичайно складно в умовах сучасної соціокультурної динаміки, в умовах ревізії класичних уявлень про красу та гармонію тощо. Проте, освітяни не мають права полишати зазначені пошуки та мають віднаходити ефективні стратегії організації естетичного виховання, які мали би потужний трансформаційний потенціал для аксіологічної системи студента. Із нашим підходом солідаризується Д. Свириденко, стверджуючи наступне: викладач повинен стати активним створювачем екзистенціально важливих для студентів ситуацій, включення в які допомагало б трансформуванню (трансгресуванню) особистості студента, проте студенти в стінах університетів, здебільшого, мають справу із адресованою в їхній бік трансляцією готових форм культури, коли наявною є нестача екзистенціального досвіду на межі культурних форм [149, с. 210].

Дана криза, пов'язана із втратою естетичним вихованням своєї ролі у сучасній освіті, також поглиблює й технократичні виклики.

До сучасного естетичного виховання мають бути висунені вимоги, коли під його впливом індивід свідомо виходить за межі того, чим він є і чим він володіє, тим самим розширюючи свій простір, роблячи відкриття та формуючи себе у відповідності до власного проекту [42, с. 37]. На нашу думку, дослідження процесів оновлення внутрішнього світу студентів під впливом естетичного можуть будуть досліджені із залученням концепту «екзистенція». При дослідженні різних чинників, що впливають на формування та трансформацію ціннісної системи студентської молоді, важливо орієнтуватися на те, що університетське культурно-освітнє середовище має всіляко підтримувати духовно-особистісний ціннісний універсум студента: «Духовні цінності можуть доцільно впливати на формування дійсності і таким чином породжувати факти, здатні підкріпляти цінне в духовному житті» [189, с. 64].

Аксіологічна система, або ж, палітра, буде тим різноманітніша, творчо-орієнтована і гуманістична, чим більше молода людина буде зорієнтована на цінності добра, миролюбства, толерантності і творчості: «Найбільш використовувані сьогодні ціннісні поняття: добро, мир, свобода, справедливість мають явно міжсуб'єктивну природу, тобто виражають відносини духовно-ціннісного рівня між людьми як самоцінними суб'єктами від особистості до будь-якої соціальної спільноти і суспільства в цілому» [40, с. 35]. Таким чином, аналіз структури та чинників змін аксіологічної палітри студентської молоді має, з нашої точки зору, бути зорієнтованим на вироблення інструментів всебічної гуманізації навчально-виховного процесу в сучасних українських університетах.

Зрозуміло, що концепт екзистенції є має низку актуальних трактувань у сучасній філософії, маючи багаторічну (навіть багатовікову) традицію у історії філософії. Разом із тим, концепт екзистенції у більшості випадків

апелює до унікального внутрішнього світу людини. У нашому ж дослідженні, як вже зазначалося, ми стоїмо на позиції, що саме на глибинному рівні засвоєні естетичні цінності здатні змістовно трансформувати світогляд студентів, проте, кожного індивідуально, відповідно до внутрішнього світогляду. У творчому спадку К. Ясперса, видатної постаті екзистенціальної філософії, для розуміння сутності екзистенції наводяться її наступні риси:

- екзистенція є власне існування людини, яке не визначається нічим зовнішнім – тільки її індивідуальністю;
- екзистенція кожної особистості унікальна; екзистенція як феномен буття переживається;
- власну екзистенцію не можна передати іншій людині, її не можна переказати, як, скажімо, переказується математична формула, тому екзистенцію не можна тільки знати, її треба «пропускати через себе» і в такій формі відчувати і розуміти [29].

У нашому дослідженні ми не претендуємо на глибоке дослідження історико-філософських аспектів у спадщині представників екзистенціальної традиції, отже, вигладає доречним звернутись до наступного огляду сутності поняття екзистенції у філософській традиції: «Ідеї екзистенціального напрямку щодо людини говорять про його переживаннях цілісності, ідентичності, про те, що формує його екзистенцію, есенцію, здатність вибирати цінності і свій життєвий план. Термін екзистенція людини походить від пізньолат. *ex(s)istentia*, від лат. *ex(s) isto* – існую, існування. М. Гайдеггер називає екзистенцією особливий вид буття, і в особливості буття того суцього, яке утримується відкритим для відкритості буття і утримується всередині самій цій відкритості. У Г. Марселя екзистенція – це особистісний, людський спосіб існування, у К. Ясперса – Екзистенція виявляє себе в прикордонних ситуаціях, у Н. Аббаньяно - екзистенція як відношення з буттям є трансценденція. За С. К'єркегором, екзистенція – це «внутрішнє» буття. Набуття екзистенції - це смисло-життєвий,

фундаментальний вибір самодетермінації. Три стадії руху, згідно С. К'єркегора: 1) естетична – детермінація зовнішнім – орієнтація на задоволення, насолоди; 2) етична - розумова самодетермінація через борг, мораль; 3) релігійна - ірраціональна самодетермінація через страждання. Екзистенція – уся повнота і унікальність існування особистості, наявність «життєвого плану», відкритості майбутньому» [83].

Хотілося би ще раз наголосити, що у своєму дослідженні ми свідомо дистанціюємось від аналітичних кроків, спрямованих на порівняльний аналіз історико-філософської спадщини представників екзистенціальної філософії та намагаємось використати потенціал поняття «екзистенція» у широкому сенсі, екстраполюючи підходи зазначеної філософської традиції на проблему дослідження ролі переживання естетичних феноменів у сучасній вищій освіті у контексті їхнього впливу на аксіологічну систему.

У пошуках підходу щодо зазначеного розуміння екзистенції, не обмеженого вченням того чи іншого автора, ми пропонуємо звернутись до новітнього філософського словника, який стверджує щодо екзистенції наступні відомості: у сучасній філософії категорією екзистенції фіксують і позначають людське існування в його фундаментальній, глибинній онтологічній специфічності, протиставляючи, по-перше, спосіб людського буття в світі буття речі; по-друге, спосіб філософського осягнення і розуміння специфічно людського самоздійснення в світі і специфічно людських феноменів способу наукового і об'єктивуються пізнання «людського», заснованому на аналітичному редукціонізмі [122, с. 1214].

Далі у словнику пропонується наступне розуміння, яке для нашого дослідження виглядає плідним для розуміння екзистенції у широкому сенсі, в якості узагальнюючого велику кількість дефініцій: екзистенція – це постійний вибір людиною своїх можливостей, свого майбутнього, постійне довизначення людиною себе в акті свого радикального рішення про світ і своє власне способів бути в ньому, і саме у цьому контексті префікс ех-

вказує на несамототожність як онтологічну структуру суб'єктивності, яка б означала, що людське буття – а воно завжди, поки його не наздогнала смерть, є «незавершеним», і у нього «є шанс» – є постійним дистанціюванням не тільки по відношенню до світу, але і по відношенню до себе самого і свого минулого, постійним трансцендуванням наявного, невпинним відривом від самого себе, вибором і проектуванням відповідно до себе до своїх можливостей [122, с. 1215].

Дане визначення резонує із нашим баченням екзистенції естетичного у аксіологічній системі сучасного студента: справжнє, глибинне, переживання естетичних феноменів, здатне трансформувати світоглядні орієнтації особистості студента; якщо у освіті, зокрема, в процесі естетичного виховання, будуть створюватись екзистенціально значущі ситуації, переживаючи які студент ініціює питання щодо ревізії засад аксіологічної системи, то мова йде саме про екзистенцію естетичного, про спробу розв'язати протиріччя свого буття, знайти власні способи буття у суспільстві тощо.

Намагаючись використати потенціал концепту екзистенції, ми пропонуємо інтерпретувати його в узагальненому, широкому сенсі, який виглядає евристичним для дослідження проблем впливу естетичних феноменів на аксіологічну систему сучасної студентської молоді. Виходячи із зазначеного підходу, спробуємо обґрунтувати евристичність концепту «екзистенція естетичного» для дослідження аксіологічної системи сучасного студентства, виходячи із розуміння екзистенції у широкому сенсі (як переживання, як глибинного досвіду тощо).

Під поняттям «екзистенція естетичного» автор пропонує розуміти глибинне переживання та тлумачення студентами естетичного, результатом чого є трансформація їхньої аксіологічної системи. Для того, щоб естетичне несло потужний трансформативний характер для аксіологічної системи студента, у процесі естетичного виховання мають створюватись

екзистенціально наповнені навчальні ситуації, щоб естетичний вплив сприяв ревізії власної аксіологічної системи сучасного студентства у процесі сприйняття та осмислення естетичних феноменів. Естетичний освітній вплив має бути співмірним із сучасними духовними запитами молоді аби бути інтернованим, внутрішньо засвоєним. Пропоноване звернення до потенціалу екзистенціальної філософії дозволяє запропонувати нову методологічну стратегію дослідження ролі естетичного у вихованні сучасної студентської молоді у відповідь на духовну кризу сучасності та глобальні проблеми розвитку людства, поглиблену технократичними тенденціями в освіті, коли розвиток професійних компетенцій майбутніх фахівців у структурі освіти домінує над потребою розвитку їхніх світоглядних орієнтацій

Формулюючи висновки до підрозділу, зазначимо, що у ньому автором було проаналізовано роль естетичного у формуванні аксіологічної системи студентської молоді. При цьому, автор виходив з того, що у сучасній вищій освіті естетичний компонент, відчуває на собі вплив соціокультурних чинників, так як саме поняття естетичного розвивається, загострюються протиріччя щодо ролі та механізмів естетичного впливу на сучасну молодь.

Зазначена ситуація поглиблюється технократичними тенденціями в освіті, коли розвиток професійних компетенцій майбутніх фахівців у структурі освіти домінує над потребою розвитку їхніх світоглядних орієнтацій через знайомство із прекрасним та його глибинним осмисленням. За цих умов, естетичне виховання має переосмислити свої засади, виходячи із потреби повернення йому статусу освітнього чинника, який здатен нести потужний трансформаційний вплив на студентів, зокрема, на їхню аксіологічну систему. Використовуючи методологічний потенціал філософії освіти, здійснено авторську експлікацію ролі естетичного в якості чинника формування аксіологічної системи, застосувавши поняття екзистенції у її широкому сенсі. Було показано, що в умовах складної соціальної динаміки на початку XXI ст., існує потреба у пошуку співмірних із соціальними запитами

концепцій ролі естетичного як чинника трансформації аксіологічних засад сучасних студентів. Автором обґрунтовано евристичність концепту «екзистенція естетичного» для дослідження аксіологічної системи сучасного студентства та запропоновано авторську дефініцію, виходячи із розуміння екзистенції у широкому сенсі.

Формулюючи авторську дефініцію, автор дисертації пропонує під екзистенцією естетичного в аксіологічній системі сучасного студентства розуміти глибинне переживання та тлумачення студентами естетичного, результатом чого є трансформація їхньої аксіологічної системи. Мова йде про потребу у вищих навчальних закладах України використання естетичних підходів та змісту естетичного виховання щодо створення екзистенціально наповнених навчальних ситуацій, щоб естетичний вплив сприяв ревізії власної аксіологічної системи сучасного студентства у процесі сприйняття та осмислення естетичних феноменів. Отже, естетичне виховання має враховувати те, наскільки глибинним, співмірним із сучасними духовними запитами молоді має бути естетичний освітній вплив, адже в іншому випадку він не буде внутрішньо засвоєним, а саме естетичне виховання перетвориться суто на формальне засвоєння навчального матеріалу. Авторське звернення до потенціалу екзистенціальної філософії дозволяє запропонувати нову методологічну стратегію дослідження ролі естетичного у вихованні сучасної студентської молоді у відповідь на духовну кризу сучасності та глобальні проблеми розвитку людства.

Висновки до першого розділу

У першому розділі було здійснено обґрунтування теоретико-методологічних засади дослідження ролі естетичного в аксіологічній системі студентської молоді, зокрема, через розкриття специфіки аксіологічної системи сучасних студентів як проблеми філософії освіти та

обґрунтовується авторська методологічна стратегію її дослідження, а також шляхом здійснення спроби проаналізувати роль естетичного у формуванні аксіологічної системи студентської молоді.

На початку розділу автором досліджено специфіку аксіологічної системи сучасних студентів як проблеми сучасної філософії освіти, а також пошуку та обґрунтуванню евристичності авторської методологічної стратегії її дослідження. Найважливішим теоретико-методологічним принципом дослідження аксіологічної системи сучасної студентської молоді в дисертації є інтеграція міждисциплінарних розвідок (філософських, психологічних, педагогічних, соціологічних, етичних та естетичних) на методологічній та контекстуальній базі філософії освіти. Саме естетика як наука і навчальна дисципліна дозволяє молодій людині рефлексивно підійти до усвідомлення краси і гармонії як невід'ємних елементів свого світогляду та аксіологічної системи. Виходячи із цих позицій та дослідницької логіки, у розділі було досліджено низку ключових понять аксіологічного дискурсу сучасної вищої освіти, зокрема таких як аксіологія, цінність, аксіологічна система тощо.

У дисертації в цілому автор ставив на меті створення інтегральної концепції ціннісного розвитку студента, щоб врахувати якомога ширший спектр можливих орієнтирів та критеріїв, що визначають ціннісний світ сучасної української студентської молоді. При цьому, автор приходять до висновку, що поняття «аксіологічна система» дещо втрачає свій методологічний потенціал у сучасній філософії освіти, яка перебуває у стані обґрунтування нової освітньої парадигми. На початку третього тисячоліття, дана метафора вважається ефективним методологічним інструментом сучасної філософії в цілому та філософії освіти, зокрема. Автором здійснено обґрунтування тези, що концепт аксіологічної палітри може слугувати методологічним інструментом, здатним збагатити дослідницький потенціал сучасної філософії освіти в умовах, коли зменшується евристичний потенціал низки понять, концептуалізованих в межах класичної парадигми освіти.

Доведено, що концепт «аксіологічна палітра» розвиває близьке поняття «аксіологічна система», враховуючи сучасні соціокультурні запити: якщо поняття системи вимагає розуміння цінностей в упорядкованому, ієрархічному, детермінованому закономірностями сенсі, то концепт палітри не претендує на ієрархічність, керованість, впорядкованість тощо, є орієнтованим на поліфонію та плюралізм цінностей у їхній єдності, корелюючи із характером соціокультурної динаміки. Теоретико-методологічним принципом дослідження аксіологічної палітри сучасної студентської молоді в дисертації визначається інтеграція міждисциплінарних розвідок (філософських, психологічних, педагогічних, соціологічних, етичних та естетичних) на методологічній та контекстуальній базі філософії освіти.

Далі автором здійснено спробу проаналізувати роль естетичного у формуванні аксіологічної системи студентської молоді. Зокрема, автор спирався на підхід, згідно якого у сучасній вищій освіті естетичний компонент, відчуваючи на собі вплив соціокультурних чинників, призводить до загострення протиріч щодо розуміння змісту та безпосередніх механізмів естетичного впливу на сучасну молодь. Відродження естетичного є завданням співрозмірним з відродженням живого духу молоді, життєвої краси, креативності, творчості.

Естетичне виховання має переосмислити свої засади, виходячи із потреби повернення йому статусу освітнього чинника, який здатен нести потужний трансформаційний вплив на студентів, зокрема, на їхню аксіологічну систему. Заглиблюючись у світ краси та культурних надбань людства, у студентів відбувається переосмислення мотивів їхньої діяльності, трансформується аксіологічна система, яка визначає характер сприйняття особистості. Автор намагався показати, що в умовах складної соціальної динаміки на початку третього тисячоліття, існує потреба у пошуку

співмірних із суспільними запитами концепцій ролі естетичного як чинника трансформації аксіологічних засад сучасних студентів.

Виходячи із зазначеного підходу, була здійснена спроба обґрунтувати евристичність концепту «екзистенція естетичного» для дослідження аксіологічної системи сучасного студентства, виходячи із розуміння екзистенції у широкому сенсі (як переживання, як глибинного досвіду тощо). Під цим поняттям автор пропонує розуміти глибинне переживання та тлумачення студентами естетичного, результатом чого є трансформація їхньої аксіологічної системи. Для того, щоб естетичне несло потужний трансформативний характер для аксіологічної системи студента, у процесі естетичного виховання мають створюватись екзистенціально наповнені навчальні ситуації, щоб естетичний вплив сприяв ревізії власної аксіологічної системи сучасного студентства у процесі сприйняття та осмислення естетичних феноменів. Естетичний освітній вплив має бути співмірним із сучасними духовними запитами молоді аби бути інтернованим, внутрішньо засвоєним. Доведено, що зазначене звернення до потенціалу екзистенціальної філософії дозволяє запропонувати нову методологічну стратегію дослідження ролі естетичного у вихованні сучасної студентської молоді у відповідь на духовну кризу сучасності та глобальні проблеми розвитку людства, поглиблену технократичними тенденціями в освіті, коли розвиток професійних компетенцій майбутніх фахівців у структурі освіти домінує над потребою розвитку їхніх світоглядних орієнтацій.

РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ЕСТЕТИЧНОМУ У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

2.1. Загрози постнекласичної естетики аксіологічній системі сучасних студентів

У попередньому розділі нами було досліджено можливості естетичного в якості чинника формування аксіологічної системи сучасних студентів та було показано, що естетичне виховання має переосмислити свої засади, виходячи із потреби повернення йому статусу освітнього чинника, який здатен нести потужний трансформаційний вплив на студентів, зокрема, на їхню аксіологічну систему. Глибинно, на рівні екзистенції, переживаючи прекрасне, заглиблюючись у світ краси та культурних надбань людства, студенти переосмислюють мотиви їхньої діяльності, трансформується аксіологічна система, яка визначає характер сприйняття світу особистістю.

Разом із тим, додаткового прояснення потребують виявлення переліку та змісту соціокультурних та цивілізаційних викликів естетичному у сучасній вищій освіті. При цьому, не менш важливо, щоб у результаті авторського аналізу були запропоновані теоретично обґрунтовані перспективні шляхи мінімізації загроз зазначеного характеру. Розпочати ж зазначений аналіз, на нашу думку, варто з дослідження сутності викликів аксіологічній системі сучасних студентів, носієм яких є постнекласична естетика, адже кінець ХХ – початок ХХІ ст. є добою домінування постнекласичної естетичної традиції у соціокультурному просторі, яка привнесла переоцінку художніх, мисленнєвих та інших парадигм, чинником поширення ідей індивідуалізму та споживацтва, соціальної девіталізації особистості тощо.

Сьогодні можна говорити про загальний соціокультурний і цивілізаційний контекст зорієнтований при всіх різних проявах на відкритість і демократичність, що, в свою чергу закладено в самій природі молодості, яка прагне до творчого і вольового самовираження. Університет

здатен гармонізувати такі прагнення із сучасними, некласичними та постнекласичними типами раціональності: «Нова некласична раціональність відзначається плюралізмом, альтернативністю, децентралізацією, діалогічністю, відсутністю однозначного логоцентризму, екосвідомістю, тяжінням до норм моралі та почуттів, які б виходили за межі лише утилітарного розрахунку. Нова раціональність націлює на такі орієнтири світобачення, як реалістичність, критичність і самокритичність, зорієнтованість на невигадані традиції, на творче самовираження та справжнє, незвідне до рольового, спілкування тощо. Ствердження зазначених цінностей некласичної раціональності пов'язане зі становленням та закріпленням певного типу суспільного устрою, соціокультурного середовища, яке прийнято називати у літературі відкритим суспільством» [3, с. 294 – 295]. Саме таке суспільне середовище, з нашої точки зору, є одним з найважливіших чинників змін аксіологічної системи (палітри) студентської молоді, які ведуть до становлення творчої, вольової, креативної особистості майбутнього спеціаліста і громадянина.

Ще одним актуальним теоретико-методологічним пластом нашого дослідження є аналіз співвідношення традиційного та інноваційного в сучасній аксіологічній системі (палітрі) студентства, адже молодь завжди наслідує попередні ціннісні системи, однак, не механічно, а через критичне переосмислення в дусі новітніх вимог реального світу. Традиційне в аксіологічній палітрі визначається основним видом діяльності студентів: науково-навчальний та виховний процес формує цінності, які є сталими від давніх часів і до наших днів. Одночасно, нові виклики формують нові цінності. Актуальними серед них є прагматичне ставлення до життя, прагнення багатства та кар'єрного зростання, міжнародних комунікацій тощо. В той же час, інноваційне ціннісне налаштування на всебічну життєву самореалізацію дозволяє молоді якнайактивніше самореалізовуватися в креативних і життєтворчих формах. Тут особливу роль відіграє цінність

свободи, яка є надзвичайно актуальною саме в молодому віці. Свобода виявляє себе як цінність сама по собі і як прагнення до трансформації і творчості в аксіологічній сфері: «Сили минулого, як вони виражаються в наявному бутті, в моральних поглядах, в сталості правових норм, політичних та соціальних відносин, наче зберігаються та зрощуються в лоні колективного буття. Окрема особистість востає в них із власного народження, всотує їх в себе з «молоком матері», вдихає їх в атмосфері сім'ї та оточуючої спільноти. Натомість, фермент новизни, творча спрямованість до майбутнього закладені в глибині індивідуального духу, все нове, передпоява якого і визначає собою суспільну мінливість, темпоральний розвиток суспільства, наче зароджується з нічого в тому втаємниченому глибинному центрі особистості, яку ми зовемо свободою» [177, с. 126]. Саме це безмежне відчуття свободи і змушує людину, особливо молоду, відмовлятися від усталених ціннісних систем і відшукувати власний шлях створення особистісної аксіологічної палітри.

Саме в такому процесі має особливу роль відігравати університетська освіта, яка сама по собі поєднує традиційні та інноваційні цінності. Саме в університеті молода людина, з одного боку, приєднується до світу традиціоналізованих знань і цінностей, а з іншого – отримує можливість творчо підійти до їх критичного і самостійного засвоєння: «Сьогодні процес формування особистості співпадає з критичним осмисленням досвіду попередніх поколінь. Умови соціальної перехідності активізують рефлексивні здатності ціннісної свідомості молоді: розпад колишніх орієнтирів поведінки стимулює творчу активність у напрямку створення нових, робить все більш активними, незалежними її думки, оцінки, погляди. Крім змін у аксіологічних структурах масової свідомості, процес модернізації викликає плюралізацію субкультур та ідеологій. Кожна з еліт, які народжуються у соціальному просторі, намагається розширити свій «символічний капітал», в тому числі і перш за все за рахунок адептів у

молодіжному середовищі. «Осучаснення» системи соціальних відносин звільнює людей і, перш за все, молодь від традиційних обмежень, старих авторитетів та забобонів, надає їм нові можливості пізнання та дії» [27, с. 7]. І це, з нашої точки зору, має стати однією з фундаментальних аксіологічних основ сучасної філософії вищої освіти в Україні. Особливо актуально дана проблематика звучить в контексті того, що лише суспільство знання та інновацій може бути конкурентоспроможним в сучасному світі.

На особистісному ж рівні, кожна молода людина прагне до самореалізації в тому світі і соціальному середовищі, в якому вона опиняється в силу зовнішніх обставин, які можуть вести навіть до кризи особистісної самоідентифікації. А особистісна криза вирішується саме на перетині ціннісних традицій та інновацій: «Одним з індикаторів кризи ідентичності є конфлікт, який переживається в суб'єктивному досвіді людини. Конфлікт може бути джерелом розвитку особистості, визначати її конструктивний або деструктивний життєвий сценарій. Зріла ідентичність усуває почуття загубленості, невпевненості, незахищеності, непоінформованості, неврози, депресії, стреси, конфлікти, сумніви щодо правильного чи неправильного вибору поведінки, зберігає нормальний стан свідомості в умовах трансформації сучасного суспільства» [172, с. 8]. Сформувати таку зрілу ідентичність самостійно молодій людині вкрай важко. Тут безцінною може бути саме допомога університетського середовища, яке може наповнити аксіологічну палітру студента значимими смислами, образами, ціннісними орієнтирами.

Насамперед, відмітимо дійсно кризовий стан усвідомлення молоддю тих реалій та процесів, що відбуваються сьогодні в нашій країні. Постійне нарощування відчуття тривожності, занепокоєння, невпевненості у власному майбутньому призводить до того, що молодь починає все більше уваги приділяти прагматичним, індивідуалістичним, утилітаристським аксіологічним орієнтирам. І це не дивно, особливо в контексті того, що

соціальні зміни, що відбуваються в нашій державі носять глибоко кризовий, стихійний і значною мірою безсистемний характер: «Кризовий контекст соціальних змін сприяє масовізації станів тривожності, можливими проявами якої є інтенсивні особисті переживання, відчуття незахищеності, знедоленості. Про це свідчать і результати опитувань: 45% молоді сьогодні серйозно занепокоєні загальним зниженням рівня життя, 54% падінням моралі, зростанням рівня злочинності, 25% – низьким рівнем культури молоді, 29% – її низьким інтелектуальним рівнем. 35% демонструють невпевненість у завтрашньому дні, а кожен четвертий відчуває на себе загрозу безробіття. В умовах розмивання старого ціннісно-нормативного базису активізується процес релятивізації цінностей. Як свідчать отримані нами дані, 45,5% молодих респондентів вважають допустимими крадіжки у держави, 8,2% – у громадян, 13,1% – ухвалюють чи допускають в деяких випадках шантаж, 31,2% проституцію, 14,5% в тій чи іншій мірі допускають вбивство. В кризових умовах значущість таких цінностей, як «життя», «свобода», «робота» часто оцінюється лише з точки зору їх здатності забезпечувати елементарні людські нужди. Особливо гостро постає проблема реалізації професійних навичок, здібностей, креативної наповненості праці, що посилюється хиткістю положення, яке займає значна частина молоді в сфері зайнятості. Для молоді ситуація негативного оцінювання реальності, в умовах якої вона не може самореалізуватися, нерідко обертається визнанням більшої значущості іншої соціальної дійсності, інших умов – реальних (емігрантські настрої), чи створених уявою (практики ескапізму, втечі від реальності)» [27, с. 11].

В такій ситуації саме на університетську освіту покладається високий рівень відповідальності за те, щоб кризові ціннісні настрої молоді переросли не в руйнівні та саморуйнівні елементи особистісної структури, а вивільнилися в енергетичному полі прагнень до покращення власного і соціального життя, реальних дій в професійному і громадському вимірі щодо

дійсного реформування тієї кризово-системної ситуації, що склалася на теперішній день в нашій країні. Освіта є тим середовищем, що здатне перетворювати особистість на справжнього творця, що може креативно підійти як до процесу самостворення і самореалізації, так і до позитивного трансформування колективного, громадського, соціального оточення.

Відхід від класичного проекту естетики є носієм викликів естетичному вихованню та трансформує аксіологічну систему (палітру), ініціюючи ревізію поглядів студентів щодо їхнього місця у сучасному соціальному устрої, ролі раціональних та моральних вимірів у їхній діяльності:

- некласична естетика пориває лінійну спадкоємність і являє собою історичне поєднання декількох естетичних шкіл, що існують і розвиваються паралельно;
- вона висуває на перші ролі інші здібності, які мають естетичне забарвлення (воля у Ф.Ніцше, інтуїція у А.Бергсона, несвідоме у З.Фрейда, уява у А.Бретона);
- в її контексті моделюються інваріанти власної реальності, тоді як класика намагалась їх описати;
- заперечується єдність істини добра і краси, на якій ґрунтувалась класична естетика;
- в результаті, бачить світ не як певну тотальність, яку можна осягнути розумом і лише одна із проєкцій якого може бути осягнута як прекрасне, а висуває естетичне як виклик існуючому і його розумовим поясненням;
- принципом зв'язку нова естетика обирає не гармонію, а конфлікт, контраст, що знаходить яскраве вираження у художній практиці;
- некласична естетика порушує чітку розмежованість філософських дисциплін, а тому стає різновидом міждисциплінарних досліджень, поєднуючи у собі історичні, соціологічні, антропологічні, освітні стратегії;

- саме вона однією із перших філософських дисциплін порушує сталу бінарну опозицію суб'єкту і об'єкту, що спочатку знаходить вираження у руйнації монолітності суб'єкту (фрейдизм, позитивізм, феноменологія), а завершується «смертю автора» (Р. Барт);
- відбувається руйнація не лише меж із певними філософськими дисциплінами, але і з філософією як такою, що починається з обґрунтування можливості «поетичного мислення», а завершується постмодерністською агресією, яка репрезентує філософствування взагалі як різновид літератури (Р.Рорті, А.Данто) [127, с. 163-164].

В результаті, сьогодні варто відмітити чітко виражені індивідуалістичні орієнтири, що є домінантними в молодіжній аксіологічній палітрі. Це має як негативні, так і позитивні виміри. Негативні полягають в жорсткій прагматизації життєдіяльності, в якій індивідуальні потреби повністю затьмарюють важливі загальнолюдські та соціокультурні цінності. Позитивні – в прагненні до творчого особистісного саморозвитку. Університет повинен сприяти розвиткові останнього виміру індивідуалістичних ціннісних нахилів сучасної молоді. Як показують сучасні соціологічні дослідження, «статус загальноприйнятих в молодіжному середовищі (знаходять підтримку більш ніж 71%) на даному етапі мають: потреба у гарантіях особистої безпеки, у гарній сім'ї та дружніх зв'язках, свобода в її різних проявах (як самостійна термінальна цінність, а також як можливість самореалізації, вибору місця проживання тощо), термінальна цінність цікавої роботи. До блоку домінуючих (ухвалюються 51-70 %) ввійшли інструментальні цінності самовиявлення та ініціативності, яким молодь віддає перевагу перед рівністю положення, доходів, умов життя. Ряд модерністських цінностей, що є невід'ємною частиною західної ментальності (боротьба здібностей та установка на трудове змагання, прагнення до влади і здатність впливати на інших), не знаходять підтримки більшості молоді.. В

цілому, отримані дані не дозволяють ототожнювати український варіант модернізації з вестернізацією, тому що він в основному спирається на цінності та інститути, що сформовані та діють у рамках українського соціального простору» [27, с. 13]. Отже, університетське середовище має повний потенціал та всі можливості для того, щоб трансформувати структуру та спрямованість аксіологічної палітри студентської молоді таким чином, щоб схилити кожну молоду особистість до пошуку творчих шляхів професійно-особистісної та соціально-громадянської самореалізації. Саме завдяки цьому, з нашої точки зору, можуть долатися багаточисельні негативні тенденції, що з'являються в структурі ціннісних орієнтацій української молоді через кризово-трансформаційний стан нашого суспільства і держави.

Реальне впровадження концептуальних принципів особистісно-орієнтованого навчання і виховання потребує розробки відповідних теоретико-методологічних засобів ефективного впливу на аксіологічну палітру студентської молоді. В чому можуть полягати такі засоби і на що вони мають бути спрямовані. Сучасні українські теоретики освіти, педагогіки, виховання в цілому вважають за необхідне реалізувати наступні напрями виховного процесу майбутніх фахівців:

- формування духовних ідеалів майбутніх професіоналів на основі залучення до основ вітчизняної культури, традицій;
- якісна підготовка фахівців, здатних зберегти і примножити духовні цінності;
- включення студентів в творчу діяльність духовного саморозвитку;
- участь майбутніх фахівців в творчій діяльності;
- створення виховуючого середовища, що безпосередньо впливає на формування особистості професіонала [79, с. 54].

При цьому, важливим є не лише загальноцивілізаційний контекст нівеляції естетичних цінностей, але й ситуація, що складається безпосередньо в нашій країні. За радянських часів значною мірою було втрачено традиційне естетичне світоглядне налаштування, притаманне саме українцям, а в пострадянському кризовому суспільстві до цього додалася постійна світоглядно-ціннісна криза, що не дозволяє молоді із впевненістю покладатися на певні традиції, національні естетико-побутові звички, досвід вилаштування гармонійного стилю життя попередніх поколінь.

І нарешті, ще одним світоглядно-аксіологічним, філософсько-культурологічним завданням університетської освіти є формування такого особистісного естетично-ціннісного базису кожної молодої людини, який в подальшому витримував би постійний руйнівний вплив з боку хаотичного інформаційного середовища і стандартизованої на основі низьких смаків масової культури. Молода людина має винести з університету вміння світоглядно, когнітивно, духовно і енергетично протистояти руйнівному аксіологічному тиску масової культури: «Під впливом швидкозмінної інформації «усталене естетичне», що склалось в духовному світі людини в минулому, активно руйнується; «нове естетичне», що мало б народитись як відтворення нової соціокультурної реальності, запізнюється. Натомість приходять «віртуально-естетична реальність», що заміщає дійсно естетичне штучними, фантомними утвореннями. Люди, особливо молодь, втрачають можливість відчутти й пережити прекрасне, вони втрачають смаки, барви, а слідом за цим – настрої, творчість, соціальну активність, оптимістичний світогляд» [150, с. 55]. Університетський культурний простір має значний потенціал захисту аксіологічної палітри молоді від шкідливих і руйнівних впливів зовнішнього масово-культурного середовища. З огляду на це й виникає високий рівень актуальності дослідження тих факторів, що впливають на феномен естетичного в аксіології саме студентської молоді. Необхідно детально розглянути різні чинники, що визначають естетичний

світ студента як особистості, що знаходиться на стадії формування своїх духовних, креативних, громадських, професійних, світоглядно-ціннісних характеристик і орієнтирів.

Одним з таких пріоритетних чинників є активне використання цінності естетичного в системі сучасного виробництва, яке для студентів постає в якості навчально-виховного і науково-дослідного процесу як основного виду діяльності в стінах вищого навчального закладу. Краса невід'ємна від стилю життя кожної людини і від її професійної, спеціалізованої діяльності, в чому й полягає фундаментальне світоглядно-аксіологічне значення феномену естетичного: «Саме життя є мистецтвом, по суті найважливішим і в той же час найважчим і складним для людини. Його об'єктом є не та чи інша спеціалізована діяльність, але сама життєдіяльність, тобто процес розгортання та здійснення всіх потенцій людини» [180, с. 31]. В студентські роки найважливішою формою самоздійснення є навчання, яке має приносити в тому числі й естетичне задоволення. Орієнтуючись на такий принцип розуміння феномену «естетичного» в контексті цілісної аксіологічної палітри студентської молоді, необхідно перетворювати естетичне виховання в один з ключових засобів інтегрального, наскрізного формування навчальних програм і курсів.

Така ситуація, з нашої точки зору, є категорично неприпустимою. В педагогічній і психологічній науці існує давно доведений постулат про те, що моральнісна і відповідальна особистість може сформуватися лише у людини з глибоко розвиненим та усвідомленим естетичним почуттям. Для такого усвідомлення просто необхідне викладання мистецьких дисциплін і естетики в закладах вищої освіти: «Виховання гармонічно всебічно розвиненої особистості передбачає участь у виховному процесі різноманітних видів мистецтва. Лише в такому ідеальному варіанті можна повністю розвинути творчі здібності людини. Для цього важливо здійснювати принцип єдності навчання і виховання в курсі дисциплін естетичного циклу. Поглиблено

займатися зі студентами мистецтвом – це не лише повідомляти їм необхідні художні знання та прищеплювати первинні навички творчої діяльності, але й навчити їх сприймати прекрасне як в житті, так і в мистецтві, розвивати естетичний смак та потребу в спілкуванні з мистецтвом, формувати духовно повноцінну та моральносно розвинену особистість» [182, с. 207]. Сьогодні ж в багатьох університетах нашої країни складається ситуація, коли відбувається відверта деестетизація навчання шляхом вилучення з навчальних планів багатьох дисциплін філософсько-світоглядного та мистецьки-естетичного спрямування.

Отже, можна стверджувати наявність потреби в естетичному вихованні студентів, але не можна не відзначити, що у вітчизняній системі освіти існують реальні суперечності на цьому шляху, що актуалізує концептуально-теоретичний пошук способів їх розв'язання. Особливо багато суперечностей виникає на шляху естетизації освіти через встановлення в усьому світі суспільства масового споживання, що нав'язує молоді цінності прагматизму, посередності і утилітаризму: «Життя людини, яка, на перший погляд, має можливість прояву в різних ракурсах, зводиться до вельми обмеженого ланцюжка: 1) прагматизм, який передбачає тільки функціонально вигідну діяльність; 2) усередненість способу життя, що припускає подібність у людей функцій, мотивів і норм поведінки, джерел та змісту соціальної інформації; 3) утилітаризм: моральним і естетичним є все, що має прагматичну користь і скеровується соціальними правилами «масової людини», де раціоналізму і духовності залишається небагато місця через їх функціональну недоцільність» [155, с. 9]. Саме на естетичний елемент в структурі вищої освіти, з нашої точки зору, покладається значна відповідальність щодо виведення молоді з-під негативного впливу масово-інформаційного цивілізаційно-технічного середовища. Виконання такого завдання без наскрізної естетизація соціокультурного простору вищого навчального закладу є, вочевидь, неможливим.

Значною перепоною на шляху вибудовування такого естетизованого навчально-виховного простору є інерція розвитку авторитарних форм вищої освіти, які є закономірним продовженням деестетизованої освіти тоталітарного суспільства. Старше покоління просто не має змоги витлумачити молоді важливість естетичного ставлення до будь-чого в світі, в соціальній і природній реальності. Нам всім сьогодні по-новому треба переживати світоглядно-аксіологічну естетизацію: «За великим рахунком, будь-яка людська діяльність, в тому числі й педагогічна, здатна набути гуманістичного смислу лише в тому випадку, якщо вона здійснюється в контексті естетичної орієнтації, а результати світяться красою та вимірюються нею... Тому естетичне виховання є універсальним, різноманітне та поліморфне. Воно пронизує всі сфери життя і діяльності людини, оптимізуючи та збагачуючи світ її культури» [37, с. 129]. В той же час таке виховання значно гальмується двома чинниками: інерцією і рудиментарними залишками старого тоталітарного мислення, а також новим «тоталітаризмом» споживацтва, що охопив сучасну глобальну цивілізацію. Від того, наскільки ефективно і швидко наша освітянська спільнота буде спроможна наскрізно естетизувати простір університетів, залежить значною мірою майбутня здатність нашої молоді протистояти негативним світоглядно-аксіологічним впливам глобалізованої цивілізації.

Від сучасної освітянської спільноти значною мірою залежить те, наскільки сформованим буде у наступного покоління українських інтелігентів і професіоналів високий рівень культурної добірливості та естетичного смаку, наскільки будуть подолані виклики постнекласичної естетики аксіологічній системі сучасних студентів. Поки що існує ярко виражена тенденція до зниження цих показників, в тому числі й у молодіжному середовищі: «В сучасній молодіжній культурі, що розвивається під сильним впливом глобалізації та інформатизації, можна спостерігати тенденцію до відмови від складної культурної інформації на користь

простішої та легшої, такої, що носить поверховий та розважальний характер. В змісті сучасної молодіжної (теле-) культури домінує гедонізм, який виправдовує, романтизує та естетизує різноманітні прояви девіантної поведінки» [140, с. 117].

Досвід доводить, що окрема особистість здатна протистояти таким негативним тенденціям виключно завдяки високому рівню власної культурно-естетичної вихованості та освіченості. Поки ж в системі освіти не створені ефективні механізми естетичного виховання та позанавчальної мистецької практики, молодь залишається один на один з дуже агресивною та ефективно нав'язуваною масово-споживацькою культурою: «Ефект від творів масової культури проявляється у відчуженні молоді від культурного спадку минулих поколінь, у відмові від духовних цінностей та ідеалів на користь миттєвої наживи, нехай навіть шляхом порушення норм і законодавства. «Гламурне» «сяюче» з екранів телевізорів життя діє на молодь як наркотик, яким хочеться володіти як би там не було. Молодь, що, як відомо, відрізняється схильністю до емоційно-чуттєвого сприйняття оточуючої дійсності, періодично виникаючими афективними станами, нерідко стає на шлях заперечення моральних та юридичних норм заради досягнення життєвої мети, нав'язаної міфами і стереотипами масової культури» [102, с. 25].

Це має дійсно руйнівний ефект особливо в трансформаційному, перехідному суспільстві, яким є і сучасна Україна. В такому суспільстві немає сталих інструментів естетичної та культурної соціалізації особистості, яка опиняється один на один з потужною шоу-індустрією масового споживацтва: «Соціалізація молодого покоління двотисячних проходить не під впливом високих зразків культури (літератури, музики, театру і кіно), а під впливом не завжди кращих зразків масової культури» [143, с. 270]. В такій ситуації позанавчальна мистецька практика і діяльність студентів стає не просто виховним засобом, а ще й інструментом відволікання молодих

людей від принадливої та спокусливої сфери масової культури, що обіцяє безліч захопливих насолод, які набуваються через відмову від власної життєтворчої активності і суб'єктності.

Важливою позанавчальна мистецька практика та художня самодіяльність є й на індивідуально-просвітницькому рівні. Особистісний культурно-естетичний саморозвиток дозволяє кожній молодій людині навчитися орієнтуватися в сучасному надскладному і до безкінечності різноманітному мистецькому ландшафті, пропонованому постнекласичною естетикою. Постмодерний світ характеризується саме тим, що вимагає від людини інтерпретаційного ставлення до будь-яких образів. Непідготовленій молодій людині важко здійснювати таке ставлення з позицій творчості, а не автоматизованого споживацтва. Молодій людині доволі важко орієнтуватися в сучасному постмодерному мистецтві, яке характеризується не тільки «конформізмом, демократичністю, діловим використанням минулого і антиутопічністю» [28, с. 7], але й «відсутністю правил та ідеалів, синтетичністю та синкретизмом, еkleктизмом та мозаїчністю, іронією, ігровим стилем, естетизацією бридкого та побутового, стиранням меж між мистецтвом та реальним життям» [162, с. 141].

В такій складній поліфонії образів і смислів, асиметричних експлікацій та алюзій важко розібратися навіть високоосвіченим людям. Молодь же потрапляє в ситуацію, коли, не маючи досвіду і компетентності, вона зустрічається з безліччю мас-культурної продукції, яку не треба розуміти чи оцінювати, а необхідно лише споживати. Звісно, людина піде шляхом найменшого супротиву і порине в приємний світ естетизованих споживацьких образів, нехай навіть ціною втрати свого особистісно-творчого потенціалу. Культурно-естетичний простір університету може стати тим засобом, завдяки якому студентська молодь як майбутня національна інтелігенція зможе впорядкувати власні знання та переживання щодо

сучасних мистецьких форм, а в подальшому свідомо, раціонально та творчо сприйматиме оточуючу дійсність, в тому числі й мистецьку.

Насправді, педагогічно організована неформальна мистецька освіта і виховання є чи не єдиним реально дієвим засобом протистояння тому агресивному медійному тиску, що чинить гранично естетизований простір масової поп-культури на психіку та свідомість кожної молодої людини. Медіа-естетика масових стандартів перетворює особистість молодої людини на одномірний феномен, що здатний лише сприймати і споживати ті інформаційні імпульси, що надходять із зовнішнього середовища: «Естетизація медіапростору призводить до експансії в рамках віртуальної реальності культурних смислів сучасності... Культурні смисли втрачають вираження через прекрасне, трагічне, героїчне, тощо та виражаються через видовищне, кліпове, фрагментарне і тим самим впливають на естетичні уявлення реципієнта. Реальність медіапростору закладає естетичний досвід суб'єкта в тих головних параметрах естетичного в яких цей розвиток має комерційну привабливість. Естетичне редукується до яскравого, приємного втішного. Віртуальна реальність перестає бути межею реального та уявного, оскільки, залишаючись віртуальною впливає на дійсність як в естетичному так і в ціннісно-смісловому вимірах» [134, с. 234 – 235]. Така імітована та симулякривана інформаційна дійсність змушує молодь пристосовуватися до самої себе, споживати себе і насолоджуватися собою без прагнень до творчості і самореалізації. У зв'язку з цим, середовище справжнього інтелекту і творчості, яким має бути кожен університет, несе відповідальність за створення альтернативних масовій культурі просторів, де молодь зможе повноцінно самореалізовуватись, збагачуючи власну аксіологічну палітру.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. є добою домінування постнекласичної естетичної традиції у соціокультурному просторі, яка привнесла переоцінку художніх, мисленнєвих та інших парадигм. Постнекласична естетика є

одним із чинників поширенням ідей індивідуалізму та споживацтва, соціальної девіталізації особистості тощо. Разом з тим, трагічний досвід утвердження ідеалів демократії, націєтворення та геополітичних конфліктів останніх років, актуалізує потребу відродження аксіологічних ідеалів високої громадянської активності сучасної молоді засобами естетичного виховання. Саме інтегровані аксіологічні орієнтири, що включають і особистісну, і соціально-громадську складову, дають можливість молодій людині свідомо ставитися до власної ролі не тільки у життєдіяльності малих соціальних форм, але й в загальнокультурній та історичній перспективі.

Нам здається плідним у даному підрозділі здійснити наукову розвідку низки питань, пов'язаних із тим аспектом, що постнекласична естетика сприяє розмиванню аксіологічної системи сучасної студентської молодості, в результаті чого, молодь дистанціюється від соціального буття, концентруючись над реалізацією індивідуалістичних життєвих проєктів. В зазначеному контексті вважаємо за доречно звернутись до ідей Ч. Тейлора щодо опозиції індивідуального та соціального у сучасному суспільстві: «Ми живемо у світі, де люди мають право обирати для себе власний спосіб життя, свідомо вирішувати, яких переконань дотримуватись, визначати – якими шляхами йти... Сучасну свободу було досягнуто шляхом звільнення від старих моральних засад. Раніше люди бачили себе часткою більшого порядку... Людині часто визначалося певне місце, з її власною роллю та статусом, і було майже немислимо від цього відхилитись. Завдяки відмові від цих порядків настала сучасна свобода» [167, с. 7].

У пропонованому Ч. Тейлором підході ми бачимо справедливую критику того, що сучасна молодь відмовляється від того, щоб бути частиною суспільства, на користь реалізації сучасного проєкту свободи, або ж, скоріше, проєкту непомірного індивідуалізму та свавілля: люди втратили ширше бачення та зосередились на своєму приватному житті – темний бік індивідуалізму полягає у зосередженості на власній особі, що водночас

знецінює та звужує обрії нашого життя, призводить до втрати причетності до інших чи суспільства в цілому [167, с. 8].

Ми спробуємо дослідити, який же потенціал має естетичне виховання у відродженні ідеалів гуманізму, демократії, плідної співпраці індивідуумів задля суспільного блага. Особливу значущість ці розвідки набувають перед обличчям викликів геополітичного та, будемо відвертими, військового гатунків, що вимагають згуртованості суспільства задля їхнього подолання, відмови від індивідуалістичних світоглядних орієнтацій на користь розбудови державності та націє творення.

Загальна гуманізація та демократизація суспільних відносин потребує відродження естетичного у ціннісній палітрі людини. «У людини все має бути красивим», «краса врятує світ»... Ці слова визнаних майстрів слова як ніщо інше пояснюють важливість завдання естетизації життєвого процесу, виховання в людині відчуття прекрасного, а разом з ним – доброго, справедливого, вічного. Особливу актуальність означене завдання має, насамперед, для студентів – майбутніх керівників, управлінців, організаторів та вихователів виробничих колективів. Основним чинником цього процесу є освіта. Естетизацію навчального процесу ми розглядаємо як одну з тенденцій її модернізації у відповідності з потребами практики. Зупинимось на цьому більш детально.

Особливо важливим є естетично-аксіологічний вимір освітньої підготовки студентської молоді з огляду на те, що в трансформаційному українському суспільстві сформований особливий запит на спеціалістів, які володітимуть не лише високим професійно-компетентнісним рівнем, але й розвиненими громадянськими, соціально-політичними, активницьки-участницькими ціннісними орієнтирами та творчо-естетичним налаштуванням: «В умовах сучасного кризового розвитку нашого суспільства вищим гуманним призначенням естетичного виховання є всебічний розвиток особистості, що являє собою інтелектуальну свободу,

багатство її духовного життя, високу моральність, які ведуть до гармонійного її об'єднання з суспільством, з людством, допомагає відновленню естетичної культури суспільства як основи, що стверджує цінність людського життя. Тому основними завданнями ВНЗ на сучасному етапі стають: формування духовної сфери особистості студента, виховання її етичних та естетичних якостей» [96, с. 117]. Саме з огляду на таке завдання, що постає перед сучасною українською системою освіти, яка активно розвивається в демократично-гуманістичному напрямку, особливої актуальності набуває проблематика всебічної естетизації навчального процесу. Особливої гостроти така проблематика набуває у зв'язку з посттоталітарним статусом сучасної України, адже тривалий час в нашому суспільстві відбувалася справжня «деестетизація» освіти в тоталітарному суспільстві.

Важливо відзначити, що тоталітарні державні і соціальні системи є деестетизовані за змістом, але активно використовують естетичні форми навчання. Так в тоталітарному суспільстві створюється видимість культурного і мистецького життя, естетичного розвитку мас. Тоді як насправді важко говорити про естетично-мистецький розвиток людини в суспільстві, де повністю відсутня соціокультурна діалогічність та можливість особистісного ініціативно-творчого прояву: «Світоглядна система, що була покладена в основу радянської культури, не була спрямована на те, щоб відповідати на «вічні», «екзистенційні» питання про смисл життя, добро і зло тощо. Жодний діалог з тоталітарною ідеологією неможливий. Класична версія радянської культури володіла певним переліком «життєвих рецептів», але не була здатною виробити адекватні відповіді, зустрічаючись з новими питаннями» [12, с. 338]. А звідси і радянська система освіти, не зважаючи на її сформований позитивний і потужний імідж, не була спрямована на виховання творчої особистості, життєтворчого і вільного суб'єкта. Освіта була, скоріше, засобом нав'язування і засвоєння професійних та ідеологічних рецептів, порушення яких жорстко каралося. Освіта стала засобом

тоталітарного механізму, видавляючи з життя людей будь-які творчі елементи, в тому числі й естетичні.

Освіта в тоталітарному суспільстві слугує єдиній меті: смислового, образного і технічного підтриманню офіційної ідеології. Всі естетичні компетентності радянської людини мали бути включені в жорстку систему ідеологічних образів і міфологем. Культура і мистецтво ставали виключно додатками до державно-політичного механізму і його ідеології: «Культуру тоталітарних держав не можна осмислювати через традиційний поділ їх на літературу, живопис чи архітектуру. Мірилом цього може стати тільки держава як єдиний тотальний витвір, у якому усі старі мистецтва набули нових, синтезуючих якостей і стали «частинами єдиної великої сукупності» [72, с. 48].

Освіта в такій системі покликана прищеплювати людині здатність конформістські сприйняти будь-яку вказівку, будь-який образ, що транслюється від партійного керівництва: ця схема стала універсальною і тому може застосовуватись до будь-якого тоталітаризму взагалі, і головним із «мистецтв» у ній мають на увазі політику, через призму якої і слід розглядати найважливіші тенденції у житті й організації суспільства» [168, с. 63]. Немає по-справжньому культурно-естетичної складової в житті людини тоталітарного суспільства, а освіта тільки посилює таку ситуацію, спрямовуючи основний виховний вплив на формування в структурі особистості покірності і домінанти соціального над особистісним. Таким чином, можна стверджувати те, що в тоталітарному суспільстві освіта була одним з найефективніших інструментів деестетизації.

Протягом другої половини ХХ століття склалася широка теоретична база осмислення соціокультурних реалій тоталітарних режимів і суспільств. В більшості з таких розвідок чітко підкреслюється, що «диктаторські, тоталітарні режими шляхом політичного та ідеологічного тиску, переслідування інакомислячих нав'язують громадянам відповідні стандарти

поведінки й стереотипи мислення» [6, с. 9]. Окрім того, радянський тоталітаризм деестетизував освіту і весь соціокультурний простір, через що люди посттоталітарного простору, потрапивши в суспільство масового споживання, розгублені і дезорієнтовані в естетичному плані. Тоталітаризм державно-ідеологічний змінився тоталітаризмом масової культури саме освіта має долати цей негативний ефект, але ж і вона залишається під реактивним впливом колишньої тоталітарно-ідеологічної та авторитарно-управлінської системи: «Виховний процес у вищих навчальних закладах має сприяти естетичному розвитку особистості студента, допомагати студентській молоді подолати залежність від тоталітарного впливу масової культури, збагатити емоційну сферу студентів морально-естетичними почуттями, сприяти вихованню шанобливого ставлення до фундаментальних основ людського буття» [26, с. 227]. Чи може сучасна українська освіта, яка як і інші сфери нашого суспільства тільки переживає посттоталітарну трансформацію, виконувати такі виховні завдання? На нашу думку, повноцінно вона на це не спроможна. Але саме у зв'язку з цим сьогодні і існує нагальна потреба відродження естетичного в освіті в період становлення демократично-гуманістичних відносин. І це є одним із основних соціальних завдань освіти в наш час.

Незважаючи на те, що історія сучасної української незалежності налічує вже чверть століття, більшість соціально-функціональних систем національного суспільства так і не позбавилися посттоталітарного та авторитарного забарвлення. В тому числі і освітня система потребує нагального і якнайшвидшого реформування, щоб зовсім не втратити можливість виходу на певний конкурентоспроможний рівень у порівнянні з провідними країнами Європи і світу: «В Україні, яка розвивається як незалежна та демократична країна, гостро постає завдання реформувати систему освіти. Діюча освітня система не в повній мірі задовольняє сучасні потреби українського суспільства і потребує поширення процесів гуманізації.

Результатом цього процесу повинна стати гуманістична система освіти, яка створює умови для розвитку вільної творчої особистості з високим рівнем знань та духовності» [186, с. 194]. Такий результат може бути досягнутий виключно з урахуванням необхідності наскрізної естетизації освітнього простору національних університетів. Тільки в естетизованому навчальному просторі можна виховувати справді креативних і творчих особистостей, що в майбутньому можуть стати високими професіоналами і активними громадянами, здатними чітко формулювати і усвідомлювати власні погляди і переконання.

В цілому, сучасна система освіти в нашій державі поки що рухається по навздогінній траєкторії: по-перше, освітяни намагаються наздогнати найкращі зразки організацій і змістовного наповнення навчання, притаманні розвиненим демократичним країнам, а по-друге, в нашій країні освіта тільки намагається відповідати демократизаційним тенденціям, що відбувається в суспільстві. Друге – дуже небезпечно, адже демократизація в суспільстві має проводитися освіченими спеціалістами, зрощеними в демократичному і гуманістичному просторі вищої освіти: «Необхідність корінного реформування системи освіти була усвідомлена в нашій країні в умовах якісного оновлення суспільства. Це оновлення пов'язувалось з усвідомленням того, що без перегляду навчальних програм, зміни форм організації навчального процесу, демократизація суспільства та подолання наслідків тоталітаризму стають проблематичними» [108, с 45]. Чи відбулася якісна трансформація національної системи освіти? З нашої точки зору, поки що ні. При цьому важливо, щоб подальші демократизаційні та гуманізаційні зусилля наших освітян були наскрізь проникнуті принципом естетизації навчання і виховання.

Студенти – це та соціальна група, що є духовно-творчим ядром суспільства. Саме студентська молодь є ключовим джерелом енергії та орієнтації на подальше розбудовування суспільства, підняття духовних

національних стандартів на нові висоти. У зв'язку з цим, а також з тим, що українська держава і громадянське суспільство орієнтовані на подальшу розбудову демократичного ладу, в системі вищої освіти має бути приділена значна увага саме естетичному вихованню студентів, що є запорукою активного розвитку духовних характеристик молоді: «Сучасний етап демократичного розвитку українського суспільства спрямовано на розв'язання актуальних проблем становлення особистості та формування її громадянської свідомості, здатності сприймати, розуміти та примножувати цінності духовної культури. У їх вирішенні суттєве місце належить питанням, пов'язаним із залученням студентської молоді до світу прекрасного, набуттям нею досвіду творчого освоєння та використання естетичних цінностей» [111, с. 3]. Враховуючи це, актуальність нашого дослідження зумовлюється як загальнокультурними і цивілізаційними тенденціями, так і конкретними проблемами розвитку національної системи вищої освіти, в якій саме естетично-аксіологічний сегмент все ще знаходиться витісненим на другий план. Таким чином, в концептуально-теоретичних філософсько-освітніх розвідках важливо всіляко актуалізувати дослідження феномену естетичного в аксіології студентської молоді.

Необхідно, з нашої точки зору зупинитися і на тому, що естетичне відіграє важливу роль і в політичному житті студентів. Характерним тут є те, що і зовнішнє політичне середовище впливає на естетичне виховання студентської молоді, і самі студенти, проявляючи власну громадсько-політичну активність, створюють явища і процеси, насичені різноманітними проявами естетичного: «На специфіку естетичного виховання студентської молоді сьогодні також впливають політичні процеси в державі, які певною мірою стримують процес формування духовних потреб, у тому числі й естетичних» [96, с. 119]. Враховуючи це, надзвичайно важливо забезпечувати для молоді надання освітніх послуг в галузі громадянської і політичної культури і освіченості, в рамках яких роз'яснювати значення і функції тих чи

інших політичних процесів, явищ та інститутів, що визначають сучасний політичний ландшафт як в нашій країні, так і у світі в цілому: «На сучасному етапі становлення й зміцнення України як незалежної держави відбулися істотні зміни насамперед у формах власності, політичній організації та соціокультурній структурі суспільства, відносинах між особистістю й суспільством, в ідеології та суспільній психології, соціокультурних орієнтаціях людей, особливо молоді... Відчуженість від культури, знецінення престижу інтелектуальної діяльності, заниження моральних критеріїв своєї та чужої поведінки становлять невирішені проблеми у формуванні життєвої позиції підростаючого покоління» [168, с. 240]. Така позиція має бути не просто активницькою чи учасницькою, але й усвідомленою, раціонально поясненою і ціннісно наповненою. Саме в аксіологічній палітрі молоді політично-громадська активність наповнюється не лише змістовними, але й естетичними компонентами і орієнтирами.

Аксіологічна палітра студентської молоді, зокрема її естетико-ціннісні параметри, особливо важливі щодо облаштування добробуту місцевих громад та соціально-політичного ландшафту країни в цілому. В основному, це обумовлюється тим, що студентство є найперспективнішим прошарком будь-якого суспільства. Саме цей прошарок аксіологічно орієнтований на те, щоб зрештою перетворитися на соціальну еліту в тому чи іншому професійному середовищі чи на загальнодержавному рівні в цілому: «Студентська молодь, будучи схильною до впливу на свідомість, є тією соціальною групою, яка становить соціальну базу для рекрутування до політичної еліти та національної культурної інтелігенції, яка несе на собі функції генерування основних ідеологічних концептів навіть у межах громадянського суспільства. Оскільки ціннісний вакуум, недостатня участь у процесі формування національної та патріотичної свідомості може мати негативні наслідки щодо соціально-психологічного клімату в країні, процес ціннісного виховання молоді, особливо в рамках вищого навчального закладу

має посідати одне з провідних місць у державній освітній стратегії» [88, с. 101]. В процесі такого виховання одним з найефективніших засобів є саме естетичне виховання та прищеплення цінностей високого естетичного смаку. В подальшому такі естетико-культурні цінності матимуть як важливе особистісне значення для кожного професіонала, так і важливий соціокультурний ефект для всього національного суспільства.

Ще одним важливим виміром естетичного в громадсько-політичному житті студентів є можливість здійснення виховного впливу на молодь засобами мистецтва, літератури, художньої самодіяльності. Поки що такі засоби не використовуються на всі сто відсотків, хоча їх потенціал є беззаперечним і широко застосовується в освітніх системах розвинених країн: «Вища освіта все частіше звертається до таких різновидів інформаційного забезпечення громадянського виховання студентів, як художня та естетична інформація. Ці види інформації передбачають використання освітньо-виховних можливостей художньої літератури, музичного, образотворчого, театрального, кіно- та фотомистецтва. Ознайомлення студентської молоді з творами мистецтва, присвяченими громадянській тематиці, позитивно впливає на почуття, погляди, світогляд особистості, спонукає її до вияву громадянської активності, стимулює суспільно важливі інтереси, почуття, прагнення та ідеали» [30, с. 23]. Молодій людині простіше, цікавіше, доступніше зацікавитися тією чи іншою соціальною, морально-правовою, громадсько-політичною проблемою тоді, коли вона подана в яскравій та естетично насиченій мистецькій формі. Як зазначає Л. Бутенко, «інтерес до проблеми інтерпретації художньої літератури та мистецтва викликаний баченням перспективи застосування їх з метою підвищення ефективності громадянського виховання студентів. Потребують перегляду концептуально-методологічні принципи даної діяльності з метою спрямування їх на розвиток духовного світогляду особистості» [31, с. 17]. Таким чином, щоб привнести в політичну свідомість

і культуру студентської молоді більший рівень відповідального ставлення до власної громадсько-політичної активності, доцільно повноцінно використовувати весь потенціал естетичного і мистецького виховання і освіти.

Розбудова нової української держави на правових засадах, а також формування і розвиток активного громадянського суспільства багато в чому залежать саме від світоглядно-ціннісної, особистісно-активницької позиції сучасної студентської молоді. Не дарма, «сьогодні на перший план постає створення умов для формування у сучасної української молоді високодуховних, гуманістичних цінностей та ідеалів, які мають на меті розвиток громадянських та демократичних дій молодого покоління, здійснюючи формування світоглядних засад, спрямованих на об'єднання й консолідацію української держави, побудову громадянського суспільства» [125, с. 12]. Високий рівень духовності, що безумовно позитивно впливатиме на державно-організаційне майбуття українського народу, може бути сформований лише на основі цілісного, системного ставлення до виховання громадянських чеснот сучасної молоді. Важливо не забувати, що серед таких чеснот немаловажну роль відіграють саме естетичні особистісні переконання кожної людини.

В контексті аналізу проблематики естетичних проявів громадянської і політичної свідомості сучасної молоді варто відмітити, що сприйняття тих чи інших соціально-політичних процесів скрізь призму естетичних цінностей підвищує і потенціал моральнісного оцінювання молодою людиною оточуючої соціальної дійсності і власної громадсько-політичної поведінки. Відомий педагог і композитор Д. Кабалевський зазначав, що «людині властиво сприймати світ, найрізноманітніші життєві явища крізь призму естетичну, що без сумніву пов'язано з вродженою у народі здатністю, а, можливо, правильніше сказати, – з потребою естетичної оцінки дійсності в цілому, а не тільки мистецтва... Тому і естетична оцінка будь-якого

життєвого явища, будь-якого людського вчинку і людини в цілому, не кажучи вже про мистецтво, завжди є водночас і оцінкою етичною» [75, с. 14]. Таким чином, естетичне виховання обов'язково має вплив на цілісний комплекс аксіологічної палітри студентської молоді, активно впливаючи, в тому числі, і на громадянські, політичні, суспільні переконання, прагнення і погляди кожної молодої людини.

Естетичні цінності також відіграють важливу роль в гуманізації та демократизації вищої освіти, що також чинить громадянсько-виховний вплив на особистість кожного студента. Громадянська і політична свідомість і культура молодої людини багато в чому залежить від того, який стиль спілкування, роботи, взаємодії різних суб'єктів складається у вищому навчальному закладі: «Система освіти здійснює вплив на формування політичних орієнтацій майбутніх фахівців через механізми прямої та латентної соціалізації. Пряма соціалізація визначається як організацію інформаційного потоку (лекції з гуманітарних дисциплін; патріотичні заходи), латентну – як інтерактивний процес, що сприяє засвоєнню певних ролей, форм поведінки. Підкреслюється, що значну роль у підвищенні ефективності політичної соціалізації студентства покликана зіграти гуманітаризація освіти. Це передбачає не лише впровадження нових гуманітарних дисциплін, але й формування системи якостей, що дозволяють особистості виконувати функції носія культури, духовності, творчо орієнтованого активного суб'єкта суспільних відносин» [145, с. 11]. Необхідно глибоко усвідомити той факт, що естетичне виховання і розвиток особистості кожного студента є одним з ключових елементів гуманізації системи вищої освіти в цілому, що, в свою чергу, є важливою фундаментальною характеристикою формування і розвитку гуманістично-демократичної аксіологічної палітри сучасної студентської молоді.

Зрештою, ще одним важливим взаємозв'язком між естетичним і політичним в житті молоді є те, що цінності краси є чи не

найбезпосереднішим шляхом до свободи, якої молодь прагне і в громадсько-політичному житті. Свобода політичного вибору пов'язана із внутрішньою свободою, що має, в тому числі й естетичний вимір, а виявлення внутрішньої свободи, особливо для молоді, завжди насичене і естетичними цінностями, образами, бажаннями і прагненнями. Тому можна зробити висновок про те, що естетичні чинники в громадсько-політичному житті молоді відіграють важливу, а дуже часто й центральну роль.

І нарешті, феномен естетичного в аксіології студентської молоді посідає чільне місце в структурі соціокультурних відносин та побуту. В молодому віці цінності краси, гармонійності, естетикоцентризму у влаштуванні власного побуту та спілкуванні з найближчим оточенням відіграють чи не ключову роль. В цілому, можна стверджувати, що «передумовою формування соціокультурної поведінки в суспільстві є ціннісні орієнтації на естетичне у всіх проявах людського буття, на мистецтво, що найбільш активно відбувається саме в студентському віці» [190, с. 18]. В такому аспекті особливої цінності набуває розвиток гуманістично-демократичної системи естетичного виховання в українських ВНЗ. Як зазначають автори концепції естетичного виховання І. Зязюн та О. Семашко, «естетичне є невід'ємною компонентою життєдіяльності людини, яка її олюднює, відшліфовує почуття, окультурює й виводить на рівень інтелігентного фахівця з широким естетико-культурним і художнім світоглядом» [119, с. 6]. Таким чином, естетичне як цінність в структурі соціокультурних відносин та побуту сучасного студентства посідає важливе місце і охоплює всі виміри щоденної життєдіяльності кожної молодої людини.

Дуже часто можна почути тезу, що теперішня молодь є менш зацікавленою в розвитку власної особистісно-естетичної сфери, менше цікавиться мистецтвом, літературою, власною соціокультурною творчістю. В наукових працях відзначають кризові тенденції, притаманні

соціокультурному життю студентської молоді: «Що стосується естетичних орієнтацій студентства, то сучасні студенти, в порівнянні з попередніми поколіннями, менше люблять читати художню, науково-популярну та іншу літературу, майже не відвідують театри, музеї, виставки. Сучасні студенти не цікавляться мистецтвом, а ті, хто у вільний час знайомиться з ним чи займається його певним різновидом, роблять це для зняття втоми, а не для естетичного розвитку» [175, с. 142]. Чи справді це так? Чи можемо ми говорити сьогодні про реальну естетично-культурну кризу молодого покоління, зокрема студентства? Зрештою чи не сама молодь має право самостійно обирати ті естетичні пріоритети, що домінуватимуть в її соціокультурному і побутовому житті?

На ці питання надзвичайно важко дати однозначну відповідь. З нашої точки зору, важливо давати не оціночні судження, а чітко аналізувати та розмежовувати ті ціннісні орієнтири і пріоритети, яким слідує сучасна студентська молодь і якими вона насичує власну аксіологічну палітру. Можна стверджувати, що аксіологічно-естетична палітра соціокультурного, побутового та відпочинкового життя студентів є доволі різноманітна. Звичайно, деякі її елементи домінують над іншими, і саме від гармонійно вилаштованої системи естетичного виховання в кожному ВНЗ залежить, чи будуть для студентів домінантними цінності краси і знання, любові і миролюбства, толерантності і демократичності.

Особливо така потреба набуває актуальності в контексті трансформаційних перетворень, що переживає наша країна в соціально-економічному, політичному, суспільно-громадському та національно-культурному вимірах. В таких умовах особливо загострюється необхідність підготовки креативних національних кадрів, здатних ефективно проводити реформи та нести за них моральнісну відповідальність: «В умовах політико-економічних перетворень, які переживає сьогодні Україна, коли трансформуються уявлення про світ і наше місце в ньому, питання про роль

естетизації життя суспільства постає як ніколи гостро. Проблема формування естетичних смаків (як масових, так й індивідуальних) набуває першорядного, загальнодержавного значення. Важливою умовою вирішення цього завдання в процесі університетського навчання та виховання є створення таких ситуацій, коли студенти мали б змогу спостерігати, аналізувати, поповнювати знання про прекрасне, діяти за законами краси. Це забезпечило б збагачення їх власних художніх і мистецьких знань й умінь, які впливають на формування естетичних смаків, почуттів, поглядів, увесь духовний розвиток особистості, її активну життєву позицію, дало б змогу адекватно оцінювати твори митців, орієнтуватися в світі сучасної культури» [77]. Отже, можна з упевненістю стверджувати, що на вищу освіту в нашій країні сьогодні покладене відповідальне завдання щодо підготовки компетентних спеціалістів для усіх галузей, які були б не просто професіоналами, але й громадянами з відповідальною позицією і розвиненою аксіологічною палітрою, одне з чільних місць в якій посідали б цінності краси, творчості, гармонії і миролюбства.

Дослідивши роль мистецтва в житті студентської молоді та позиціонування мистецтва в аксіологічній структурі студентів, показано, що однією з ключових проблем в цьому плані є суперечливе ставлення студентів до народного і класичного з одночасним захоплено-емоційним ставленням до масового мистецтва, шоу-мистецтва, які утвердились на «руїнах» класичного проекту естетики. Справа в тому, що масова культура та мас-медійне середовище, орієнтуючись на споживацькі стандарти і стереотипи, створює дуже естетизований простір інформаційно-споживацьких об'єктів, образів і симулякризованих смислів. Такі смисли і образи є дуже спокусливими та легко засвоюваними споживачем, особливо молодим, у якого на першому місці стоїть емоційно-психологічна сфера. Поп-культура легко захоплює увагу молоді, але тим самим позбавляє людину здатності самотворчості та самореалізації, нав'язуючи масові стандарти і стереотипи.

Отже, ми продемонстрували, що відхід від класичного проекту естетики сприяє утвердженню в центрі аксіологічної системи (палітри) студентів життєвих проектів, що ґрунтуються на непомірному індивідуалізмі та відмові від активного включення у суспільні процеси. Зазначені процеси низка дослідників, зокрема Н. Доній, пропонує також інтерпретувати за допомогою поняття «соціальна девіталізація особистості»: соціальна девіталізація особистості є відповіддю на запитання щодо надлишковості енергетичних витрат в інтересах соціуму; індивіди, переорієнтовуючись з соціального на індивідуальне, починають концентруватись на власному житті та власних інтересах [56, с. 67]. Авторка продовжує тезу, стверджуючи наступне: «Людині огидна соціальна глибина, вона прагне не заглиблюватися, а розтікати по поверхні... У процесі соціальної девіталізації особистості мова йде про масштабний перехід в соціальній системі від надлишку життєвого простору, до її дефіциту. Орієнтуючись на соціальну девіталізацію людина намагається скоротити об'єм власної присутності в межах соціального простору й прагне утримувати баланс між соціальним та індивідуальним» [56, с. 68-70].

Отже, сучасне суспільство, що складається з особистостей, орієнтованих на соціальну девіталізацію стає позбавленим життєвої енергії для розвитку та, як у випадку України, для активного протистояння загрозам державності та націєтворення. Вихолощення естетичного у сучасних проектах розвитку суспільства, призводить до тріумфу суспільства мас, в якому соціальна енергія не використовується на користь цивілізаційного прогресу людства: «Масова культура санкціонує задоволення різних соціальних уподобань в межах певного набору для споживання, який умовно можна вважати традиційним. Індивід намагається вдатися до самоуправління, а маскульт створює ілюзію простору для таких дій. Людина, гнана цінностями масової культури, перетворюється на автомат позбавлений волі, але наділений усвідомленням безкінечно збільшеної могутності.

Людина не контролює себе, вона не обирає те що їй забажається, вона діє виключно в межах можливого вибору, надаваного маскультом» [56, с. 95].

На нашу думку, в контексті естетичного виховання існує можливість відродження ідеалів громадянської активності, що є реальною відповіддю на нагальні соціальні запити. Ідеали громадянства у сучасному суспільстві постають об'єктом маніпуляцій, коли розмиваються соціальні ролі сучасного громадянина, та й сам громадянин, зокрема, студентська молодь, балансує на межі соціальної девіталізації, тиск масової культури тощо. На нашу думку, екзистенція естетичного здатна створювати сприятливу атмосферу для подолання кризових явищ у аксіологічній системі (палітрі) сучасних студентів, яка описана наступною метафорою: «Бути пасивно обслугованим (або пасивно експлуатованим) масивною, нав'язливою, бюрократичною державою, у якій слово «громадянин» втратило свій сенс, залишаючись релевантним лише громадянським актам голосування (процедурі, до якої долучена лише частина громадян); або ж бути долученим до егоїстичного радикального індивідуалізму у приватному секторі, коли слово «громадянин» є релевантним до споживання (діяльності, до якої долучені усі)» [200, с. 116].

Із нашим підходом солідаризується Л. Данілова, наголошуючи, що студентство, як суспільний прошарок, є найбільш активною та мобільною групою, від якої завжди залежала доля суспільних трансформацій: в цій соціальній групі відбувається становлення майбутніх еліт, і в залежності від того, які ідеї вони будуть сповідувати (демократичні й партнерські, або ж патерналістські та авторитарні), залежить перспектива розвитку усього суспільства в цілому [49, с. 80]. Отже, естетичне виховання має постати одним із ключових елементів в утвердженні у аксіологічній системі сучасної студентської молоді ідеалів громадянського суспільства та демократії. Разом із тим, ми усвідомлюємо, що зазначене завдання – трансформація аксіологічної системи студентів від орієнтації на ідеали соціальної апатії,

соціальної девіталізації, індивідуалізму в бік утвердження ідеалів високої громадянської активності.

Масштабність пропонованого переходу до утвердження в аксіологічній системі (палітрі) цінностей громадянської активності може бути продемонстрована тим, які саме соціальні завдання реалізує активний громадянин на шляху розбудови громадянського суспільства. Цікава експлікації проявів громадянської активності пропонована С. Кітером у його роботі «Громадянське та політичне здоров'я нації: загальний портрет» [214]. Автор пропонує три великих групи проявів громадянської активності для сучасного члена демократичного суспільства. Мова йде про:

- громадянські показники (вирішення соціальних (комунальних) проблем; регулярне волонтерство у неполітичних організаціях; активне членство у групі чи асоціації; участь у благодійних спортивних заходах (пробіг, велопробіг тощо); збір коштів на благочинність);
- електоральні показники (регулярне голосування на виборах; здійснення політичного просвітництва; демонстрація політичних символів (значків, стікерів тощо); внески у політичну кампанію; волонтерство для кандидатів чи політичних організацій);
- політичні показники (підтримка зв'язку із представниками влади задля вирішення повсякденних проблем; співпраця із друкованими виданнями для демонстрації своїх поглядів; співпраця із радіо чи телебаченням для демонстрації своїх поглядів; протестна діяльність; електронні петиції; письмові петиції; бойкотування товарів та послуг; споживання товарів та послуг компаній, чию місію та цінності ви розділяєте; участь у політичній агітації [214, с. 3].

Як бачимо, саме ці прояви можуть виступати опозицією соціальній девіталізації та непомірному індивідуалізму, що набувають поширення в контексті утвердження підходів постнекласичної естетики. Естетичне в

освіті, пропонуючи гуманістично наповнені твори мистецтва та підносячи цінності гідності, свободи та рівності, має постати засобом утвердження демократії та ідеалів громадянського суспільства у студентській молоді всупереч домінуванню постнекласичних ідей релятивізму, соціального атомізму, індивідуалізації, відмови від соціальних обов'язків, соціальної апатії тощо. У контексті сучасної естетики людина розуміється позбавленою низки соціальних обов'язків, виключеною із соціальних ієрархій на шляху реалізації ідей індивідуалізму, в той час, як аксіологічна система сучасного вітчизняного студента має бути орієнтованою на актуалізацію ідей громадянської активності та демократії, сформованими в результаті естетичного виховання, слугуючи регулятивом його активної діяльності щодо розвитку вітчизняного суспільства на засадах демократії.

Таким чином, у даному підрозділі нами було досліджено сутність загроз постнекласичної естетики аксіологічній системі сучасних студентів та запропоновано стратегію мінімізації їхнього впливу. Феномен естетичного останні кілька десятиліть все частіше інтерпретується у традиції постнекласичної естетики, із властивою їй переоцінкою художніх, мисленнєвих та інших парадигм, розмиттям базових традицій мистецтва, відмови від класичних понять естетичного дискурсу тощо. Дані процеси є співмірними із трансформаціями соціокультурного характеру, пов'язаними із утвердженням культури Постмодерну, соціальною девіталізацією особистості, поширенням ідей індивідуалізму та споживацтва тощо.

В умовах викликів демократії та націєтворенню в Україні, свідками яких ми перебуваємо кілька останніх років, а також в контексті поширення ідей постнекласичної естетики, виникає потреба відродження аксіологічних ідеалів високої громадянської активності сучасної молоді засобами естетичного виховання. Автор пропонує підхід, згідно якого ефективним засобом подолання загроз постнекласичної естетики у контексті утвердження високої громадянської активності виступає освіта, зокрема, її естетична

складова. Естетичне в освіті, пропонуючи гуманістично наповнені твори мистецтва та підносячи цінності гідності, свободи та рівності, має постати засобом утвердження демократії та ідеалів громадянського суспільства у студентській молоді всупереч домінуванню постнекласичних ідей релятивізму, соціального атомізму, індивідуалізації, відмови від соціальних обов'язків, соціальної апатії тощо.

У контексті сучасної естетики людина розуміється позбавленою низки соціальних обов'язків, виключеною із соціальних ієрархій на шляху реалізації ідей індивідуалізму, в той час, як аксіологічна система сучасного вітчизняного студента має бути орієнтованою на актуалізацію ідей громадянської активності та демократії, сформованими в результаті естетичного виховання, слугуючи регулятивом його активної діяльності щодо розвитку вітчизняного суспільства на засадах демократії.

2.2. Роль естетичного виховання студентів в контексті викликів доби глобалізації

Розкривши зміст загроз постнекласичної естетики аксіологічній системі сучасних студентів та запропонувавши стратегію мінімізації їхнього впливу, доречно звернутись до цивілізаційних викликів, які мають тим чи іншим чином інтерпретуватись у освіті, в тому числі, й у естетичному вихованні. Зокрема, у підрозділі ми спробуємо вирішити задачу аналізу ролі естетичного виховання студентів у контексті подолання складних викликів доби глобалізації. При цьому, сфера естетичного виховання перебуває в стані безперервної модернізації, щодня намагаючись відповісти на запит щодо співмірності естетичного в освіті з соціокультурним ландшафтом, в якому загострений характер носять питання міжкультурної взаємодії, дискримінацій різного ґатунку. В межах даного підрозділу ми спробуємо знайти відповідь на питання, чи має глобальний дискурс домінувати над

локальним, яким має бути естетичний вплив у сучасній вищій освіті, аби надати процесам утвердження глобального суспільства збалансованого, гармонійного характеру.

Як і в усьому світі, в Україні сьогодні ставиться мета розвитку освітньої сфери в напрямку її всебічної гуманізації та аксіологізації. Це є не просто стимулом розвитку нових освітніх, педагогічних чи виховних форм, але й нагальною необхідністю формування сучасної людини, що потрапляє в конкретну соціокультурну ситуацію сьогодення. Тільки особистість с високорозвиненим аксіологічним потенціалом здатна гармонійно адаптуватися в сучасній цивілізаційній і соціокультурній ситуації: «У зв'язку зі зміною соціокультурної ситуації в сьогоdnішньому суспільстві намітилася тенденція трансформації системи освіти нашої держави в напрямі її гуманізації, демократизації та естетизації, формування особистості, здатної природно, гармонійно та ефективно існувати в навколишньому середовищі, критично ставитися до різнобічних естетичних і антиестетичних впливів культурного простору сучасності» [104, с. 186]. Саме освіта має значний потенціал прищеплення кожній окремій молодій людині здатності до ціннісних суджень відносно оточуючої природної і соціальної реальності. У зв'язку з цим, студенти в просторі вузу отримують можливість освітніми засобами активно формувати особистісні компетенції аксіологічного, в тому числі й естетичного, характеру.

Важливість естетизації соціокультурного простору національної системи вищої освіти полягає ще й в тому, що цінності краси і творчості через випускників вітчизняних вузів, через їх творче ставлення до професії та відповідальне відношення до громадянських обов'язків транслюватися в українське суспільство в цілому, демократизуючи та гуманізуючи його: «Враховуючи зміни у суспільному житті та безпосередньо в освіті, можна сказати, що сьогодні тенденція естетизації має амбівалентний характер. З одного боку освіта, як ні яка інша сфера, повинна існувати за законами краси,

набуття знань повинно здійснюватися в тому ж числі і через мистецькі форми. А з іншого, факти художнього життя суспільства стають «механізмами» розвитку соціальних явищ, в тому числі і в освіті. Таким чином, естетизація освітньої реальності представлена як двосторонній процес, у якому естетичне набуває соціальної форми, а соціальні явища змінюються під впливом самостійного естетичного начала» [24, с. 33–34]. Такими чином, завдання естетизації університетської освіти набуває загальносоціального та загальнонаціонального значення. Прищеплення молоді аксіологічних ідеалів краси, добра та справедливості, безумовно, є сферою відповідальності освіти, в тому числі й вищої.

Для того щоб справді формувати таку цілісну освітньо-виховну систему наскрізної естетизації навчального процесу, важливо, щоб всі суб'єкти педагогічної дії були зорієнтовані на аксіологічні орієнтири творчості і гуманізму. В сучасних умовах це особливо стосується професорсько-викладацького складу українських університетів, його професійних можливостей щодо естетизації змісту і форм навчання: «Формування естетичної культури студентів має здійснюватися системно й методично. Викладач, розробляючи будь-яку тему навчальної дисципліни, має віднайти нішу, котру можна наповнити інформацією про прекрасне зі сфери музики, літератури, архітектури, живопису тощо» [197, с. 359]. Тільки за таких умов студент, майбутній спеціаліст, здатен повноцінно відчувати, що не лише мистецтво, але й його безпосередня майбутня трудова діяльність може бути насиченою естетичними образами, наповнена глибокими аксіологічними, соціокультурними та персоналістично-творчими смислами та ідеалами.

Для забезпечення такої наскрізної естетизації змісту навчання, навчального простору, засобів навчання, з нашої точки зору, у вітчизняних університетах мають почати повноцінно виконуватися наступні принципи і завдання:

- створення в навчальному закладі художньо-естетичного освітнього середовища: гармонізація міжособистісних відносин суб'єктів навчально-виховного процесу; створення сприятливого соціально-психологічного клімату; забезпечення естетики предметно-просторового середовища;
- поглиблення змісту всіх ланок професійної підготовки майбутніх спеціалістів питаннями, заходами художньо-естетичної спрямованості;
- залучення студентів до різних видів діяльності (навчальної, позанавчальної виховної, практичної [142, с. 352–353]).

Окрім того, важливим принципом естетизації навчального процесу є підвищення його комунікативності і діалогічності. Міжособистісна комунікація значно підвищує потенціал внутрішньої енергетичності естетичних почуттів і переживань, сприяє інтенсифікації їх світоглядного впливу на аксіологічні структури особистості молодшої людини: «Принцип естетичного діалогу, забезпечує можливість відчуття студентам розширення меж свого «Я» отримати естетичний досвід нового самовідчуття у світі, щоб випробувати передчуття своїх творчих можливостей» [161, с. 108]. Естетичний діалог дозволяє всебічно розглянути з неординарних точок зору різні проблеми: наукові, дисциплінарні, професійно-спеціальні, особистісні, громадські, політичні, моральні тощо: «Основними характеристиками такого діалогу є висока культура відчуттів і сприймань, самовиховання почуттів, духовне багатство слова, введення в активний запас нових слів і розкриття їх емоційно-естетичного забарвлення, індивідуальна творчість» [165, с. 89].

Саме в діалозі відбувається реалізація функції естетичної культури яка, за переконанням М. Бахтіна, «полягає в тому, щоб сприяти удосконаленню людини у всіх видах діяльності» [16, с. 5]. Саме в процесі такого діалогу через спільні ціннісно-орієнтаційні установки відбувається визначення проблем, особистісно значущих для суб'єктів спілкування, підвищується рівень реалізації естетичного самопізнання майбутніх спеціалістів. Таким

чином, можна відзначити, що процес естетизації змісту навчання, навчального простору, засобів навчання має відповідати вимогам системної комплексності, інклюзивності, інноваційній гуманістичності та міжособистісної діалогічності.

Незважаючи на глибоко особистісну і суб'єктивну природу аксіологічних орієнтирів кожної людини, важливо розуміти й те, що всі вони зрештою ґрунтуються на єдиних, загальнолюдських цінностях. Це особливо помітно сьогодні, коли людство все більше єднається в єдину глобальну спільноту: «Незважаючи на розмаїття способів життя та характер виробництва, політичні устрої та духовні пріоритети, всі народи і культури світу в кінцевому підсумку мають певні спільні (більш-менш тотожні) характеристики, які дають змогу ідентифікувати їх як людство. По-перше, всі вони забезпечують своє життя шляхом виробництва й здійснюють його за допомогою приблизно однакових знарядь праці. По-друге, всі народи організовують свій спосіб життя приблизно однаково, створюючи такі інститути соціальності, як сім'я, соціальна група (колектив, клас, страта), держава тощо. По-третє, всі народи мислять приблизно однаково, вибудовуючи мислення за допомогою майже тотожних (за змістом) категорій – зміст, форма, причина, наслідок тощо. Нарешті, всі народи світу переживають приблизно однакові чуттєві (душевні) стани – страх, трепет, совість і т. ін.» [4, с. 736]. Враховуючи це, спрямовуючи дослідження аксіологічної палітри студентської молоді в аналітичне русло, тобто розбираючи окремі орієнтири та цілі, водночас в дисертації дотримується теоретико-методологічний принцип фундаментальності загальнолюдських, універсально-гуманістичних цінностей. У філософському дискурсі для означення зазначених цінностей вживаються також поняття «планетарна етика», «ноосферна етика», «глобальна етика» тощо.

Сьогодні особливо помітний цей планетарний вимір аксіологічної палітри молоді, який обов'язково має враховуватися як на освітньо-

філософському рефлексивно-дослідному рівні, так і на рівні конкретної навчально-виховної практики в сучасних українських університетах: «Основними критеріями планетарного виховання студентської молоді є: гуманізм як відображення основної тенденції розвитку світової цивілізації; креативність як відображення розвитку емоційно-почуттєвої сфери особистості; діалогічність як відображення ноосферизації мислення планетарно вихованої особистості; відповідальність як відображення розуміння глобальних проблем людства і прагнення їх позитивного рішення; прагнення діяти на основі культурних цінностей, толерантності, ненасильства як відображення змісту основних загальнолюдських цінностей» [64, с. 34]. З нашої точки зору, саме університетське середовище володіє найпотужнішим потенціалом прищеплення молоді загальнолюдських цінностей, що включають в себе орієнтири гуманізму, толерантності, миролюбства, проникаючи в різні сфери життєдіяльності людини: виробничо-економічну, політичну, соціокультурну, побутову, індивідуально-естетичну тощо.

Зрештою, саме засобами університетської освіти, що зорієнтовані на соціокультурну та цивілізаційну адаптацію молоді в сучасних складних світоглядних обставинах, уможлиблюється прищеплення розуміння абсолютної цінності людини, людяності, гуманізму. Тільки високоосвічена і духовна особистість усвідомлює, що «людину не можна виводити з чогось іншого, тільки вона – безпосередня основа всіх речей... Дійсна цінність людини полягає не в роді чи типі, до якого вона наближається, а в історично одиничній людині, яка не може бути заміненою чи заміщеною» [198, с. 448]. Цінності людяності, людськості і гуманізму мають бути ключовими орієнтирами у формуванні аксіологічної палітри сучасної студентської молоді: «Аксіологія освіти – орієнтація на цінності, що сприяють задоволенню потреб людини та відповідають особистим запитам і нормам у певній історичній та життєвій ситуації» [61, с. 12]. Таким чином, будь-які

проблеми, пов'язані із аксіологічною сферою сучасного українського студентства, в нашому дослідженні розглядаються виключно через призму гуманістичної та людино-орієнтованої теоретико-методологічної і концептуальної парадигми.

Таким чином, сучасний вищий навчальний заклад має лише створювати організаційні, матеріально-технічні, методологічні умови для того, щоб студентська молодь, докладаючи власних творчих зусиль, мала змогу повноцінно реалізовуватися в якості активного суб'єкта естетичного, художнього та мистецького саморозвитку, реалізуючи свій творчий потенціал. Разом із тим, глобалізаційні виклики до сучасної освіти ініціюються створення таких феноменів, як полікультурне навчальне середовище із відповідними загрозами світоглядних протиріч. Ми покладаємо сподівання на потенціал естетичного виховання як засобу упередження конфліктів у процесах міжкультурної взаємодії, що протирічать ідеалам краси та гармонії.

Важливо і те, що саме мистецтво найбезпосереднішим чином дозволяє будь-якій особистості відчувати глибокі онтологічні почуття причетності до загальносвітової гармонії, усвідомити власну єдність зі світом в найкращих його проявах: Краси, Гармонії, Досконалості. Завдяки мистецтву буття людини набуває абсолютного сенсу, що особливо важливо відчувати в молодому віці, коли перед людиною постають складні проблеми вибору життєвого шляху, пошуку мотивації для творчої самореалізації в особистому і професійному житті: «Мета мистецтва полягає в тому, щоб через видиму матерію мистецтва, через його знаки й образи з'явилося апріорне начало, «показався» абсолют. Мистецький образ не просто виражає проекцію автора, але є ще й моментом прояву самого буття. Займатися мистецькою практикою в такому смислі означає вміти відкривати буття» [115, с. 86].

Саме цьому мають вчитися студенти, що в майбутньому будуть інтелігентським прошарком в соціальній структурі нашої країни, а значить,

будуть визначати культурно-сміслові, інноваційно-технологічні, світоглядно-аксіологічні орієнтири розвитку української нації. Національне і світове мистецтво, а також власна особистісна мистецька практика в цьому вимірі набувають фундаментально-онтологічного значення в процесі формування аксіологічної палітри сучасних українських студентів. Отже, в умовах складної діалектики глобального та локального, національне та світове мистецтво мають подаватись у змісті освіти дистанціюючись від упередженого ставлення, оцінки культурних досягнень тих чи інших культур.

Треба також відмітити, що мистецько-естетичні форми народної культури завжди були особливо важливими в структурі української національної культури. Український менталітет є естетикоцентричним, а отже молодь, долучаючись до нації як політичної, соціально-економічної, культурно-цивілізаційної єдності, має всіляко використовувати потенціал національного мистецтва для особистісного аксіологічно-культурного саморозвитку: «Мистецтво як форма суспільної свідомості є виразником характерних особливостей життя нації. Дослідження проблеми національної ідентичності в творчості українських мислителів, обумовленість її традиціями української духовності потребує глибокого проникнення в реальні проблеми української культури. Національні митці діють не тільки в сфері образно-художньої творчості, а й в науково-логічній, виводячи не лише загальні лінії історичного процесу, але й виробляючи розуміння конкретної специфіки національно-ментальних особливостей» [20, с. 58].

Це зумовлено тим, що духовне життя українського народу протягом сторіч було обмежене і контрольовано тими державними системами, до складу яких входила Україна, і не набуло самостійного вираження в науковій літературі. У мистецтві зберігаються традиції національної культури. Мова мистецтва залишаючись у «межах потенційних можливостей, живлячись життєдайною силою національних традицій та духовних глибин конкретної

історії, знаходячи реальність пластичних та змістовних форм, відразу стає надбанням загальнонаціональної культури» [107, с. 148].

Студентська молодь, як майбутній інтелігентсько-культуротворчий прошарок нашої країни, має в усій повноті і поліморфно використовувати різні мистецькі форми для повноцінного особистісного та професійно-компетентісного розвитку. Таке використання має забезпечуватися вищими навчальними закладами у співпраці з місцевими громадами, мистецькими об'єднаннями та організаціями, видатними діячами культури і мистецтва. За даних соціокультурних умов, продиктованих активною реалізацією глобалізаційних проектів, толерантність та плюралізм по відношенню до культурних здобутків інших культур має поставати в центрі аксіологічної системи (палітри) сучасної студентської молоді.

Саме діалогічні ідеї постають імперативом духовного розвитку сучасної студентської молоді, актуалізуючи ідеї філософів – дослідників процесів продуктивної діалогічної комунікації. Мистецтво як культурно-світоглядний та філософсько-освітній феномен, необхідно, з нашої точки зору, звернутися до вивчення дієвості впливу мистецтва на людину, її формування у якості особистості. В цьому аспекті, головним є те, що мистецтво є невід'ємною складовою індивідуальної і суспільної свідомості людини, перетворює її на комунікативно-творчу особистість, здатну завдяки художньо-образним феноменом перетворюватися на активного суб'єкта у системі «Я» – «Інший»: «Мистецтво виступає істотним моментом суспільного й індивідуального життя людей. Його внутрішнім механізмом є функціонування естетичної свідомості особистості, спрямованість якої виражається в системі естетичного відношення до різноманітних об'єктів середовища через механізм сприйняття, переживання, оцінки, смаку, ідеалу, погляду, судження. З рівнем естетичної культури зв'язуються можливості адекватної орієнтації особистості в різній системі естетичних і художніх цінностей. Міра вираження навичок, здібностей і потреб у діяльності та

поведінці особистості якраз і характеризує рівень її естетичної та художньої культури, який найбільш зримо виявляється в духовно-змістовному спілкуванні людей через їхню участь у різних формах соціальної творчості» [65, с. 77].

Якраз на формування такої міри навичок, здібностей і потреб, а особливо на підвищення її якісного рівня має бути організований цілісний естетичний простір університету, в якому обов'язково має функціонувати диверсифікована система позанавчальної студентської практики в сфері мистецтва та художньої самодіяльності. З нашої точки зору, це є ключовою умовою того, що вищий навчальний заклад зможе реально і позитивно впливати на формування, розвиток і урізноманітнення аксіологічної палітри сучасного студентства.

Яке ж місце сьогодні посідає мистецтво в житті студентської молоді, включеної у складні процеси глобалізації? На основі яких якісних та кількісних параметрів відбувається позиціонування мистецтва в аксіологічній структурі студентів? Наскільки суперечливим є сьогодні ставлення студентів до народного і класичного й захоплено-емоційним ставлення до масового мистецтва, шоу-мистецтва? Всі ці питання є актуальними, оскільки саме «мистецтво здатне пробудити і хоча б частково реалізувати творчий потенціал студента, що закладений в кожній особистості. Через творчу працю, яка дає максимальну можливість розкрити всі складові людської натури, йдуть найактивніші процеси творчої матеріалізації людського духу, самовияву і самоствердження людини. Стосовно цього можна зазначити, що заняття мистецтвом проявляє творчий потенціал особистості студента, розвиває його уяву, мислення, формує позитивне ставлення до творчості та праці» [104, с. 125].

Саме тому надзвичайно важливо відслідковувати і досліджувати домінуючі ставлення студентської молоді до різних форм і проявів мистецтва, як класичних, так і сучасних. Особливої актуальності набуває

дослідження суперечностей та диспропорцій у відношенні молоді до справжнього мистецтва і його симулякріваних мас-культурних форм.

Загально визнано, що сучасне культурне поле знаходиться під значним тиском різних проявів глобальної масової культури, що здійснюють не естетизуючий та окультурюючий вплив на особистість, а навпаки руйнують її культуротворчі структури, перетворюючи людину на споживача стандартизованих образів і стереотипів. Ця тенденція проникає в усі сфери цивілізаційного і соціокультурного функціонування: «Такі прояви глобалізації, як стандартизація освіти, інформації, розваг, серійність духовної продукції, її вульгаризація, породжують проблему становлення суб'єктності молоді людини, її здатності плекати й зберігати особистісну ідентичність під впливом уніфікуючих факторів» [66, с. 128]. Покликання вищої освіти, зокрема, полягає і в тому, щоб навчити молоду людину уважно ставитися до культурних об'єктів, що їй подаються з оточуючої, в основному інформаційної, реальності. Позанавчальна ж практика дозволяє відходити від автоматичного споживання стандартизованих образів і творчо ставитися до існуючих та новоутворюваних художніх образів, подій, об'єктів та інтерпретацій.

Суперечність сприйняття молоддю мистецьких творів глобальної доби полягає ще й в тому, що середовище масової споживацької культури використовує всі можливі естетизаційні засоби для спокушення молоді своїми витворами й товарами. Інформаційні комплекси, що подаються в масовій і поп-культурі дуже естетизовано й в максимально сприйнятливій емоційно-психологічній формі, приймаються молодими людьми з особливою насолодою та захопленням: «Ситуація естетизації в сучасному світі досить неоднозначна в плані своїх соціокультурних проявів та наслідків. На її ґрунті склалася реальна соціальна антиномія. З одного боку, краса проникає в усі сфери життя сучасної людини, а естетизація на фоні тотального змасовлення суспільства являє собою найпростіший та найприродніший спосіб

ствердження людиною власної неповторності і в силу цього виявляється заманливою поведінковою стратегією. З іншого боку, включення естетичного начала в механізми функціонування масової культури створює іноді дивні соціальні ефекти, люди уникають краси, прагнуть її зруйнувати. Все змішується: за красу іноді видається щось зовсім інше, вона підмінюється сурогатами. Постає актуальним питання виправдання краси» [188, с. 3]. І саме в цьому аспекті, культурне середовище має виховати в студенті здатність раціонально та вибірково ставитися до справжніх та імітованих естетичних і культурних цінностей. Класичне і народне мистецтво, а також кращі прояви сучасного мистецтва допомагають виховувати в молоді високий смак на протигагу усередненим стандартам та орієнтирам масово-споживацької культури.

Окрім світоглядно-аксіологічного і філософсько-освітнього мистецтво здатне чинити величезний психологічний, емоціональний, підсвідомий вплив на формування особистості молодої людини. Це зумовлюється значною мірою афективності та психоемоційної напруженості будь-якої мистецької діяльності. Це, в свою чергу, допомагає студентам навчитись опановувати свої емоції, спрямовувати їх в творче, креативне, неруйнівне русло: «Основою естетичної реакції є викликані мистецтвом афекти, що сприймаються нами зі всією реальністю і силою, але знаходять собі розряд у тій творчій діяльності, що вимагає від людини сприйняття мистецтва. Завдяки цьому центральному розряду надзвичайно затримується і пригнічується зовнішня моторна сторона афекту, і тоді людині здається, що вона переживає тільки примарні почуття. На цій єдності почуттів і фантазії засновується будь-яке мистецтво. Його особливістю є те, що воно, викликаючи в нас протилежно спрямовані афекти, затримує, завдяки початку антитези, моторний вираз емоцій. Зіштовхуючи протилежні імпульси, знищує афекти змісту афектами форми, приводячи до вибуху та розряду нервової енергії. У цьому перетворенні афектів, у вибуховій реакції, що

призводить до розряду тих емоцій, які тут же були викликані, полягає катарсис естетичної реакції, що є найвищою формою трагізму, котрий очищує і просвітлює того, хто сприймає будь-який мистецький твір» [46, с. 46].

Те духовне піднесення та катарсис, які змушують переживати молоду людину ті чи інші витвори мистецтва, є незамінними енергетичними чинниками формування гуманної особистості, аксіологічна палітра якої буде не лише естетизованою, але й сповненою цінностями людиноцентризму, толерантності, миролюбства, поваги до прав людини і до інакшості інших культур. Дійсно, без утвердження аксіологічних орієнтацій, в центрі яких перебуває ідея плідної, безконфліктної міжкультурної взаємодії, важко вести мову про співмірність естетичного виховання сучасної студентської молоді глобалізаційним викликом.

Поєднання педагогічної керованості, колективного характеру та індивідуальної свободи робить таку діяльність студентів дуже корисною одразу в різних аспектах. Насамперед відбувається інтенсивний особистісно-творчий розвиток кожної молодої людини, яка віднаходить нові шляхи творчої самореалізації. Окрім того, студент навчається працювати і творити в колективі, розвиває свої особистісно-комунікативні здатності, позбавляється страху перед представленням результатів своєї творчості чи праці іншим людям. Саме під впливом вміло організованого естетичного впливу будуть поглиблюватись особистісні риси студента, що наблизять його до реалізації ідеалу активного громадянина глобального суспільства. Зокрема, мова йде про наступні характеристики:

- когнітивні характеристики (толерантність до невизначеності, відкритість до новизни, когнітивна складність);
- мотиваційні (визначеність цілей та життєвих перспектив, інтернальність); комунікативні (екстраверсія, схильність до згоди, доброзичливість, соціальна підтримка);

- емоційні (самоконтроль – імпульсивність, нейротизм – емоційна стабільність, напруженість) [157, с. 191].

На додаток до перелічених індивідуально-особистісних здобутків, естетичне виховання стає для студентської молоді важливим соціалізаційним та адаптаційним інструментом, що дозволяє кожній людині формуватися в якості активного і відповідального громадянина для глобалізованого суспільства із відповідним високим рівнем міжкультурної взаємодії, який здатен загострювати протиріччя, зокрема, у полікультурному освітньому середовищі. Сучасне естетичне виховання має допомагати студентам, спираючись на трансльовані нею у художній формі цінності, знімати протиріччя бінарної опозиції «глобальне-локальне».

Нарешті, саме художньо-творча діяльність допомагає впорядкувати та інтенсифікувати процес долучення молоді до загальнокультурних здобутків людства, що перетворює майбутнього спеціаліста на справжнього інтелектуала, в аксіологічній палітрі якого домінують цінностями будуть Краса і Гармонія, Істина і Справедливість, Миролюбство і Толерантність. Саме у вихованні таких аксіологічних пріоритетів сучасної молоді і полягає головне покликання університетської освіти. В центрі аксіологічної системи (палітри) постає образ студента як носія позитивної національної ідентичності, здатного до діалогічної продуктивної комунікації із представниками інших культур в цілому та полікультурному освітньому середовищі, зокрема. З цього приводу Д. Свириденко зазначає, що сучасна освіта в якості одного із пріоритетних завдань повинна підтримувати культурну різноманітність, намагаючись трансформувати її у сприятливий чинник освітньої практики, що дає навички міжкультурної взаємодії, спрямовує зусилля на посилення ефекту взаєморозуміння між конкретними індивідуумами та групами індивідуумів [149, с. 98].

Отже, ми продемонстрували потребу культивуванню низки цінностей плідної міжкультурної взаємодії в контексті естетичного впливу на сучасну

студентську молодь. Відповідно, певним світоглядним ідеалом зазначених процесів виступає молода людина, що поважає досягнення власної культури, не претендуючи на їхнє домінування над іншими культурними (в тому числі, мистецькими) звершеннями; людина із розвинутим почуттям патріотизму, яке існує опліч із мультикультурними компетенціями, повагою до Іншого, вмінням вибудовувати продуктивні комунікативні стратегії із представниками інших культур тощо. Спроби окреслити повний перелік особистісних рис зазначеного ідеалу студента як члена глобального соціокультурного простору, зроблено В. Кременем, який наводить наступний перелік вимог до освіти щодо формування відповідних рис:

- необхідність забезпечити високу функціональність людини в умовах, коли зміна ідей, знань і технологій відбувається набагато швидше, ніж зміна поколінь через пошук раціональної схеми співвідношення між лавиноподібним розвитком знань і технологій, та людською здатністю їх засвоєння;
- забезпечення балансу між локальним та глобальним, щоб людина усвідомлювала реалії глобалізованого світу, залишаючись патріотом, була одночасно громадянином своєї країни та громадянином світу;
- сформулювати на загальносуспільному та індивідуальному рівнях розуміння людини як найвищої цінності;
- виробляти в людині здатність до свідомого та ефективного функціонування в умовах глобалізованого інформаційного суспільства з його ускладненими стосунками, інформаційною насиченістю та підвищеною комунікативністю;
- мінімізація асиметрії між матеріальністю та духовністю, утвердження культури толерантності через перегляд усталених норм освітньої діяльності [99, с. 25].

Дійсно, у вітчизняній філософії освіти, завдяки ідеям В. Андрущенка, В. Кременя та інших авторів утвердилась ідея, що студент повинен бути

патріотом, носієм власної культури, позитивної національної ідентичності та, одночасно, громадянином світу. При цьому, не ставши патріотом своєї країни, студент навряд чи зможе об'єктивно та, що не менш важливо, толерантно ставитись до представників інших культур. Із даним підходом солідаризується М. Слюсаревський, пропонуючи наступну ідею: «Для формування... особистості в поліетнічному, полікультурному світі однією із найважливіших умов є позитивна етнічна ідентичність... З іншого боку значущими є такі характеристики, як розуміння розмаїття культурного та етнічного світу; потрактування несхожості та єдності як двох сторін одного процесу; визнання особистістю рівноправного існування різноманітних думок, переконань, звичаїв; потреба у свободі власного вибору і повага до вибору інших; прагнення до компромісу; відмова від претензій на володіння остаточною і незаперечною істиною тощо» [157, с. 108].

Екзистенція естетичного має слугувати засобом утвердження в аксіологічній палітрі студентів саме цієї виваженої, продуктивної за сучасних умов позиції, унебезпечуючи від утвердження нетолерантних світоглядних орієнтацій, що є контрпродуктивними в умовах зростаючої міжкультурної взаємодії. Не останню роль у реалізації зазначеної стратегії має відігравати сучасний викладач вищого навчального закладу: він повинен бути носієм та транслятором цінностей мультикультуралізму, мати глибокі знання щодо різних культур, їхньої історії, мати та демонструвати в процесі навчання мультикультурну точку зору для прояснення сутності різних соціальних явищ та наявних у суспільстві протиріч, а в результаті такого освітнього впливу, у студентів буде формуватись цілісний мультикультурний світогляд, який стає імперативом сучасності [149, с. 100].

Підбиваючи підсумки підрозділу, зазначимо, що у ньому вирішено завдання розкриття потенціалу естетичного виховання студентів як засобу подолання складних викликів доби глобалізації. Сучасне естетичне виховання має допомагати студентам, спираючись на трансльовані нею у

художній формі цінності, знімати протиріччя бінарної опозиції «глобальне-локальне». У вітчизняній філософії освіти, завдяки ідеям В. Андрущенко, В. Кременя та інших авторів утвердилась ідея, що студент повинен бути патріотом, носієм власної культури, позитивної національної ідентичності та, одночасно, громадянином світу.

Екзистенція естетичного має слугувати засобом утвердження в аксіологічній палітрі студентів саме цієї виваженої, продуктивної за сучасних умов позиції, унебезпечуючи від утвердження нетолерантних світоглядних орієнтацій, що є контрпродуктивними в умовах зростаючої міжкультурної взаємодії. В центрі аксіологічної системи постає образ студента як носія позитивної національної ідентичності, здатного до діалогічної продуктивної комунікації із представниками інших культур в цілому та полікультурному освітньому середовищі, зокрема.

Висновки до другого розділу

У другому розділі автором були проаналізовані соціокультурні та цивілізаційні виклики естетичному у сучасній вищій освіті. Зокрема, послідовно розглянуто зміст викликів постнекласичної естетики аксіологічній системі сучасних студентів, проаналізовано роль естетичного виховання студентів у контексті подолання складних викликів доби глобалізації.

В першу чергу ми звернулись до потреби дослідження сутності викликів аксіологічній системі сучасних студентів, носієм яких є постнекласична естетика. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. є добою домінування постнекласичної естетичної традиції у соціокультурному просторі, яка привнесла переоцінку художніх, мисленневих та інших парадигм. Постнекласична естетика є одним із чинників поширенням ідей індивідуалізму та споживацтва, соціальної девіталізації особистості тощо.

Разом з тим, трагічний досвід утвердження ідеалів демократії, націєтворення та геополітичних конфліктів останніх років, актуалізує потребу відродження аксіологічних ідеалів високої громадянської активності сучасної молоді засобами естетичного виховання. Саме інтегровані аксіологічні орієнтири, що включають і особистісну, і соціально-громадську складову, дають можливість молодій людині свідомо ставитися до власної ролі не тільки у життєдіяльності малих соціальних форм, але й в загальнокультурній та історичній перспективі.

Сучасні виклики, що постали перед українським суспільством, потребують відродження соціальних ролей у суспільстві всупереч тенденціям до соціальної атомізації, гедонізму тощо. Автор намагається обґрунтувати тезу, що ефективним засобом подолання загроз постнекласичної естетики у контексті утвердження високої громадянської активності виступає освіта, зокрема, її естетична складова – гуманістично наповнені твори мистецтва, що підносять цінності гідності, свободи та рівності, всупереч домінуванню постнекласичних ідей релятивізму, соціальної апатії тощо. Постнекласичні проекти естетики інтерпретують людину як виключеної із соціальних ієрархій та статусів на шляху реалізації ідей індивідуалізму, в той час, як аксіологічна система сучасного вітчизняного студента має бути орієнтованою на актуалізацію ідей громадянської активності та демократії, сформованими, в тому числі, в результаті естетичного виховання, слугуючи регулятивом активної діяльності розвитку демократичного українського суспільства. Доведено, що цінності краси і творчості випускників вітчизняних ВНЗ, творче ставлення до професії та відповідальне відношення до громадянських обов'язків транслюється в українське суспільство в цілому, демократизуючи та гуманізуючи його через утвердження екзистенції естетичного.

Далі логіка дослідження вимагала перейти до розкриття ролі естетичного виховання студентів в контексті викликів доби глобалізації,

адже сучасне суспільство в цілому та сфера вищої освіти, зокрема, перебувають під впливом глобалізаційних викликів. Сфера естетичного виховання також перебуває в стані безперервної модернізації, щодня намагаючись відповісти на запит співмірності естетичного в освіті з соціокультурним ландшафтом, в якому загострений характер носять питання міжкультурної взаємодії, дискримінацій різного ґатунку. Автор обґрунтував тезу, що естетичне виховання має допомагати студентам, спираючись на трансльовані нею у художній формі цінності, зняти протиріччя бінарної опозиції «глобальне-локальне». Екзистенція естетичного має слугувати засобом утвердження в аксіологічній палітрі студентів саме виваженої, продуктивної за сучасних умов позиції, унебезпечуючи від утвердження нетолерантних світоглядних орієнтацій, що є контрпродуктивними в умовах зростаючої міжкультурної взаємодії.

Естетичне виховання студентів прагне до утвердження певного ідеального образу, обґрунтування якого відбувається із залученням потенціалу філософії освіти. В українській філософії освіти утвердився образ студента як патріота, носія національної ідентичності та, одночасно, громадянина світу, що відповідним чином відображено у роботах В. Андрущенка, Т. Андрущенко, С. Клепка, В. Кременя, В. Михальченка та інших авторів. Доведено, що в центрі аксіологічної системи постає образ студента, здатного до діалогічної продуктивної комунікації з представниками інших культур в цілому та у полікультурному освітньому середовищі, що закономірно формується під впливом глобалізації. Тільки особистість з високорозвиненим аксіологічним потенціалом здатна виступати суб'єктом сучасного цивілізаційного і соціокультурного розвитку.

РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ВПЛИВУ ЕСТЕТИЧНОГО НА АКСІОЛОГІЧНУ СИСТЕМУ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

3.1. Екзистенція естетичного у розв'язанні протиріч розвитку вітчизняної вищої освіти

У попередніх розділах нам вдалося здійснити розробку складних теоретичних питань щодо ролі екзистенції естетичного у формуванні аксіологічної системи сучасної студентської молоді. Зокрема, розробки отримали питання розкриття специфіки аксіологічної системи сучасних студентів як проблеми філософії освіти та пошуку авторської методологічної стратегії її дослідження, була проаналізована роль естетичного у формуванні аксіологічної системи студентської молоді, а також досліджено зміст викликів постнекласичної естетики аксіологічній системі сучасних студентів й роль естетичного виховання студентів у контексті подолання складних викликів доби глобалізації.

При цьому, останній підрозділ дисертаційного дослідження має підсумовувати теоретичні здобутки попередніх підрозділів та пропонувати рекомендації для впровадження у безпосередню освітню практику. Виходячи із цієї методологічної позиції, ми запропонували звернутись до розгляду праксеологічних вимірів впливу естетичного на аксіологічну систему сучасної студентської молоді. Для цього, нами заплановано послідовно розв'язати дослідницькі завдання, спрямовані на розкриття потенціалу екзистенції естетичного у розв'язанні протиріч розвитку вітчизняної вищої освіти, а також на виявлення можливостей екзистенції естетичного в упередженні втрати ідеалів автентичності сучасними студентами.

В теоретико-методологічному вимірі нашого дослідження однією з ключових акцентуацій буде наголос на суб'єктивно-персоналістичний характер формування аксіологічної системи (палітри) з одночасним аналізом впливу на її утворення об'єктивних соціокультурних факторів, обумовлених

функціональними особливостями такого соціального прошарку, яким є сучасне студентство: «Одна з головних інтенцій теорії цінностей полягає у вираженні індивідуального, унікального, персоналістичного змісту ціннісного відношення людини-в-світі. Вияв такої спрямованості ціннісного мислення являє особливу теоретичну зацікавленість. Не дивлячись на всі об'єктивні властивості речей та процесів, ціннісне відношення до світу визначається все ж установками самого суб'єкта: системою сформованих у нього знань, потреб, прагнень і переживань. Цінності можуть бути лише надбанням самої людини, можуть створюватися лише самими людьми. Люди можуть обирати ту чи іншу цінність чи не обирати жодну, поклавшись на плін подій та обставин: свобода надає їм можливість вибору» [14, с. 42].

Враховуючи це, одним з найважливіших теоретико-методологічних орієнтирів нашого дослідження є принцип людино-орієнтованості, гуманістичності, суб'єкт-суб'єктності тих комунікативних форм, які визначають навчальні, виховні, педагогічно-творчі, організаційні та інші сфери функціонування культурного простору будь-якого ВНЗ. Разом із тим, ми акцентуємо увагу, що у контексті модернізації вітчизняної вищої освіти гуманітарна складова, в тому числі естетична, отримує другорядний статус у структурі освіти. Цей другорядний статус естетичного відповідно девальвує аксіологічну сферу студентів, сприяючи утвердженню технократичних ідеалів в освіті у якості опозиції розуміння студента як носія творчих потенціалів, всебічно розвиненого носія соціального капіталу, а не тільки фахівця в тій чи іншій предметній галузі.

Університет, як середовище культуро- і життєтворчості, допомагає молодій людині усвідомити власну суб'єктивність в якості активного соціокультурного елементу. В рамках цього процесу активізується духовно-особистісний потенціал молодої людини, що сприяє збагаченню та урізноманітненню її аксіологічної системи (палітри): «З поглибленням духовності людини ускладнюється її ціннісне світосприйняття, охоплюючи

все нові потреби. Цінності допомагають людині будувати соціально привабливий світ можливої дійсності, підносять її над буденністю. Ціннісні виміри дають змогу усвідомити дві площини реальності – ідеальну і реальну, співвідносячи їх, розглядаючи ідеальний світ як взірцевий щодо реального. Об'єднані в єдиний комплекс потреби, інтереси й емоційні переживання утворюють єдиний феномен цінності» [71, с. 224].

Щоб цей феномен для кожної молодої людини відігравав ключову роль в процесі становлення її особистості, важливим є створення такого культурного середовища університету, яке б дозволяло реалізовувати різноманітні духовно-особистісні прагнення та аксіологічно-когнітивні пріоритети. Яким має бути таке середовище? Це є одним з ключових актуальних освітньо-філософських питань, що піднімаються в нашому дослідженні. В якості методологічного орієнтиру, хотілося би зауважити, що активний член сучасного суспільства має бути носієм розвиненого естетичного світогляду аби реалізовувати свій творчий потенціал, а розвинена аксіологічна система студента виступає в якості невід'ємної складової його соціального капіталу.

Важливо, щоб таке середовище було орієнтоване на особистісне становлення кожної молодої людини з максимальним урахуванням тих аксіологічних пріоритетів, що є загальними в цілісній ціннісній палітрі студентської молоді. Тільки за такої умови університет зможе сприяти особистісному становленню кожного студента: «Будь-яка людина покликана стати особистістю, і їй має бути надано можливість стати особистістю» [17, с. 301]. Вищий навчальний заклад надає таку можливість в тому випадку, коли максимально синхронізує особистісні орієнтири кожного студента із загальною аксіологічною палітрою, що утворюється як в університетській громаді так і в соціумі в цілому.

Таким чином, досліджуючи аксіологічну систему сучасного студентства, необхідно насамперед аналізувати те соціокультурне

середовище, що утворюється як в країні в цілому, так і в кожному конкретному університеті. З урахуванням ключових тенденцій можна створювати цілісну картину, що змальовуватиме загальну аксіологічну палітру сучасної української студентської молоді з одночасною орієнтацією на суб'єктивні моменти формування професійно-особистісних компетенцій кожного студента.

Саме ж університетське середовище здатне таким чином переформатовувати структуру ціннісних відносин і впливів, щоб аксіологічна система (палітра) молоді розвивалася б в напрямку гуманізації та культуротворення: «Ціннісні основи відносин – це початок встановлення людиною культурно-опосередкованої форми відносин з дійсністю, в якості чого виступає її особистісна система цінностей, що існує в різноманітних модифікаціях. Модифікаційні форми особистісної системи цінностей відображають різні ієрархічні співвідпорядкованості та взаємозв'язки і доповнення цінностей, що в неї входять і встановлюються в залежності від вибудовуваних людиною відносин» [184, с. 8]. Відносини ці на початковому етапі становлення особистості значною мірою залежать від зовнішніх факторів та впливів, вибудовуючись в певні ієрархічні системи.

Ми погоджуємось, що різноманітні поєднання в системі особистісних взаємодоповнюючих цінностей складаються в залежності від вибудовуваних людиною відносин, а через модифікаційні форми системи особистісних цінностей зафіксовано прагнення людини до побудови певних відносин з тими якостями, які були пережиті суб'єктом в схожих відносинах як значимі самі по собі [184, с. 71]. Звідси й випливає важливість створення гуманістичної аксіологічної системи університетської освіти, переживаючи яку студенти теж будуть вибудовувати особистісні системи на принципах гуманізму та культуро- і життєтворчості. Разом із тим, має бути враховано, які трансформативні процеси відбуваються у дисциплінарному полі естетики,

аби пропоновані модернізаційні кроки співвідносились із сучасним баченням естетики як науки.

Говорячи про освіту як чинник підвищення ролі естетичного в аксіологічному полі сучасних студентів, з нашої точки зору, в першу чергу необхідно звернутися до проблематики естетизації змісту навчання, навчального простору, засобів навчання тощо. На думку Л. Настенко, подальша гуманізація та демократизація української вищої освіти обов'язково потребує «естетизації навчання і виховання, побуту студентів і культурологічного простору університету» [118, с. 19]. Багато дослідників вважає, що тільки шляхом всебічної естетизації університетського простору уможлиблюється повноцінний процес комплексно-структурного розвитку особистості кожної молодої людини [10, с. 200]. Таким чином, зміст, організація і засоби навчання потребують сьогодні наскрізної естетизації, що відбувалася б на основі принципу цілісності та інтегрованості навчально-виховного простору вищого навчального закладу.

Задля досягнення такої мети, в рамках філософсько-освітніх досліджень необхідно розробляти парадигмальні програми всебічної естетизації навчання і виховання. На концептуальному рівні це означає необхідність вироблення загальноосвітніх принципів наповнення естетичним змістом всіх елементів університетського навчання і виховання, до яких входять пізнавальні та емоційні, когнітивні та творчі, гуманітарні та інноваційні елементи вищої освіти: «Концептуальною ідеєю моделі процесу формування естетичної культури майбутніх спеціалістів є інтеграція чотирьох компонентів: когнітивного, почуттєво-емоційного, діяльнісно-розвивального і професійно-педагогічного... Засобами формування естетичної культури майбутніх спеціалістів є: зміст дисциплін; навчально-методичне забезпечення спеціальних дисциплін та методик навчання і виховання; художня самодіяльність; декоративно-прикладна творчість» [170, с. 511]. Більше того, весь цей комплекс навчальних, методичних, виховних,

організаційних засобів має вибудовуватися в певну цілісність, щоб на кожному етапі навчання студент відчував насиченість освітнього процесу аксіологічними орієнтирами краси і гармонії.

Вивчаючи та аналізуючи основні чинники змін аксіологічної палітри молоді, що діють на кожного студента з боку навколишнього (навчального, побутового, громадського, інформаційного, соціально-економічного і політичного) середовища, важливо, з нашої точки зору, враховувати амбівалентну природу формування особистісних цінностей, коли аксіологічна структура особи піддається впливу її внутрішніх бажань, переконань, прагнень і навіть забобонів. Освіта тут має відігравати раціоналізуючу, збалансовуючу, гармонізуючу та творчо орієнтовану функцію: «Освіта – це процес передачі культурних цінностей, смислів та відношень. Складність полягає в тому, що цінності не можуть просто транслюватися від однієї людини до іншої, від старшого покоління до молодшого. Цінності культури накладаються на внутрішній суб'єктивний світ людини і в результаті цієї взаємодії утворюються складні поєднання смислів та відносин. Культура динамічна, і з ускладненням світу людина стає все більш суперечливою у власних діях. До того ж, цінності неможливо просто передати: вони формуються лише за активної участі обох сторін освіти» [52, с. 33]. Таким чином, перебуваючи в освітньо-культурному просторі університету, студент має можливість творчо підходити до процесу формування і зміни структури і змісту власної аксіологічної палітри.

Перебуваючи в освітньо-культурному середовищі ВНЗ, студенти, в основному, підлягають таким ціннісно-аксіологічним впливам, як навчальний та виховний. В той же час, важливим чинником змін аксіологічної палітри молоді є дозвілєва діяльність та розважальна активність. Звідси, «зміст навчальної, виховної та дозвілєвої діяльності сприймається студентами як культурна цінність, як надбання розвитку світової культури, що засвоюється в умовах соціокультурного середовища

ВНЗ. Соціокультурне середовище повинно бути соціально цінним й особистісно значущим для студентів. Процес навчання у виші, як правило, збігається з періодом становлення ціннісної свідомості молодих людей, їхніх моральних і професійних якостей. У зв'язку з цим ВНЗ та його середовище виступають важливою умовою формування особистості студента. Отже, соціокультурне середовище ВНЗ можна визначити як такий просторовий континуум, у якому засвоюються знання і культурний досвід людини через взаємодію, співпрацю та співтворчість; характеризує соціокультурний простір з якісного боку і розкриває його соціокультурну організацію» [173, с. 282]. Саме тому, вивчення ключових особливостей культурного простору університету дозволяє актуалізувати проблематику, пов'язану із вивченням факторів і чинників змін аксіологічної палітри української студентської молоді.

Дійсно, ціннісні орієнтації є одним із найважливіших утворень у структурі свідомості й самосвідомості людини і зумовлюють низку її сутнісних характеристик як особистості, які здебільшого спричиняються тим, що являє собою система цінностей конкретної особистості, який спектр орієнтацій у ній представлено щодо змісту, спрямованості та психологічної вагомості, а їхнє дослідження є актуальними, коли йдеться про побудову концепцій освіти й виховання молодого покоління і, зокрема, про систему ціннісних орієнтацій як чинника, що детермінує процес становлення особистості громадянина [193, с. 3]. Таким чином, освітньо-філософська парадигма розбудови національної системи вищої освіти не може вибудовуватися без врахування конкретних потреб і прагнень сучасної української молоді. Саме ці прагнення і потреби визначають, здебільшого, структуру, динаміку та змістовне наповнення аксіологічної палітри сучасної української студентської молоді.

Не можна не відмітити в контексті вивчення теоретико-методологічних засад дослідження аксіологічної палітри студентської молоді значення

виховного процесу в структурі функціонування культурного середовища університету. Виховання має стати інтегральним чинником відносно навчання, наукових досліджень, професійного становлення молодих спеціалістів. В такому випадку воно зможе реально впливати на формування та всебічний розвиток духовно-ціннісного універсуму кожної молодої людини: «Умовами успішного формування духовного світу студента і перетворення знань у стійкі погляди і переконання з тим, щоб їх неухильне дотримання стало моральнісною домінантою його життя і діяльності, мають бути чітко обрані цілі освіти, її спрямованість на забезпечення високого рівня професійної і соціальної компетенції майбутнього фахівця, рішуча ліквідація будь-яких проявів корупції в системі освіти, моральність відносин у педагогічному середовищі вищої школи і висока вимогливість» [136, с. 14]. За таких умов можна буде говорити про створення середовища, здатного на справді позитивний вплив на аксіологічну палітру студентської молоді. Таке університетське середовище має бути визнаним стратегічним пріоритетом розвитку української системи вищої освіти на парадигмальному та концептуальному рівні.

Важливо відмітити, що формування естетично-аксіологічної особистісної системи (палітри) молодої людини саме в університетському середовищі відбувається на принципах цілісності та взаємопов'язаності з іншими елементами світоглядно-ціннісної структури особистості. Естетичні орієнтири, прагнення, переживання студента безпосередньо пов'язуються із його навчальною, науково-дослідною, організаційно-громадською, побутово-відпочинковою та іншими видами діяльності: «Процес художньо-естетичного виховання здійснюється в цілісному педагогічному процесі університету на таких засадах: взаємодія науково-теоретичного та художньо-творчого пізнання; створення в університеті естетичного середовища, яке є неповторним емоційним фоном збудження світлих почуттів радості, задоволення; розкриття естетичних аспектів науки, краси пошуку істини,

насолоди від опредметнення духовних цінностей людства; естетична спрямованість взаємодії викладача і студента, повне порозуміння і естетична насолода від діалогу і форми спілкування; естетика відносин, поведінки, загальної культури, інтелігентності викладача і студента; естетичні аспекти змісту освіти, які потребують естетичного сприймання на аксіологічних і гедоністичних засадах як естетичної цінності; надання педагогічному процесу рис художнього образу, твору мистецтва; емоційна насиченість, витонченість, естетична виразність викладення матеріалу; культура думки і краса слова; мажорна, поетична тональність навчального процесу; образність мислення, постійне спілкування з мистецтвом як засобом пізнання естетичних переживань; естетичний дизайн приміщень та аудиторій, створення садово-паркової культури на території університету; створення естетико-інформаційного поля університету, естетики образу життя студентської молоді» [129, с. 11 – 12].

Враховуючи це, важливе завдання, яке постає перед сучасною філософією освіти, полягає у всебічному визначенні тих факторів, що впливають на формування естетичної складової в структурі аксіологічної палітри сучасної студентської молоді. Врахування всього комплексу таких факторів та концептуально-теоретичному рівні дозволяє ефективно вибудовувати стратегії та виробляти конкретні педагогічні інструменти повноцінного естетично-виховного впливу, який сприятиме активному розвитку особистісно-професійних та духовних властивостей кожної молоді людини.

Сьогодні в філософсько-культурологічному дискурсі ще не існує цілісної концепції того, що ж являє собою процес естетичного виховання студентської молоді. Широкий теоретичний, концептуальний, понятійно-категоріальний розмаї досліджень і поглядів є не достатньо впорядкованим і проаналізованим. В цілому, системний аналіз проблеми дозволяє визначити естетичне виховання студентської молоді як:

1) напрям суспільної діяльності, спрямований на зміцнення взаємозв'язку естетичного ставлення студентів до дійсності з найважливішими формами суспільної свідомості та формування у них наукового світогляду, морально-правової свідомості, художньо-естетичного досвіду;

2) умову функціонування цінностей художньої культури, глибокого сприймання та розуміння студентами творів художньої літератури, музики, образотворчого, театрального та інших видів мистецтва;

3) спосіб набуття студентською молоддю необхідного професійного досвіду, розвитку професійних якостей (духовних, психологічних, комунікативних, пізнавальних, організаторських, креативних), здійснення професійної діяльності з урахуванням вимог естетичної культури суспільства;

4) основу самореалізації студентської молоді за законами краси, виявлення естетичної активності та естетичного ставлення до навколишньої дійсності й мистецтва, розвитку естетичних інтересів, потреб, уявлень, знань, понять, умінь та способів естетичної діяльності [111, с. 3].

З нашої точки зору існує актуальна необхідність вироблення концептуально-теоретичної парадигми, яка б на світоглядно-ціннісному та філософсько-освітньому рівні зафіксувала б ключові принципи вибудовування цілісного університетського простору прищеплення молоді цінностей високої естетики, без яких неможливе формування високодуховної особистості майбутнього професіонала й інтелігента.

Університетське середовище є чи не найсприятливішим для повноцінного розвитку естетичного аксіологічного базису особистості через те, що тут створюються ідеальні умови для поєднання власних духовних прагнень безпосередньо із основним видом діяльності. Тим більше, що ця діяльність спрямована не просто на виробництво, а на виробництво знань, інтелектуального продукту, інноваційно-мисленевих форм. В університеті

молода людина перебуває в безпосередньому просторі культури і освіти. А «формування духовно-естетичних цінностей особистості багато в чому визначається рівнем її освіченості і культури. Включення людини в процес навчання, породжує нові більш складні культурні запити. В свою чергу, розширення кругозору, що формується культурою, суттєво впливає на поведінку та внутрішній світ того, хто навчається. Можливість поглянути на себе та інших з більш високої точки робить людину іншою, змінює її потреби та ціннісні орієнтації. Тому процес формування духовно-естетичних цінностей багато в чому пов'язаний з особистістю, з її включенням в освітній процес» [2, с. 236].

В свою чергу, освітній процес в сучасному університеті спрямований на представлення кожному студентові якнайповнішого інструментарію для особистісного саморозвитку і духовного зростання, адже вищий навчальний заклад призначений не тільки для оволодіння студентами знаннями, а й для розвитку і відтворення культури [36, с. 144]. Загальна концепція розвитку вищої освіти в нашій країні має бути орієнтована саме на цей принцип, в якому закладені ключові цінності гуманізму, людиноцентризму, культуротворчості тощо. А наскрізним елементом вибудовування такого соціокультурного простору сучасного українського університету може стати саме феномен естетичного, який сприймається молодими людьми найбільш безпосередньо і без індивідуального відторгнення.

Краса, відчуття прекрасного, виховання в молодій людині здатності в будь-якому виді діяльності бачити естетичне наповнення – саме це може стати загальним, наскрізним принципом ефективного реформування української системи вищої освіти. Для цього необхідно, щоб всі сфери студентської життєдіяльності мали б аксіологічну орієнтованість на безперервне естетичне виховання: «Для досягнення високого рівня естетичного розвитку студента потрібно, щоб система естетичного виховання об'єднувала всі навчальні дисципліни, все громадське життя студента, де

кожен навчальний предмет, кожен вид діяльності вносить свій вклад у формування естетичної культури особистості студента. Естетичне виховання у вищому навчальному закладі ґрунтується на засвоєнні програмного матеріалу, передбаченого навчальними планами з окремих предметів і дисциплін. Кожен викладач повною мірою повинен використовувати ті можливості, які надає йому навчальна дисципліна з метою естетичного впливу на особистість студента» [150, с. 56]. За таких умов можна буде говорити про реальний вплив навчального середовища університету на естетичну сферу особистості кожного студента. А звідси і цінність естетичного в системі сучасного виробництва, яким для студентів являється навчально-виховний процес, зможе розглядатися в якості ключового і системо-формуючого елемента світоглядно-аксіологічної палітри сучасної української молоді.

В цьому аспекті важливо й те, що естетизація навчально-виховного процесу в українських університетах здатна призвести до підвищення якісних показників підготовки спеціалістів для тих чи інших галузей виробництва, економіки, культури, соціально-політичної сфери тощо. Пов'язано це з тим, що енергія естетичного світосприйняття здатна до швидкої і конструктивної трансформацію в енергію професійної, побутової, навчальної, індивідуальної креативності. Будь-яка творча, креативна, проактивна діяльність має бути наповнена естетичною феноменальністю, без чого не уявляється сам процес творчості в світі людини, однією з фундаментальних онтологічно-антропологічних властивостей якої є світосприйняття через призму категорій краси, прекрасного, естетичного. Далі у підрозділі нами заплановане детальне звернення до особливостей сучасного стану розвитку естетичної науки, у якій останні десятиріччя зафіксований так званий «практичний поворот», що актуалізує роль естетичних категорій у повсякденному житті та взагалі, у процесах соціального розвитку.

Навчально-виховний процес сучасного вищого навчального закладу має бути орієнтований не просто на прищеплення студентській молоді певних професійних якостей, але й на насичення всього комплексу особистісно-професійних компетенцій майбутнього фахівця цінностями краси і творчості, естетизму і креативності: «Естетична культура майбутнього фахівця передбачає певний рівень художньої та естетичної освіти. Естетично і художньо освічена людина здатна визначатися у своїх почуттях, смаках, формувати їх, удосконалювати і спрямовувати. У процесі навчально-виховної діяльності мистецтво виконує важливу дидактичну функцію, воно ефективно впливає на почуття, емоції, актуалізує навчальну діяльність; йому також належить важлива культурно-соціальна функція, яка тісно пов'язана з проблемою вільного часу студентів.: заповнюючи вільний час молодих людей, мистецтво насичує його естетично цінним змістом» [68, с. 51].

Саме насичене духовно-естетичними цінностями професійне і особисте життя людини з більшою долею ймовірності вестиме її до щастя, до відчуття життєвого задоволення і успіху. Саме через це, вищі навчальні заклади в процесі підготовки майбутніх фахівців мають привчати студентів до того, що будь-яка діяльність, будь-які прояви креативності і творчості мають проходити, в тому числі, й через внутрішньоособистісну естетичну «експертизу».

Для цього людина має бути естетично освіченою і вихованою, володіти достатнім логічно-понятійним та образно-емоційним апаратом, бути особистісно орієнтованою на всебічне сприйняття цінностей естетичного. Звичайно, естетичні смаки і прихильності формуються індивідуально, але на них безумовно діють і зовнішні домінуючі чинники, якими в університетському середовищі є навчання, виховання, науково-дослідницька діяльність студентів: «Естетична картина світу особистості формується індивідуально згідно з тими умовами, в яких опинилася людина. Сьогодні

цим процесом можна керувати, завдяки таким наукам, як педагогіка, психологія, дидактика, мистецтвознавство і т.д. Кожна людина мусить мати уявлення про гармонію, про світ прекрасного, про піднесене, а також про потворне та негідне. Ми маємо вміти орієнтуватися в естетичних категоріях, знати зразки тієї чи іншої категорії естетики. Естетика формує художній світогляд людини. Естетична свідомість удосконалює пізнавальну активність людини, утворюючи тотожність істини та краси. Естетична освіта студентської молоді у вищому навчальному закладі зумовлює формування естетичного стилю мислення – цілісної методологічної системи» [50, с. 41].

Саме на формування цілісної навчально-виховної системи університету, об'єднану навколо проблематики формування естетико-креативних компетенцій студента, має бути спрямований процес гуманізації та реформування національної системи вищої освіти України: «Засобами естетичного виховання у вищому навчальному закладі може бути проведення таких заходів, як: відвідання театру, екскурсії до музею, походи на природу, конкурси фотографій, рекламних роликів, студентські заходи, науково-практичні конференції, соціально значимі проекти на актуальні проблеми сучасності тощо» [150, с. 57]. Всебічне використання таких засобів у поєднанні із наскрізною естетизацією та аксіологізацією навчальних планів і програм спеціалізованих предметів може ефективно вплинути на покращення якісних показників особистісно-професійних компетентностей, які отримуються протягом навчання і науково-дослідної роботи в українських університетах.

Таким чином, можна стверджувати, що сьогодні існує нагальна необхідність у проведенні наскрізної естетизації навчально-виховного процесу в українських університетах. Для цього, насамперед, мають бути вироблені концептуально-парадигмальні принципи, теоретичне оформлення яких відноситься до компетенції філософії освіти, яка здатна на світоглядно-аксіологічному рівні обґрунтовувати наявність взаємозв'язку між

естетичними цінностями в аксіологічній палітрі людини і її професійно-особистісними компетентностями: «Посилення естетичного аспекту в змісті професійної освіти дозволить забезпечити одночасне включення емоційної та інтелектуальної сфери в процес професійної підготовки, тим самим змінити духовний світ майбутніх фахівців і уявлення про власну майбутню професійну діяльність» [183, с. 374]. Отже, проаналізувавши аксіологічну пріоритетність феномену «естетичного» в контексті реформування, диверсифікації та розвитку навчально-виховного процесу у вітчизняних ВНЗ, можемо з упевненістю стверджувати, що отримання професійно-особистісних компетенцій в університеті для кожного студента стане набагато успішнішим, якщо навчальні плани і програми будуть об'єднані в тому числі й певним естетично-аксіологічним елементом.

Навчання в університеті має застосовувати аксіологічно-естетичну складову не лише у виховних цілях чи при вивченні гуманітарних дисциплін, але й при формуванні змістовної, наукової та практичної частини спеціальних дисциплін, орієнтованих на вироблення конкретних професійно-особистісних компетенцій майбутніх спеціалістів: «Розширення союзу з естетикою важливе не лише при розв'язанні проблем теорії виховання, а й при розгляді питань теорії навчання – і в цілому, і щодо застосування до навчання конкретних предметів, тобто в певних методиках. І не лише при вивчення тих дисциплін, які стикаються із мистецтвом безпосередньо, а й тих, що не пов'язані з ним. Такий союз необхідний і естетиці, котра все більше стає наукою, що вирішує конкретні завдання виховання особистості» [81, с. 47]. Таким чином, аксіологічні принципи естетики можуть стати невід'ємним елементом професійної, дослідної, навчальної діяльності майбутніх спеціалістів, що особливо важливо сьогодні, коли в освіті все активніше застосовується принцип навчання впродовж життя. Кожен спеціаліст сьогодні має бути орієнтованим на безперервний процес

самовдосконалення, який не може ефективно проходити без багатого та різнобарвного аксіологічного підґрунтя.

В сучасній педагогічній науці існує чітко виражене дискурсивне переконання в тому, що тільки суб'єктно-активний розвиток здатен ефективно сприяти розвиткові аксіологічного наповнення особистісних структур молодій людині. Відомий український педагог В. Єнін вказує на необхідність «сприймати особистість як об'єкт естетичного впливу не в пасивному стані, а формувати особистісне активне начало для постійного і неперервного естетичного самовиховання. Сутність процесу формування естетичної культури – цілеспрямоване формування і розвиток підходу особистості до світу з потребою вдосконалення, прилучення її до споживання і творення цінностей естетичної культури суспільства. Виходячи з цього, головною метою процесу формування естетичної культури є виховання естетичних почуттів і розвиток художніх здібностей, створення умов для опанування національної і світової культури» [62, с. 21]. Студенти, таким чином, мають лише забезпечуватися компетентним педагогічним навчально-виховним керівництвом, але саме вони мають бути активним суб'єктом творчої дії, в тому числі спрямованої на всебічний розвиток та гармонізацію естетичних елементів їх аксіологічної системи (палітри).

Отже, досліджуючи освіту як один з ключових чинників підвищення ролі естетичного в аксіологічному полі сучасного студентства, маємо наголосити на тому, що в сучасних українських вузах саме студентська молодь володіє найбільшим потенціалом щодо відродження естетичного в національній вищій освіті. Це має всіляко використовуватися при організації естетично-виховних впливів на студентство: «Важливим в організації естетичного виховання є стимулювання у студентів творчої естетичної активності в культуротворчій діяльності. Це сприяє зокрема формуванню уміння розробити сценарій виховного заходу, спрямованого на пізнання прекрасного (визначити тему; підібрати інформацію; визначитися з

обладнанням, наочністю; підготувати презентацію; знайти літературні, музичні твори відповідно до теми тощо); створити проект, який повинен передбачати естетичне оформлення освітньо-культурного простору, інтер'єр аудиторій, рекреацій, залу засідань тощо; підготувати творчу роботу на конкурс, що спрямовує на розробку ескізу майбутньої роботи, підбір назви, складових творчої роботи, узгодження кольорової гами, визначення складових першого та другого плану; підготувати творчу роботу на виставку, відеофільм на фестиваль, пісню, хореографічну постановку на фестиваль мистецтв, театралізовану виставу тощо» [92, с. 12].

В кожному університеті сьогодні мають бути створені якнайсприятливіші умови для всебічного розвитку особистості кожного студента, якими б не були його творчі захоплення і прагнення. Це достатньо складно з організаційно-забезпечувальної точки зору, але це необхідно з огляду на реалізацію стратегічних пріоритетів розбудови гуманістично-демократичної системи вищої освіти в Україні. В своєму дослідженні методами філософії освіти ми обґрунтовуємо нагальну необхідність перелому такої ситуації.

Очевидно, що повноцінний і креативний спеціаліст в будь-якій галузі може сформуватися тільки в якості гармонійно розвиненої особистості. В деестетизованому навчальному середовищі неможливо виконувати завдання зрощення компетентних і творчих майбутніх фахівців: «Естетизація навчально-пізнавального середовища є перспективним напрямом оновлення сучасної освіти. Феномен естетичного і споріднені з ним категорії Гармонії і Краси, найбільш рельєфно виражені в мистецтві, слід вважати не «бажаним доповненням» до навчального процесу, а системоорганізуючими чинниками освітнього простору, що суттєво впливають на формування гармонійної, яскравої, культуротворчої особистості» [141, с. 73]. Таким чином, українська вища освіта, яка потребує сьогодні докорінного реформування, може отримати дійсно потужний імпульс подальшого розвитку, якщо будуть

реально використані естетизаційні можливості викладання мистецьких дисциплін та естетики в університетах.

Така раціоналізація внутрішньо-енергетичних прагнень молодих людей важлива в якості сублімаційно-культуротворчих механізмів, що найактивніше формуються саме в молодому віці. Світ сучасної людини отримує свій впорядковано-гармонійний вигляд лише завдяки раціоналізації та аналізу, що дозволяють осмислювати та перетворювати на культуротворчість внутрішні енергії. Вивчення естетики як науки і навчальної дисципліни «безпосередньо спрямоване на формування естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатностей сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини, і на виховання гуманістичних якостей, інтересу й любові до життя в його різноманітних виявах» [18, с. 39]. Знання про те, що краса є не просто творчим вибухом, але й впорядковуючою закономірністю, є необхідним елементом формування компетентного фахівця в будь-якій галузі. Саме тому сьогодні існує значний рівень актуальності підвищення ролі викладання естетики і мистецьких дисциплін в українських ВНЗ.

Особливої важливості такі дисципліни набувають в аспекті виховних завдань, що постають перед сучасною вищою освітою. Естетика як наука звертається не лише до вивчення законів краси і гармонії, але й надає важливого значення філософсько-світоглядному аналізу людини як істоти, перед якою постійно постає моральнісний вибір: «Мета дисципліни «Естетика» полягає у формуванні у студентів усвідомлення морально-естетичних аспектів професійної діяльності майбутніх фахівців, створенні умов для виникнення у майбутніх фахівців навичок та вмінь необхідних для всебічного та всеохоплюючого новаторсько-творчого підходу до вирішення будь-якого питання у професійній та міжособистісній сферах. Основним є створення алгоритму дії майбутнього фахівця у ситуаціях складного

морально-естетичного вибору» [78, с. 70]. Це завдання естетики є дуже важливим, адже сучасна людина і як особистість, і як спеціаліст постійно змушена брати на себе моральнісну відповідальність за власні індивідуальні і професійні вибори-дії. Естетика актуалізує для молоді теоретичний вимір свободи і відповідальності, що й вчить молоду людину уважно ставитися до будь-якого вибору і дії.

І нарешті, викладання мистецьких дисциплін, а також предметів філософсько-естетичного циклу є невід'ємним елементом формування високої естетичної культури і смаку молоді, які є необхідними як підґрунтя для її подальшої професійної, особистісної, соціокультурної творчості: «Естетична культура формується всіма естетично значущими предметами і явищами, зокрема й мистецтвом як її наймогутнішим засобом. Естетична культура, використовуючи для своїх цілей художнє виховання, розвиває людину в основному не для мистецтва, а для її активної естетичної життєдіяльності» [191, с. 221]. Мистецтво і естетика не роблять з людини професійного митця, але насичують її життя смислами і цінностями, що є необхідними для повноцінного особистісного розвитку. І. Бех зазначає, що «крім широкого впливу на загальний психічний розвиток особистості, мистецтво покликане сприяти її художньому розвитку» [Бех, с. 27].

Де б в майбутньому не проявила себе молода людина, якщо вона буде володіти міцним мистецько-світоглядним та теоретично-естетичним фундаментом, шанси досягти життєвого і професійного успіху для неї значно зростають: «Поєднання мистецького ставлення до світу, перебіг естетичного сприйняття, самостійна творчість і сприйняття художніх творів та випробування себе в усіх формах мистецтва дає майбутньому фахівцю повну гармонію між складовими елементами будь-якої системи, процесу або явища» [190, с. 221]. Таким чином, сьогодні необхідно всебічно відроджувати та збільшувати значення і роль викладання мистецьких дисциплін та естетики в українських університетах. Звичайно, виконання

такого завдання потребує формування нового, компетентного, інноваційно-гуманістично налаштованого професорсько-викладацького складу.

Таким чином, для розвитку ефективної системи мистецького виховання в рамках національної вищої освіти необхідно застосовувати всі можливі ресурси та інноваційно-гуманістичні технології. Тільки за наявності наскрізного естетичного елементу в системі університетської освіти вона зможе реально впливати на процес світоглядно-аксіологічного та компетентісно-професійного становлення української молоді: «Естетична освіта – світоглядний орієнтир особистості, фундамент її творчих установок на відображення і вдосконалення світу відповідно до вищих гуманістичних ідеалів. Процес пізнання і збагнення світу людиною відповідно до критеріїв прекрасного в ідеалі є процесом самопізнання людини, що сприяє виявленню її людської сутності. Естетика дає не тільки теоретичні знання, але і формує емоційний ряд духовних ідеалів і ідей, що викликають почуттєво-гуманістичний відгук на всю предметно-діяльнісну реальність» [97, с. 29].

Роки, проведені в університеті мають навчати молоду людину не лише професійно-фаховим вмінням і науковому стилю мислення, але й збагачувати її аксіологічну палітру, насичуючи її цінностями краси, гармонії, справедливості, миролюбства та відповідальності перед суспільством, природою, самою собою. До того ж, у контексті практичного повороту в естетиці, ми вбачаємо ще більшу відповідальність естетичного виховання за те, яким чином будуть вибудовувати свою повсякденність представники сучасного студентства.

Важливо при цьому усвідомлювати, що сам процес естетичного і мистецького виховання є іманентно суперечливим на неоднорідним. В ньому переплітається безліч впливів і факторів, що впливають на особистісне зростання молодої людини на структуру і наповнення її аксіологічної системи (палітри): «Естетичне виховання являє собою складний суперечливий процес, у якому переплітаються цілеспрямовані педагогічні

впливи зі стихійними взаємодіями різної естетичної гідності» [132, с. 554]. Відповідальність університетської освіти полягає в тому, щоб якомога більше знизити негативні стихійні впливи та підвищити особистісні здатності кожної молодої людини до аксіологічної фільтрації та адекватної трансформації тих ціннісно-сміслових та інформаційних імпульсів, що надходять з хаотичного естетичного середовища масової культури.

Варто зауважити, що сучасна вища освіта України поки що не спроможна в повній мірі справлятися зі сформульованим вище завданням. Значною перепорою в цьому сенсі є такі проблеми і суперечності:

- формування морально-естетичних якостей майбутніх фахівців відбувається стихійно, а не системно;
- вузька варіативність в організаційних методах підготовки майбутніх фахівців, і, як наслідок, недостатній рівень готовності тих до практичної реалізації професійної діяльності;
 - недостатня співпраця у навчально-виховному процесі викладачів загальноосвітнього та фахового циклів дисциплін;
 - недостатня реалізація індивідуального підходу до студентів упродовж навчання у ВНЗ [78, с. 73 – 74].

Для вирішення перелічених вище проблем і суперечностей важливим є формулювання загальнонаціональної стратегії естетичного виховання і створення сприятливих умов для наскрізної естетизації навчально-виховного простору українських університетів. Тільки в рамках такого простору уможливиться ефективне виконання ключової задачі вищої освіти: підготовки висококомпетентних спеціалістів з високим рівнем культурно-творчої підготовки та інтелігентською життєтворчою налаштованістю. «Культурно-освітнє середовище є необхідним й ефективним механізмом особистісного розвитку людини, у якому важливим є участь сучасного студента у процесі естетичного виховання – цілеспрямованого, систематичного впливу на особистість, тобто формування творчо активної

особистості, здатної сприймати й оцінювати прекрасне у природі, праці, громадських стосунках з позицій естетичного ідеалу, і, навіть, відчувати потребу в естетичній діяльності... На формування естетично-розвиненої особистості має спрямовуватись весь навчально-виховний комплекс вищого навчального закладу, органічною складовою якого є естетичне виховання студентів. Цей напрямок виховання як необхідний компонент усієї системи виховної роботи, спрямованої, зокрема, на розвиток почуттів, моральних переконань, творчого ставлення до праці, діє в єдності з іншими компонентами системи» [150, с. 57–58]. Таким чином, важко переоцінити потребу в естетичному вихованні студентів, що існує в рамках функціонування і розвитку сучасної системи вищої освіти в нашій країні. Дана спроба переоцінки також має резонувати із практичним поворотом в естетиці, коли мистецтво вже не розуміється як опозиція безпосередньому життєвому досвіду людини, а дисциплінарне поле естетики значно розширюється. За цих умов уявлення про красу набуває прагматичного статусу специфічного регулятиву соціальних відносин та соціальної дії, даючи можливість розв'язати суперечності соціальної практики.

Життя студентів аж ніяк не зводиться до прагматичного навчання. Студенти – активні учасники всіх суспільних процесів – економічних, політичних, соціокультурних. Характерно, що у кожній із сфер, куди потрапляє студентська молодь, вона намагається виявити активність, творчість, реалізувати власний погляд на життя, нове гуманістичне ставлення до людини. Важливо, щоб воно було людським і людяним, тобто естетичним і моральним. Основним чинником відродження естетичного у позанавчальній життєдіяльності студентської молоді є мистецтво. Як феномен духовної культури, мистецтво виховує не тільки потребу насолоди красою, але й здатність творчого ставлення до дійсності. На жаль, залучення сучасного студентства до мистецтва носить проблемний характер.

На філософсько-освітньому рівні важливим є розуміння того, що мистецтво несе не лише художньо-ціннісне чи естетично-світоглядне навантаження. У сучасній філософії ведеться багато розмов щодо трансформації дисциплінарного поля естетики та потенціалу цієї науки для обґрунтування механізмів конструювання повсякденності. Цей соціокультурний феномен сповнений енергії, здатної стимулювати та мотивувати людину до будь-яких видів діяльності: пізнавальної, аналітичної, творчої, самореалізаційної, побутово-культурної тощо. Мистецтво є одним з найпотужніших та найенергетичніших феноменів, що залучають людину до культури: «Мистецтво – потужний засіб розвитку світоглядної культури особистості, в цілому й розвитку художньо-естетичного світогляду зокрема. Через вплив на почуття мистецтво здійснює пізнавальну, естетичну, гедоністичну функції, що дає змогу реалізувати цілісний підхід до розвитку художнього світогляду як необхідної складової фахової підготовки майбутніх спеціалістів та чинника їх духовного зростання» [159, с. 159]. Таким чином, використання мистецтва як позанавчального засобу освітнього, культурного, соціалізаційного, особистісно-професійного розвитку студентів є необхідним механізмом створення справжнього демократично-гуманістичного простору сучасного університету, здатного допомогти кожній молодій людині активно і культурно-відповідно розвивати диверсифіковану особистісно-творчу аксіологічну палітру.

При цьому справжнє мистецтво у будь-якому своєму прояві чи формальному вираженні ніколи не обмежується виключно психоемоційними впливами на особистість, що формується і розвивається. Вищим покликанням мистецтва на шляху особистісного саморозвитку будь-якої людини є його духовний потенціал, тобто можливість виводити індивідуальне буття людини на загальнокультурний рівень, сповнювати аксіологічну палітру особистості загальнолюдськими цінностями та світоглядними орієнтирами: «У процесі виховання духовної особистості

мистецтво має особливу значимість. Твори мистецтва, завдяки своїм художньо-зображувальним засобам, являють нескінченність, повноту, витонченість самого факту життя, існування Всесвіту. Основним джерелом, завдяки якому мистецтво може проникнути у сферу духовності, є переведення художніх цінностей у внутрішній світ особистості. У мистецтві сконцентровані загальнолюдські програми спілкування й міжособистісної взаємодії. Образи і стани, що репрезентуються у художніх творах, спрямовані на суб'єктивність, у зв'язку з чим перед «обличчям» художнього твору можна відчувати біль, каяття совісті, необхідність що-небудь змінити в собі та ін» [68, с. 49–50].

І саме у зв'язку з цим, дуже важливо, щоб в молодому віці людина отримала якомога повніший досвід особистісної самореалізації засобами мистецтва в усьому різноманітті його естетичної цілісності і гармонійності. Тільки такий досвід, ще й впорядкований і компетентно педагогічно спрямований в рамках позанавчальних мистецької практики в стінах університету, дозволить молодій людині повноцінно долучитися до світу мистецтва у всій його різноманітності та різнобарвності, які й здатні як ніщо інше насичувати аксіологічну палітру молоді яскравими образами Гармонії, Краси, Справедливості, Добра, Істини. Краса як одна із ключових категорій естетики все більше інтерпретується як соціально-філософська категорія, людські вчинки інтерпретуються в термінах естетики, адже предмет естетики в сучасних умовах виходить за власні класичні межі. Отже, модернізаційні проекти в галузі вищої освіти мають враховувати, що екзистенція естетичного в освіті постає засобом розвитку соціальних компетенцій студента, необхідних в умовах сучасної соціокультурної динаміки для ефективного конструювання студентами власної повсякденності та здійснення майбутньої професійної діяльності.

Зрештою, в позанавчальній художньо-естетичній практиці в університеті може використовуватися не лише мистецтво як практичне поле

реалізації творчо-естетичної енергії молодшої людини. Всі інструменти наскрізно естетизованого культурного простору вищого навчального закладу несуть значний естетично-виховний та просвітницький потенціал – від проведення виховних заходів будь-якої тематики до корисної діяльності по благоустрою території, гуртожитків, приміщень університету: «Було б неправильно обмежувати реальні прояви художньої культури особистості лише сферою мистецтва, його сприйняття, переживання й оцінки. Художня культура, крім мистецтва, широко представлена в матеріальному виробництві, у побуті, реалізуючись у формі краси та образної виразності створюваних людиною предметів. Естетична й художня культура особистості виступає важливим чинником організації та самого процесу матеріально перетворювальної діяльності, усієї трудової практики» [65, с. 77].

Отже, підкресливши вплив мистецтва на людину, на її формування у якості особистості, важливо також не забувати й про інші вияви естетичного, які в культурно-естетичному просторі вищого навчального закладу можуть стати вагомими виховними аргументами в процесі позанавчальної практики, спрямованої на формування і розвиток аксіологічної системи (палітри) сучасного студентства.

Окрім перелічених вище існують і інші проблеми та суперечності мистецького виховання студентів, що робить їх вирішення в сучасній позанавчальній практиці достатньо актуальним завданням. Вирішення такого завдання, з нашої точки зору, потребує цілісного і системного підходу, який включав би як філософсько-освітні концептуальні дослідження, так і реальне втілення педагогічно-виховних теорій в практиці роботи вищих навчальних закладів: «Сьогодні є всі підстави стверджувати що в системі вищої освіти України оформилось серйозне протиріччя між потребою суспільства у фахівцях, які поєднують у собі професійні якості з активною життєвою позицією, і недостатньою теоретичною й технологічною розробленістю цієї проблеми в педагогічній науці. Виходом із ситуації є організація виховного

процесу максимально наближеного до дійсності, коли студент у процесі активної участі в різноманітних формах виховної роботи здобуває особистий суб'єктний досвід суспільно корисної діяльності. Таким чином, виховний процес набуває нового статусу, піднімаючись до смислоутворюючого рівня формування особистості в системі вищої освіти» [196, с. 266].

В такому виховному процесі, безумовно особливе місце має займати позанавчальна практика, в тому числі орієнтована на досягнення тих чи інших форм і проявів мистецтва, а також на художню самодіяльність як невід'ємну частину неформальної мистецької освіти. При цьому, для вирішення багатьох суперечностей університетського виховного процесу необхідно щоб така позанавчальна практика, навіть набуваючи мистецько-художніх форм, все ж таки була орієнтованою ще й на формування високих професійно-особистісних компетенцій майбутніх спеціалістів.

Для педагогів-практиків очевидним є той факт, що найефективніші виховні впливи здійснюються не завдяки навчально-методичних засобам, а у виховному просторі позанавчальної діяльності молодих людей. Естетичне виховання не є виключенням. Естетичні стандарти масової культури тому й сприймаються охоче, що подаються в ігровій, розважальній, відпочинковій формі. Естетичне виховання студентів вищого навчального закладу також має застосовувати всю повноту засобів впливу на формування і розвиток особистості і духовності молодих людей: «Естетичне виховання як виховання засобами мистецтва, так і засобами дійсності повинно стати органічною частиною будь-якого виду виховання. Завданням естетичного виховання є не тільки розширення художнього сприймання, списку прочитаних книг, почутих музичних творів, а й організація людських почуттів, духовного росту особистості, регуляція і корекція поведінки» [55, с. 231].

Саме на такі орієнтири має бути спрямована позанавчальна виховна практика, якщо вона ставить собі за мету реальне вирішення проблем і

суперечностей мистецького виховання вітчизняних студентів. При організації простору такої практичної самореалізації студентів важливо пам'ятати про один з ключових естетично-виховних принципів – інклюзивність: «Естетичне виховання проникає в усі сфери життя, воно забезпечується всіма ланками виховання і використовує багатство і різноманітність його засобів» [70, с. 17]. Врахування такого принципу при розбудові культурно-освітнього та естетично-виховного простору університету дозволяє уникнути багатьох проблем і суперечностей в мистецькому вихованні сучасної студентської молоді. Сучасна ж позанавчальна практика в різних формах і проявах дозволяє інтегрувати естетизуючий елемент буквально у всі сфери студентського життя. Якщо ж в процесі такої естетизації важливе місце будуть посідати високі форми і твори мистецтва, то процес насичення аксіологічної палітри сучасного студентства цінностями краси і гармонії більш успішним і плідним. Яка б форма естетичного, художнього, мистецького виховання не використовувалася в рамках позанавчальної організаційно-активницької роботи зі студентами, важливо повноцінно використовувати той навчально-виховний потенціал, який вона в собі несе.

В цьому аспекті, важливо, щоб штат університетів був укомплектований компетентними спеціалістами по організації позанавчальної творчої діяльності молоді: «Цінність різних форм позанавчальної педагогічно-мистецької діяльності полягає в тому, що вони дозволяють водночас і виховувати майбутніх спеціалістів, і розвивати їх професійні вміння та навички, і збагачувати їхній культурний досвід, й сприяти становленню їхньої національно-культурної ідентичності в єдності з формуванням професійно-творчої свідомості» [98, с. 43]. Вирішення будь-яких проблем і суперечностей мистецького виховання студентів полягає саме в тому, щоб максимально урізноманітнити цю сферу, зробити її цікавою кожному студенту, такою, щоб кожна молода людина знайшла в ній справу

до душі, орієнтовану на якнайповніший прояв її внутрішніх, духовних, творчих прагнень і бажань.

У тексті підрозділу ми неодноразово наголошували, що намагаємось концептуалізувати потенціал екзистенції естетичного у розв'язанні протиріч розвитку вітчизняної вищої освіти з урахуванням сучасних тенденцій у естетичній науці, намагаючись переосмислити статус естетичного виховання у підготовці сучасних студентів. Нажаль, склалася ситуація, що гуманітарний цикл дисциплін при підготовці сучасних фахівців розглядається, здебільшого, в контексті технократичних тенденцій, що протирічить соціальним запитам до майбутніх фахівців. Отже, розглянемо специфіку дисциплінарних трансформацій в естетиці та спробуємо виявити їхній потенціал для розв'язання наших дослідницьких завдань.

Говорячи про важливі зміни щодо розуміння ролі естетичного, звернемось до ідей О. Гомілко, яка стверджує наступне: «Якщо не так давно естетику сприймали як замкнену в чітко окресленому колі власних питань дисципліну, то наразі спостерігаємо помітне розширення її предметного поля за рахунок не-естетичних проблем... Вихід естетики у практичну сферу життя визначає основний зміст її новітніх трансформацій... Тепер важливим завданням стає не виявлення впливу естетичного на інші сфери життя (що передбачає їх принципове розмежування), а визначення естетичного як конститутивного чинника останніх (тобто за межами їх протиставлення). Вплив мистецтва на життя постає не у вигляді романтичного єднання прекрасного піднесеного з буденно низьким, а через деестетизацію (виведення за межі традиційної естетики) самого мистецтва. Внаслідок цього естетичне дедалі більше віддаляють від мистецько-художнього визначення. Натомість його розглядають як один із фундаментальних способів вироблення оптимальної (відносно конкретних умов, а не абстрактної сутності) форми людського буття, тобто в контексті практичного значення» [45, с. 277-278]. Отже, цей підхід може бути використаним в якості

аргументу для послідовної критики технократів в освіті – намагаючись вивести естетичне із аксіологічної системи (палітри) студентів, вони позбавляють молоді, майбутніх фахівців компетенцій, що є соціально необхідними для конструювання своєї повсякденності та професійного виконання фахових обов'язків.

Дослідниця С. Крилова у своїй монографії «Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз)» робить низку важливих висновків щодо ролі краси як естетичної категорії для сучасного суспільства, зазначаючи, що краса все частіше інтерпретується в якості соціально-філософської категорії, крізь призму краси частіше, аніж крізь призму добра чи зла здійснюється оцінка характеру змісту міжособистісної взаємодії [100]. У активних дискусіях щодо трансформації дисциплінарних меж естетичного домінуючим вважається наступний підхід: «Сьогодні вже не цілком правильно говорити про філософську «естетику». За останні два десятиліття ця дисципліна зазнала серйозні трансформації, що знайшли своє відображення в зміні її початкового іменування. Багато з сучасних дослідників наполягають на необхідності вибору більш адекватного іменування цієї дисципліни або, більш того, подібно до Вольфгангу Вельш, відстоюють «трансдисциплінарний» характер сучасної естетики, стверджуючи естетичне як універсальний вимір всього нашого досвіду. Той же Вельш вважає, що для традиційної естетики від Канта до Адорно – з огляду на тематичної орієнтації на мистецтво – більш відповідним позначенням буде «артістика»... Проголошуючи «естетичний поворот» в сучасному мисленні, Вельш спирається головним чином на соціологічні спостереження, які мають, разом з тим, антропологічні і психологічні наслідки та імплікації» [74].

Дійсно, роль естетичного у повсякденності сучасної людини носить фундаментально інший статус, аніж його пропонував Баумгартен та інші теоретики, відповідно трансформуються естетика. Узагальненням

методологічних орієнтирів нашого підрозділу може слугувати наступна теза І. Інішева: «Якщо розглядати філософську естетику як можливу дослідницьку парадигму сучасних гуманітарних і соціальних наук, то цілком очевидно, що в цьому випадку їй не залишається нічого іншого, як влитися в довгий ряд різношерстих і разновеликих наукових програм, котрі виголошують одна за одною все крутіші і екзотичні «повороти»: від прагматичного до візуального. З цієї точки зору філософська естетика залишається «паралельною» іншим «гіперболізуючим» дисциплінам. Однак, як мені видається, вона утворює по відношенню до них «перпендикуляр» в якості можливої парадигми інституціональної самосвідомості сучасних гуманітарних і соціальних досліджень. Статус і функція естетичного досвіду в донауковій і науковій сфері, а також в приватному і суспільному житті, дозволяють говорити не тільки про трансдисциплінарність, а й про позаінституціональність естетично інспірованого й фундованого гуманітарного знання, яке слід розглядати швидше як екзистенційно ангажовану інтелектуальну практику індивіда» [74].

Отже, пропонований підхід знову й знову підтверджує евристичність звернення до естетичних вимірів соціального буття, в тому числі й у освіті, крізь призму розуміння естетики як невід'ємної складової повсякденної практики особистості. Таким чином, від міри продуктивності актуалізації естетичної культури та аксіологічних орієнтацій, сформованих з урахуванням уявлень про красу та гармонію, буде залежати зміст та характер повсякденної комунікації, вчинків людини тощо. Активний член сучасного українського суспільства має бути носієм розвиненого естетичного світогляду аби реалізовувати свій творчий потенціал, а розвинена аксіологічна система студента має виступати в якості невід'ємної складової його соціального капіталу.

При цьому, університет, як середовище культуро- і життєтворчості, допомагає молодій людині усвідомити власну суб'єктивність в якості

активного соціокультурного елементу. Дійсно, на початку третього тисячоліття мистецтво вже не розуміється як опозиція безпосередньому життєвому досвіду людини, дисциплінарне поле естетики значно розширюється, а уявлення про красу набувають прагматичного статусу специфічного регулятиву соціальних відносин та соціальної дії, сприяючи можливості розв'язати суперечності соціальної практики. Отже, університетське середовище в цілому та естетичний компонент освіти здатні таким чином переформатувати структуру ціннісних відносин і впливів, щоб аксіологічна палітра молоді розвивалася у напрямку культуротворення на засадах краси та гармонії. При цьому, модернізаційні проекти в українській вищій освіті мають враховувати, що екзистенція естетичного в освіті постає засобом розвитку соціальних компетенцій студента, необхідних для конструювання ними власної повсякденності та реалізації себе як фахівця.

Підбиваючи підсумки першого підрозділу третього розділу, зауважимо, що в ньому ми намагались концептуалізувати потенціал екзистенції естетичного у розв'язанні протиріч розвитку вітчизняної вищої освіти. У контексті модернізації вітчизняної вищої освіти гуманітарна складова, в тому числі естетична, отримує другорядний статус у структурі освіти. Цей другорядний статус естетичного відповідно девальвує аксіологічну сферу студентів, сприяючи утвердженню технократичних ідеалів в освіті у якості опозиції розуміння студента як носія творчих потенціалів, всебічно розвиненого носія соціального капіталу, а не тільки фахівця в тій чи іншій предметній галузі. Автором пропонуються теза, що активний член сучасного суспільства має бути носієм розвиненого естетичного світогляду аби реалізовувати свій творчий потенціал, а розвинена аксіологічна система студента виступає в якості невід'ємної складової його соціального капіталу.

Паралельно, у сучасній естетиці відбувся «практичний поворот», коли мистецтво вже не розуміється як опозиція безпосередньому життєвому

досвіду людини, а дисциплінарне поле естетики значно розширюється. За цих умов уявлення про красу набуває прагматичного статусу специфічного регулятиву соціальних відносин та соціальної дії, даючи можливість розв'язати суперечності соціальної практики. Краса як одна із ключових категорій естетики все більше інтерпретується як соціально-філософська категорія, людські вчинки інтерпретуються в термінах естетики, адже предмет естетики в сучасних умовах виходить за власні класичні межі. Отже, модернізаційні проекти в галузі вищої освіти мають враховувати, що екзистенція естетичного в освіті постає засобом розвитку соціальних компетенцій студента, необхідних в умовах сучасної соціокультурної динаміки для ефективного конструювання студентами власної повсякденності та здійснення майбутньої професійної діяльності.

3.2. Екзистенція естетичного в упередженні втрати ідеалів автентичності сучасними студентами

У попередньому підрозділі ми розглянули потенціал екзистенції естетичного у розв'язанні протиріч розвитку вітчизняної вищої освіти. У даному ж підрозділі, прагнучи надати практичної значущості дисертаційному дослідженню, ми спробуємо дослідити наступну ситуацію: у сучасному прагматичному суспільстві естетичні цінності у кращому разі відсуваються на другий план, а в іншому – підмінюються ілюзорними, стандартизованими, швидкоплинними ідеалами масової культури. Разом із тим, естетичне має культивувати ідею автентичності як самоздійснення, потреби актуалізації творчого потенціалу. Ми спробуємо продемонструвати, що цінності студентів, сформовані під впливом екзистенції естетичного, здатні здійснити «демаркацію» між надмірним індивідуалізмом та автентичністю у аксіологічній системі студентської молоді.

Постановка питання щодо проблеми автентичності у аксіологічній системі (палітрі) сучасної студентської молоді, з одного боку, актуалізована потужним впливом, що здійснює екранна культура, ідеї споживацтва тощо. Щодо актуальності дослідження проблемного поля автентичності у сучасній соціогуманітаристиці у відповідь на складані соціальні виклики О. Кочубейник зазначає наступне: «Звернення до проблем автентичності зумовлене реакцією людини на динамізм трансформаційних процесів цивілізації загалом. Розмивання звичних соціокультурних практик заактуалізовує потребу в усталених уявленнях людини про себе. Множинність світів, в яких здійснюється одночасно особистість, передбачає умовою успішності цього здійснення наявність певного конструкту, що координуватиме та узгоджуватиме особистісний досвід взаємодії зі світом» [95, с. 113].

У нашому дисертаційному дослідженні потребує прояснення, чи впливає естетичне виховання на утвердження цінностей автентичного існування в умовах викликів масової культури тощо. Адже проблема кризи автентичності стає все більш актуальною у зв'язку з ускладненням індивідуального сприйняття, категоризації себе й інших, що виникли з появою нових критеріїв диференціації сучасного суспільства: ця проблема, набуваючи значення у пізнанні всього універсуму людського буття, перманентно пов'язана з трансформацією всіх сфер життєдіяльності людини і, головним чином, її уявлень про себе та інших людей і ставлення до них [110, с. 123].

З іншого боку, ми апелюємо до поняття автентичності у контексті використання ними підходів екзистенціалізму для пошуку дієвих стратегій естетичного виховання сучасної студентської молоді. У філософській традиції згаданого філософського напрямку ключове поняття «екзистенція» здебільшого трактується як автентичне існування. Аби методологічні орієнтири дослідження не набували еклектичних рис, у даному підрозділі

нами було вирішено звернутись до поняття автентичності у контексті аналізу сучасних викликів аксіологічній сфері (системі, палітрі) студентської молоді. У даному підрозділі, ми спробуємо прояснити, чи здатна екзистенція естетичного трансформувати ціннісні орієнтації сучасних студентів в бік усвідомлення своєї унікальності та актуалізації потреби у реалізації власного способу життя, власного життєвого проекту тощо.

На потенціалі застосування підходів екзистенціалізму при сучасному їхньому прочитанні, інтерпретації сучасних екзистенціальних викликів наголошують сучасні автори, стверджуючи наступне: «Загальним для всього руху екзистенціалізму є розрізнення автентичного і неавтентичного існування людини, протиставлення, в зв'язку з цим, «самості» (людської рішучості і здатності «бути із власної самості») конформістському (уніфікованому, анонімному, безособовому і безвідповідальному) існуванню «як всі»; відмова від наївної віри в можливості науково-технічного прогресу вирішувати фундаментальні змістоутворюючі проблеми людського існування та історії; стоїчна віра в можливості індивіда протистояти будь-яким формам соціальних маніпуляцій і насильства, поривати з «необхідністю факту» і стверджувати в світі порядок екзистенції» [195]. Сучасна доба є носієм не менш гострих протиріч, аніж доба поширення ідей екзистенціалізму, тому підходи цієї традиції вважаються евристичними для аналізу складних процесів особистісних трансформацій на початку третього тисячоліття.

В якості узагальнюючого визначення сутності поняття «автентичність» для інтерпретації проблем, пов'язаних із утвердженням цінностей у аксіологічній системі (палітрі) сучасної молоді під впливом переживання естетичних феноменів, вважаємо за доцільне звернись до роботи А. Клименка та В. Балахонського, які стверджують наступне: «Поняття «автентичність» широко використовується в різних науках і сферах діяльності (філософії, психології, юриспруденції, дипломатії, лінгвістиці тощо), однак, зміст, вкладений в цей термін, є неоднозначним. Етимологічно

поняття «автентичність» походить від давньогрецького αὐθεντικός, що означає «справжній», що відноситься до правильності засад, властивостей. На цій основі утвердився широкий спектр різних значень, які отримали свою специфічну актуалізацію в різних науках. У філософії поняття «автентичність» широко використовується в екзистенціалізмі, де воно зв'язується з проблемами самовизначення людини, його здатністю бути автором власного життя, володіти власним буттям ... Автентичність може розумітись як справжня відповідність індивідуальних об'єктивацій життєвих реалій (заснованих на вільному й осмисленому виборі суб'єкта) культурно-цивілізаційного простору соціуму» [87, с. 203-204]. Дійсно, при переживанні естетичного, людина здійснює раціональну ревізію змісту своєї аксіологічної системи, оформлюючи свій світогляд, визначаючись із індивідуально «забарвленими» життєвими стратегіями, із характером діяльності у соціальному просторі.

Разом із тим, як методологічне зауваження, хотілося би зазначити, що нами усвідомлюється фундаментальна відмінність між гуманістичним змістом понять автентичності, автентичного способу буття в світі тощо, та поняттями індивідуалізму, егоїстичних життєвих орієнтацій тощо. у широкому сенсі поняття. Ми погоджуємось, що «автентичність» означає реалістичний, глибинний контакт з самим собою та світом, показниками якого є власне автентичне існування, суверенність, високий самоконтроль, здатність протистояти впливу середовища [110, с. 125]. Сама ж автентична особистість описується низкою характеристик, зокрема:

- високим рівнем соціальної та особистісної рефлексії;
- внутрішньою дисциплінованістю й автономністю;
- умінням вибудовувати глибокі та емоційно насичені стосунки з іншими тощо [110, с. 125].

Отже, прояснивши певні методологічні орієнтири даного підрозділу, перейдемо безпосередньо до дослідження потенціалу екзистенції естетичного

в упередженні втрати ідеалів автентичності сучасними студентами. Важливим теоретико-методологічним аспектом нашого дослідження є визнання того, що саме інтегровані аксіологічні орієнтири, що включають і особистісну і соціально-громадську складову, дають можливість молодій людині свідомо ставитися до власної ролі не тільки у життєдіяльності малих соціальних форм, але й в загальнокультурній та історичній перспективі: «Ціннісно-смиловий універсум – результат співтворчості природи і людини, продукт коволюції планети і цивілізації. Ціннісно-смиловий універсум як діяльно-творче буття – темпоральне, тобто задане в часі, ходом людської історії. Мірою просування останньої змінюється не тільки масштаб ціннісно-смилового універсуму, але й ґатунок моделей, його репрезентантів, – увесь культурний ландшафт осмиленого буття» [101, с. 31-32]. Завдяки рефлексивному ставленню до феномену власної аксіологічної системи (палітри) молодь долучається до історії, процесу трансформації та творення культурних, соціальних, цивілізаційних форм – актуалізується як нове покоління, що має посісти власне місце в плинні історичного часу, в процесі творення нових соціальних форм та аксіологічних ідеалів.

Важливо ставитися до вивчення аксіологічної палітри сучасної студентської молоді як до певної цілісності, єдності, універсуму, що дозволяє інтегровано оцінювати її загальні особливості з одночасним врахуванням динаміки її змін та сутнісною відкритістю: «У способі існування ціннісно-смилового універсуму закладено альтернативність між актуальністю наявного буття та зростаючою масою нових можливостей. У цьому сенсі можна говорити про динамічне структурування ціннісно-смилового універсуму, окреслене законовідповідністю його актуального існування, визначене своєрідним аподиктичним ядром та периферійним полем нездійсненого, потенційного, незбулого, несправдженого, неймовірного» [101, с. 32]. Аксіологічна палітра різноманітна і до безкінечності відкрита, щоб орієнтуватися в ній молоді потрібна сучасна

освіта з використанням інноваційно-гуманістичних методів виховання, які б дозволили кожному студенту максимально розкритися в якості суб'єкту життєтворчості в рамках наявних в соціальній реальності аксіологічних настанов, обмежень і спрямувань.

Окрім того, ВНЗ має готувати молоду людину до адекватного входження в сучасну соціальну, економічну, політичну, соціокультурну дійсність, висока динаміка якої вимагає постійного інноваційно-креативного реагування. Таке реагування потребує попередньої підготовки, в тому числі й аксіологічно-когнітивної і емоційно-вольової: «Сьогоденний світ характеризується нестабільністю, мінливістю, невпинним трансформаційним процесом, що відбувається у соціокультурному просторі; зазнає постійних змін – як у економічній та політичній площинах, так і у ідеологічній, етико-аксіологічній сферах, царині свідомості. Сучасна людина опиняється в ситуації духовно-психологічної невдоволеності, глобальної відчуженості, «культурного шоку», «змасовлення суспільства», знецінення цінностей, соціальної аномії, засилля «перетворених форм», «симулякрів» тощо, закономірними наслідками яких є криза соціальної ідентичності та адаптації» [172, с. 3]. Університет допомагає молодій людині вибудовувати власну аксіологічну систему, ґрунтуючись не на тимчасових масово-суспільних стереотипах, а на принципах раціоналізму, творчості і гуманізму. Така допомога, в свою чергу, має бути компетентно обґрунтована на теоретико-методичному та педагогічно-практичному рівні. Сучасна освіта має унеможливити наступний сценарій маніпулювання особистістю та дистанціювання її від ідеалів автентичного існування: «Люди перетворюються на осіб, «замкнених у своїх серцях», мало хто захоче брати активну участь у самоуправлінні. Вони вважатимуть за краще залишатися вдома і насолоджуватись перевагами приватного життя доти, доки їхній уряд продукуватиме засоби для цих переваг і задоволень і повсюдно поширюватиме їх» [167, с. 13].

Естетичне виховання в університетах важливе ще й з огляду вікових особливостей. В молодому віці формуються основні навички облаштування свого побуту, культурного простору особистісної життєдіяльності. Саме тому на університети покладається висока відповідальність щодо створення простору культурно-виховних впливів, які б сприяли естетизації побутово-особистісної сфери кожної молодої людини: «Студентський вік – найважливіший у становленні людини як особистості. Умови життя й пізнавальної діяльності студентів самі по собі визначають появу потреб в естетичному вдосконаленні. Вплив ЗМІ на студентську молодь зумовлює необхідність пошуків, які дадуть можливість виховувати у студентів естетичні якості, естетичні цінності, естетичні ідеали... Залежно від форми та змісту медіа-інформації вплив може бути не лише позитивним, але й негативним. В умовах трансформації та інформатизації українського суспільства відбувається руйнування духовних ідеалів, системи цінностей поколінь, нав'язування «масової культури», чужорідної для ментальності українського народу» [164, с. 4].

В університетській освіті є весь потенціал можливостей протидіяти на аксіологічному та світоглядному рівнях таким негативним тенденціям. Водночас, для організації такої протидії має бути розроблена цілісна концептуальна парадигма естетичного виховання і навчання студентів, яка б в обов'язковому порядку системно інтегрувалася б в структуру соціокультурних відносин та побуту української студентської молоді. Саме через естетичне виховання нам здається можливим подолання тенденцій до непродуктивної індивідуалізації всупереч автентичному самотворенню у аксіологічній системі (палітрі) молоді: «Головна риса молоді – це прийняття досить поверхневого релятивізму. Кожен має свої «цінності», які неможливо ставити під сумнів... Цей індивідуалізм вимагає зосередженості на собі та водночас непомічання та навіть неусвідомлення таких питань, що виодять за межі особистих інтересів, будь то питання і проблеми релігійні, політичні та

історичні» [167, с. 17]. Отже, суспільство втрачає єдність, перетворюючись на суму атомарних одиниць-особистостей, не об'єднаних жодною ідеєю.

Побутова та відпочинкова сфера життєдіяльності студентів значною мірою впливають на формування естетичного комплексу в загальній аксіологічній системі (палітрі). Враховуючи це, університети мають значну увагу приділяти організації та ціннісному насиченню соціокультурного побуту молоді. Саме таким чином ВНЗ може найбезпосереднішим шляхом ставати важливим елементом особистісного світу кожного студента: «Сприйняття складних творів мистецтва потребує попередньої підготовки. Це свого роду творчий процес, що вимагає емоційної та інтелектуальної віддачі, на яку не кожен здатен. Навіть маючи розвинуті духовно-естетичні орієнтації та художні смаки, ми відходимо від них і насолоджуємось масовим мистецтвом тільки тому, що потребуємо відпочинку, адже ми втомилися. Це призводить до того, що людина припиняє тягнутися до високого. Вона прагне задовольнити свої художні потреби масовою культурою, яка не спрямована на формування духовно-естетичних цінностей» [67, с. 50].

Досвід існування тоталітарних та авторитарних режимів, таким чином, показав, що протистояти знелюдненій державній машині здатні лише творчі, активні, культурні та освічені люди. Звідси й значна актуальність гуманізації та підвищення якості вищої освіти в суспільствах, що переживають посттоталітарні трансформації: «Підвищений інтерес до гуманізації освіти і всієї суспільної свідомості не випадковий: дві світові війни, численні міжнаціональні конфлікти, екологічні катастрофи спричинили масове знищення людей. Припинити цей процес можна лише завдяки гуманізації суспільних відносин. Тому в XXI ст. пріоритетним є формування гуманістичного мислення. Звісно, одним з важливих завдань сучасної педагогіки вищої школи є виявлення гуманістичного потенціалу особистості громадянина та професіонала. Формування особистості фахівця здійснюватиметься з опертям на аксіологічні основи освіти» [59, с. 33 – 34].

Цей підхід резонує із потребою трансляції ідеалів автентичності засобами естетичного впливу в освіті, здатного забезпечити студенту як особистості можливість для розкриття його внутрішнього потенціалу в умовах сучасних викликів девальвації аксіологічних систем. Сучасна філософія (Ч. Тейлор, У. Хетчер та інші автори) пропонує ефективні проекти етики автентичності, ключовою прикметою яких є спроба відродження того, що будь-яка особистість має свій власний спосіб бути людиною, жити, не уподібнюючись до інших, долаючи гедоністичні, споживацькі, мас-культурні, надмірно прагматичні світоглядні орієнтації.

Таким чином, можна стверджувати про існування в сучасних українських соціокультурних реаліях нагальної потреби відродження естетичного в освіті у зв'язку зі становленням демократично-гуманістичних відносин. І це є одним з найважливіших завдань нашого часу. Питання подолання посттоталітарної спадщини у сучасній українській вищій освіті резонує із нашими пошуками стратегій відродження ідеалів автентичності в аксіологічній палітрі (системі) сучасних студентів: зрозуміло, що саме автентична особистість, орієнтована на реалізацію власного способу буття у суспільстві, проте, у гармонії із іншими, здатна постати рушійною силою викорінення ідей масової культури, патерналізму тощо.

Варто також відзначити, що в структурі аксіологічної системи (палітри) сучасної студентської молоді і надалі залишається значна частина невизначеності, що, з одного боку, зумовлюється молодим віком, коли необхідно робити ключові життєві вибори, а з іншого – кризою в країні, що посилює відчуття невпевненості в майбутньому та, відповідно, впевненості у автентичності свого життєвого шляху. Яскраво проявляється те, що «чіткої орієнтації у життєвих цінностях переважна більшість молоді поки що немає. Зокрема, відчувається дискомфорт між перспективою обраної професії, суспільними «запитами» на неї, вірніше відсутністю таких запитів з одного боку, і своїми нахилами, здібностями, уявленнями тощо – з іншого.

Ускладнює ситуацію вибору цінностей для сучасної молоді наявність атмосфери руйнування усталеної системи ідеалів, відчуттів, орієнтацій і необхідності залучатися до нової системи світоглядних, етичних, політичних цінностей» [128, с. 11]. Щоб процес такої соціальної адаптації відбувався швидше і безболісніше, важливо, щоб вища освіта озброювала молодих людей достатнім переліком інструментів особистісно-творчої соціалізації, яка є єдиним шляхом до становлення справжнього професіонала і громадянина. В процесі набуття таких соціалізаційних, професійних, особистісно-творчих компетенцій і формується фундамент, центральна структура аксіологічної палітри особистості, що в майбутньому визначатиме такі параметри життя людини, як активність і успішність, самостійність і незалежність, креативність і динамічність.

З огляду на це, в своєму дослідженні ми відстоюємо принцип цілісності та інтегративної наскрізності процесу естетизації навчання і виховання в університеті. Студенти мають постійно перебувати в культурному просторі, пронизаному елементами краси, гармонійності і впорядкованості, щоб відчувати власну аксіологічну доречність і значимість. Основоположним принципом естетизації навчального процесу в університеті має бути «естетична цілісність освітнього простору, у процесі реалізації якого здійснюється подолання провідного протиріччя, систематичного удосконалення цілісності в зв'язку з природним відставанням змісту й методів функціональних систем від вимог життя, старінням змістової цілісності в усій її сукупності. Покладання в основу означеного принципу зумовлює організацію навчально-виховного процесу з чітким усвідомленням змістового наповнення категорій естетичного й прекрасного; естетичного й художнього та їх взаємозалежність, де прекрасне не тотожне естетичному, а естетичне ширше, де прекрасне не тотожне художньому, оскільки художнє є опосередковується мистецтвом як матеріалізованою творчістю, де художнє є здійсненим естетичним і ним можна виражати предметний світ науки, етики,

релігії, освіти тощо» [161, с. 108]. Такий принцип допоможе майбутньому фахівцю і громадянину віднаходити прекрасне й естетичне в будь-якому виді діяльності. Окрім того, естетичне буде важливим мотиваційним чинником професійної творчості та самовдосконалення, а також важливим орієнтиром при здійсненні ключових особистісно-громадянських та громадсько-політичних виборів.

В цьому аспекті важливо зазначити, що в сучасному високопрагматизованому суспільстві естетичні цінності в кращому разі відсуваються на другий план, а в гіршому – підмінюються ілюзорними, стандартизованими, швидкоплинними ідеалами масової культури. Саме тому особливу роль в естетичному вихованні та просвітництві молоді відіграє система вищої освіти, створюючи середовище, здатне протистояти зовнішньому симулякризованому простору інформаційно-масової цивілізації: «Формування естетичних критеріїв в умовах сучасного суспільства, уміння сприймати і правильно оцінювати естетичне у навколишній дійсності, у суспільному житті є проявом високої культури особистості. У результаті оціночної діяльності активізуються пізнавальні сили молоді, розвивається, стає критичним їхнє мислення, збагачується уява. Глибоко сприйняті естетичні критерії позначаються на характері естетичних орієнтацій, потреб, художніх інтересів, естетичних ідеалів» [169, с. 284]. Цінності студентів, сформовані під впливом потенціалу екзистенції естетичного, мають можливість глибинно усвідомлювати відмінність між надмірним індивідуалізмом та автентичністю, здатну відшуковувати моральні ідеали та відповіді на смисложиттєві запитання.

Студентська молодь, перебуваючи в соціокультурному середовищі університету, має отримувати всю повноту засобів і інструментів для особистісного, професійного і громадсько-політичного естетично-культурного розвитку. Забезпечення такої можливості є, з нашої точки зору, головним завданням сучасної української системи вищої освіти. Саме ця

повнота та широта інструментів для особистісного розвитку постане «платформою» для обґрунтування кожною особистістю власного життєвого проекту, дистанціює студента від пропонованих ззовні усереднених, масовізованих світоглядних орієнтації, які не будуть резонувати із глибинним внутрішнім пошуком особистості. Метафорою автентичності Ч. Тейлор намагається запропонувати плідний, на нашу думку, аксіологічний концепт для сучасної молоді, яка щодня зустрічається із викликами масової культури, споживацтвом тощо: «Бути чесним із собою – означає бути чесним зі своєї самотності, яку лише я можу артикулювати й відкрити. Висловлюючи самотність, я також визначаю себе самого. Я реалізую потенціал, що належить виключно мені. Саме ця ідея лежить в основі сучасного ідеалу автентичності й мети здійснення себе або самореалізації, в якій він, зазвичай, здійснюється. Сама ця ідея надає моральної сили культурі автентичності» [167, с. 30].

Не оминає молодіжні цінності і вплив зовнішньо-соціальних, особливо інформаційно-цивілізаційних факторів. Такий вплив не завжди є позитивним. Часто він носить досить суперечливий характер. Так, «для сучасного українського суспільства характерним є з одного боку, процес «відродження» традиційних духовно-культурних цінностей і ціннісних орієнтацій українського народу, а з іншого – поява «нової» культури, яка приймає й іншу форму функціонування» [128, с. 11]. Масова культура багато в чому знецінює глибинну духовну природу національної культури, а молодь є тим прошарком, який чи не найактивніше насичується тими стандартами, стереотипами і образами, що нав'язуються інформаційно-культурним середовищем.

Звідси виникає наповнення моральної сфери цинізмом і прагматизмом, естетичної – стандартизованими та примітивізованими образами, когнітивної – релятивізмом та «всеядністю»: «Поряд з позитивними тенденціями – вільним вибором цінностей, результативним здійсненням

духовно-творчої діяльності й проникненням у новий соціокультурний простір та час – духовно-творчий потенціал молоді характеризується кризовими явищами, нестабільністю, суперечливістю, відсутністю новоутворених гуманістичних, соціокультурних нормативних моделей поведінки, наявністю конфліктного потенціалу. Невпевненість молоді в адекватному виборі орієнтирів соціокультурної діяльності, а в деяких випадках маргінальність, призводять до руйнування духовності, появи прагматичного та цинічного ставлення до соціокультурних цінностей та морально-етичних норм життєдіяльності» [35, с. 3].

Така ситуація вимагає особливого ставлення до розробки нової освітньо-філософської парадигми, яка б передбачала вироблення ефективних інструментів гуманізації аксіологічної палітри студентської молоді. Таке завдання особливо актуалізує теоретико-методологічну частину нашого дослідження, адже у сучасному прагматичному суспільстві естетичні цінності у кращому разі відсуваються на другий план, а в іншому – підмінюються ілюзорними, стандартизованими, швидкоплинними ідеалами масової культури. Естетичне ж, через звернення до багатого загальнолюдського культурного досвіду людства, має культивувати ідею автентичності як самоздійснення, потреби актуалізації творчого потенціалу.

Ще одним важливим чинником змін ціннісно-світоглядних орієнтацій сучасної людини, в тому числі й молоді, є діяльність засобів масової інформації, які, з одного боку, передають певні особливості об'єктивної соціальної реальності, а з іншого – самі активно продукують сучасну дійсність. Часто заради певної вигоди ЗМІ використовують прийоми та способи подачі інформації, які можуть негативно і кризово впливати на свідомість молоді людини: «Ситуація суспільної нестабільності, кризові процеси, які охоплюють як сферу матеріального, так і духовного виробництва, задають багатовекторність життєвих орієнтирів молоді, що загострює проблему визначення ціннісного підґрунтя життєздійснення.

Найбільш чітко ця проблема окреслюється в юнацькому віці, оскільки саме цей вік є сенситивним щодо життєвого самовизначення особистості. Саме тому дослідження інформаційних можливостей сучасних ЗМІ в плані впливу на молодь є вельми актуальним передусім з практичної точки зору» [8, с. 3]. Вища освіта покликана зокрема до того, щоб навчити молодь адекватно відповідати та реагувати на такі впливи. Таким чином, і в цьому випадку освіта може допомогти виробити адаптаційно-ціннісний апарат, що допоможе особі сприймати навколишню кризову дійсність з найменшою шкодою для себе і своєї ціннісно-світоглядної системи. Разом із тим, цей «шлях найменшої шкоди» не має уводити особистість від орієнтації на ідеали автентичності у власній аксіологічній системі (палітрі), і, якщо існуватиме потреба, особистість має бути готовою до протистояння та боротьби за збереження зазначених ідеалів.

Ще одним важливим імпульсом для всебічної естетизації соціокультурного простору української вищої освіти має стати відродження естетичного в освіті «руками студентів». Це означає, що лише за активної участі студентської спільноти можуть бути впроваджені в освіті аксіологічні орієнтири та ідеали, важливі для повноцінного розвитку самої цієї молоді: «Мета естетичної діяльності знаходиться не зовні, а в самій людині, природні якості та творчі здібності якої допомагають створити нові культурні цінності. В процесі естетичної діяльності перетворюється не лише навколишній світ, предметне середовище, побут, але й підноситься культура самої особистості як суб'єкта естетичної діяльності» [104, с. 190]. Таким чином, ключовим суб'єктом естетизації освіти, навчально-виховного процесу, науково-дослідної та організаційно-забезпечувальної діяльності в українських ВНЗ мають бути самі студенти. Виключно молодь може свідомо і цілеспрямовано реалізовувати власні прагнення, розвиваючи та збагачуючи свою аксіологічну палітру.

Гуманістична і демократична освіта передбачає створення умов і методологічних правил всебічного саморозвитку особистісної творчості кожного студента. Навчально-виховний процес в цьому плані несе значне навантаження щодо пробудження у кожної молодої людини прагнення до творчої самореалізації. А в молодому віці одним з найефективніших стимулів до творчості є саме краса, гармонія, відчуття причетності до чогось прекрасного: «Поняття естетичного світовідношення в естетично-виховному процесі набуває статусу елемента світоглядної свідомості, коли естетична свідомість, спираючись на образну сферу людської психіки, піднімається на рівень творчості й співтворчості. Ця педагогічна умова передбачає організацію естетичного самовиховання шляхом включення студента у виконання спеціально розробленої перспективної програми, загальний програмний зміст якої є орієнтиром для конкретизації кожним студентом власної програми естетичного самовиховання. В основу упровадження перспективної програми естетичного самовиховання студентів має закладатися принцип випереджального відображення у свідомості людини дій і вчинків, які вона збирається здійснити, визначення рис і якостей, які вона передбачає виробити в себе. Згідно з цим принципом таке відображення у свідомості («уявна програма») спонукає особистість до практичних дій з її реалізації, створює стимули до прояву вольових зусиль» [57, с. 107].

Саме в цей момент у молодої людини активізуються внутрішньо-особистісні структури, що відповідають за активне та творче самовираження. Студент знайде більше стимулів і до навчання, і до наукової діяльності, і до спеціально-професійного вдосконалення, якщо буде активно залучений до того чи іншого виду естетичної, художньої, культуротворчої діяльності. Саме за цих умов можлива реалізація наступної настанови щодо відродження ідеалів автентичності у молоді: «З уявлення, що кожен із нас має свій самобутній спосіб бути людиною, випливає, що кожен із нас мусить

відкрити, що означає бути собою. Але це відкриття за припущенням не можна зробити, звіряючись зі зразками, що існували до цього. Отже, його можна зробити лише через нове артикулювання. Ми відкриваємо в собі те, що повинно здійснитися, опановуючи такий спосіб життя, надаючи вираженості у нашому мовленні і дії тому, що є нашою самобутністю» [167, с. 55]. Саме спілкування із мистецтвом, на нашу думку, здатне ініціювати зазначений духовний пошук особистості.

В цьому аспекті важливим є не тільки спонукання студентів до творчої самодіяльності, але й доречна методологічна актуалізація для них проблематики самовиховання, в тому числі й естетичного. Завданням університетської спільноти є прищеплення кожній молодій людині відчуття відповідальності не лише за кожний окремий вчинок, але й за цілісний процес виховання власної особистості: «Вдало поставлене естетичне виховання студентів спрямовує і спонукає їх до естетичного самовиховання і керує означеним процесом. Естетичне самовиховання студентів є важливою складовою частиною педагогічного процесу. Процес естетичного самовиховання ґрунтується на сформованих раніше інтересах і потребах до естетичного у житті і мистецтві, на накопиченому досвіді естетично-художньої творчості» [93, с. 110].

Таким чином, покликання університету, його соціокультурного простору, освітнього середовища полягає не стільки в прищепленні студентам певних стандартів і норм високої естетики і мистецтва, але й у всебічному спонуканні кожної молодої людини до естетичного самовиховання, самоосмислення і саморозвитку, а, отже, й формування особистісних рис автентичної особистості на початку третього тисячоліття. Адже сьогодні у структурі аксіологічної системи (палітри) студентської молоді і надалі залишається значна частина невизначеності, що, з одного боку, зумовлюється молодим віком, коли необхідно робити ключові життєві вибори, а з іншого – складними трансформаціями естетичних вимірів

сучасної освіти, пов'язаних із впливами екранної культури, утвердженням постнекласичної естетики, так як існує загроза дискредитації ідеалу автентичності в аксіологічній системі студентів.

В своєму дослідженні методами філософії освіти ми обґрунтовуємо нагальну необхідність перелому такої ситуації. Очевидно, що повноцінний і креативний спеціаліст в будь-якій галузі може сформуватися тільки в якості гармонійно розвиненої особистості. В деестетизованому навчальному середовищі неможливо виконувати завдання зрощення компетентних і творчих майбутніх фахівців. Таким чином, українська вища освіта, яка потребує сьогодні докорінного реформування, може отримати дійсно потужний імпульс подальшого розвитку, якщо будуть реально використані естетизаційні можливості викладання мистецьких дисциплін та естетики в університетах. Світоглядним же орієнтиром зазначених реформ має також поставати потреба у розробці та впровадженні ефективних стратегій естетичного виховання, здатного протидіяти утвердженню ідеалів, стеретопів масової, екранної культури тощо, зберігаючи та культивуєючи орієнтацію на автентичний спосіб буття особистості.

Однак не лише глобальні освітньо-філософські завдання варто ставити перед вищою освітою в плані її наскрізної естетизації. Її ефект має відчувати кожен студент на виховному, індивідуально-творчому, особистісно-культурному і феноменологічному рівні. Для цього необхідно виробляти в кожному ВНЗ перелік завдань та засобів естетизації навчально-виховного простору, сприятливого для світоглядно-аксіологічного розвитку особистості кожного студента. В якості прикладу, можна навести наступний їхній перелік:

- 1) формування у студентів розуміння прекрасного у житті, навчанні, у літературі і мистецтві;

- 2) розвиток у вихованців вмінь правильно сприймати прекрасне і бридке, піднесене і низьке, героїчне і непристойне, комічне і трагічне,

гармонію, симетрію, пропорцію, ритм, темп, міру у явищах дійсності та мистецтва;

3) формування потреби постійного спілкування з прекрасним; виховання нетерпимого ставлення до бридкого у будь-яких його виявах, розвиток навичок керувати своїми почуттями;

4) розвиток естетичних смаків студентів, формування в них гідного естетичного ідеалу та вміння бачити красу творчості;

5) удосконалення художньої грамотності, ознайомлення з національною і світовою культурною спадщиною, з сучасним мистецтвом;

6) формування потреби художнього саморозвитку;

7) формування потреби, навичок і вмінь естетично-художньої творчості; забезпечення методичної і теоретичної готовності випускників університету проводити естетичне виховання підлеглих у подальшій роботі [93, с. 108].

Такий перелік, звичайно, є відкритим, адже завдання естетичного виховання студентської молоді є скоріше світоглядно-аксіологічним, ніж чітко визначеним і технічним. Таке виховання включає в себе весь комплекс можливої діяльності і активності, до яких залучається студент в процесі аудиторної та позааудиторної роботи, відпочинкового та побутово-культурного проведення часу. Разом із тим, ми виходимо із потреби реалізації зазначених підходів у їхньому зв'язку із принципом, пропонованим Ч. Тейлором, який стверджував наступний зміст продуктивного зв'язку автентичності та мистецтва: «Я хочу звернути увагу на тісний зв'язок між нашими усталеними уявленнями про само відкриття і працею митця. Відкриття себе залучає уяву як мистецтво... І те, що ми описуємо життя не-художників художніми термінами, відповідає нашій тенденції вважати митців парадигмальними здобувачами самовизначення... Вимоги автентичності тісно пов'язані з естетичним» [167, с. 59].

Щоб реалізувати перелічені завдання, а також сприяти відродженню ідеалів автентичності, викладачі університетів мають організовувати та проводити такі заходи, як:

- студентські заходи естетичного циклу;
- науково-практичні конференції;
- презентації про великих діячів мистецтва і культури;
- відвідування театрів, музеїв, філармоній, виставок;
- походи на природу;
- конкурси віршів, фотографій, рекламних роликів тощо;
- організація художньо-творчих конкурсів з актуальних проблем

сучасності [182, с. 207 – 208].

Отже, відмітивши значну «деестетизацію» освіти в сучасному суспільстві і довівши необхідність відродження її естетичного наповнення в період демократизаційно-гуманістичних трансформацій в сучасному українському суспільстві, а також розглянувши основні можливості і принципи естетизації змісту і засобів навчання, визначивши роль мистецьких дисциплін та естетики в підвищенні рівня естетичної культури молоді, можемо зробити низку взаємопов'язаних висновків про те, як освіта може бути використана в якості чинника підвищення ролі естетичного в аксіологічному полі сучасних студентів крізь призму ідеї автентичності буття.

Прослідкувавши ключові особливості процесу «деестетизації» освіти в сучасному суспільстві, доведено високу актуальність потреби відродження естетичного в освіті в період становлення демократично-гуманістичних відносин як соціальне завдання нашого часу. Посттоталітарний і трансформаційний статус нашої держави передбачає становлення нових, демократично-гуманістичних відносин в суспільстві. В цьому аспекті естетизація університетської освіти відіграє подвійну роль. З одного боку, вища освіта сама має функціонувати, спираючись на принципи краси,

гармонії, істини і справедливості для того, щоб випускати компетентних і творчо налаштованих спеціалістів. З іншого – випускники вітчизняних вузів стають тим соціальним суб'єктом, який транслює ключові цінності, на основі яких розвиватиметься надалі наша країна. Важливо, щоб аксіологічна палітра такого активного і системо-формуючого прошарку ґрунтувалася, в тому числі, й на цінностях краси, гармонійності, миролюбства, гуманізму і творчості, а інтегративну, синтезуючу роль при цьому би виконували орієнтації на автентичний образ буття та мислення сучасної студентської молоді.

Визначивши естетизацію змісту навчання, навчального простору, засобів навчання як один з ключових пріоритетів гуманістично-демократичних трансформацій української вищої освіти, сформульовано ключові принципи даного процесу. Так, процес естетизації має ґрунтуватися на принципі цілісності та системності. Естетизація має бути наскрізною, охоплюючи зміст всіх навчальних дисциплін як гуманітарного, так і спеціального спрямування. Окрім того, естетизації має бути підданий не тільки зміст, але й формальні характеристики навчально-виховного процесу в українських університетах. Такий наскрізний процес естетизації може бути забезпечений виключно на основі гуманістично-інноваційних педагогічних технологій, до яких мають бути підготовлені науково-педагогічні кадри, що забезпечують освітній процес в українських ВНЗ. І нарешті, одним з найважливіших принципів впровадження естетичного елементу в навчально-виховний процес має бути принцип комунікативності та діалогічності естетичної творчості в будь-яких її проявах: художніх, науково-дослідних, навчально-виховних, організаційних, побутових і навіть спеціально-професійних. На основі зазначених принципів можна сподіватись на ефективність зняття загрози втрати ідеалів автентичності в аксіологічній системі (палітрі) сучасної молоді.

Проаналізувавши основні можливості відродження естетичного в освіті «руками студентів», на основі філософсько-освітньої методології доведено, що тільки самостійна творчість молоді та її ж самовиховна діяльність здатні значно розширяти, урізноманітнювати та збагачувати новими смислами і ціннісними орієнтирами загально аксіологічну палітру студентської молоді. Окрім того, в українських університетах мають впроваджуватися навчально-виховні та методологічні технології і засоби, які б на гуманістично-інноваційному фундаменті прищеплювали б молоді розуміння необхідності постійного естетичного самовиховання. Тільки на основі такого самовиховання уможлиблюється формування диверсифікованого і змістовного аксіологічного поля сучасних студентів із включенням динамічних і прогресуючих елементів естетичного, художнього, культуротворчого характеру, коли рушійною силою зазначеного суспільного прогресу виступають носії світогляду, в центрі якого перебувають ідеали автентичності.

Обґрунтувавши високу роль викладання мистецьких дисциплін та естетики у вищих закладах освіти, підкреслено, що в українських університетах існує певна кризова ситуація щодо такого викладання. Якщо студентська самодіяльність підтримується на достатньому рівні, то теоретичне осмислення естетичного у студентів виховується досить слабо. В багатьох університетах, особливо на негуманітарних спеціальностях, взагалі не викладається така дисципліна, як естетика. Така ситуація є неприпустимою, адже вміння теоретично рефлексувати щодо категорій прекрасного і гармонійного є необхідною ознакою вихованої людини, інтелігента і професіонала високого рівня.

Більше того, раціоналізація внутрішніх енергій, спрямованих на естетичну творчість та емоційний самовияв, є необхідною умовою для того, щоб людина могла свідомо здійснювати культуротворчі та життєтворчі вибори і дії. Таким чином, сьогодні існує нагальна необхідність значного

підвищення і актуалізації викладання мистецьких дисциплін та естетики в українських університетах. В цьому аспекті існує потреба у підготовці нових науково-педагогічних кадрів, які б були компетентними в цілісному комплексі мистецької, естетико-філософської, культурологічної, педагогічно-виховної проблематики, а також були ефективними трансляторами ідеалів автентичності у контексті естетичного виховання сучасної студентської молоді.

Актуалізувавши потребу в посиленні естетичного виховання студентів в українських університетах, визначено низку суперечностей та проблем, пов'язаних із повноцінним розгортанням даного процесу. Серед таких проблем особливо відзначено низьку варіативність засобів естетичного і мистецького виховання, що застосовуються в освітньому середовищі вітчизняних університетів. Окрім того, наголошено на відсутності мотивації у викладачів загальноосвітніх і фахових дисциплін щодо співпраці з метою підвищення виховних ефектів естетичного спрямування. Не застосовується поки що і принцип наскрізної естетизації культурно-освітніх середовищ українських університетів. Така ситуація є вкрай небезпечною, адже вища освіта України не відповідає на виклики часу, одним з яких є стихійний вплив на світогляд і свідомість молоді з боку різних структур масової культури. Сьогодні університетська освіта має взяти на себе всю повноту відповідальності за формування структурованої та смислонаповненої аксіологічної палітри студентства, яка б дозволяла кожній молодій людині ефективно протистояти руйнівним ціннісно-естетичним впливам глобальної цивілізації масового споживання та розкривати власний (автентичний) потенціал в умовах наступних викликів: «Ми втратили контакт із собою і нашим природнім єством, і нами керує імператив панування, що прирікає нас на невпинну битву з природою, як усередині, так і навколо нас» [167, с. 83].

Формулюючи висновки до даного підрозділу, нагадаємо, що у його межах ми намагались розкрити потенціал естетичного виховання щодо

подолання загроз втрати сучасними студентами ідеалів автентичності. Було показано, що в умовах складних трансформацій естетичних вимірів сучасної освіти, пов'язаних із утвердженням постнекласичної естетики, впливів екранної культури тощо існує загроза дискредитації ідеалу автентичності в аксіологічній системі студентів. Естетичне, через звернення до багатого загальнолюдського культурного досвіду в умовах складаної соціокультурної динаміки, має культивувати ідею автентичності (самоздійснення, актуалізації творчого потенціалу тощо).

У контексті сучасної філософії пропонуються ефективні для ХХІ ст. проекти етики автентичності, ключовою рисою яких є спроба відродження змісту ідеї, що кожен має свій власний спосіб бути людиною, жити, не уподібнюючись до інших, проте, долаючи гедоністичні, споживацькі, надмірно прагматичні світоглядні орієнтації у суспільстві на початку ХХІ ст. Автором теоретично обґрунтовано потребу трансляції ідеалів автентичності засобами естетичного впливу в освіті, здатного забезпечити студенту як особистості можливість для розкриття його внутрішнього потенціалу в умовах сучасних викликів до аксіологічних систем.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі автором були досліджені праксеологічні виміри впливу естетичного на аксіологічну систему сучасних студентів. Зокрема, послідовно були вирішені дослідницькі завдання, спрямовані на дослідження потенціалу екзистенції естетичного у розв'язанні протиріч розвитку вітчизняної вищої освіти, а також на виявлення можливостей екзистенції естетичного в упередженні втрати ідеалів автентичності сучасними студентами.

На початку розділу автором було зосереджено увагу на дослідженні ролі екзистенції естетичного у продуктивному розв'язанні тих протиріч, що

супроводжують модернізаційні процеси в українській вищій освіті. В останні роки у фахових колах у контексті модернізації вітчизняної вищої освіти ведуться запеклі дискусії щодо ролі гуманітарної складової у підготовці студентської молоді. Нерідко гуманітарна складова, в тому числі естетична, отримує другорядний статус у структурі освіти, відповідно девальвуючи аксіологічну сферу студентів. На тлі зазначених підходів створюються сприятливі умови для утвердженню технократичних ідеалів в освіті: студент все більше виступає не як носій творчих потенціалів (соціального, інтелектуального капіталу), а як вузький фахівець у тій чи іншій предметній галузі.

У зазначеному контексті було запропоновано тезу, що активний член сучасного українського суспільства має бути носієм розвиненого естетичного світогляду аби реалізовувати свій творчий потенціал, а розвинена аксіологічна система студента має виступати в якості невід'ємної складової його соціального капіталу. При цьому, університет, як середовище культуро- і життєтворчості, допомагає молодій людині усвідомити власну суб'єктивність в якості активного соціокультурного елемента.

Проаналізовано, що у сучасній естетиці відбувся «практичний поворот»: мистецтво вже не розуміється як опозиція безпосередньому життєвому досвіду людини, дисциплінарне поле естетики значно розширюється, а уявлення про красу набувають прагматичного статусу специфічного регулятиву соціальних відносин та соціальної дії, сприяючи можливості розв'язати суперечності соціальної практики. Краса як одна із ключових категорій естетики все більше інтерпретується як соціально-філософська категорія, а людські вчинки інтерпретуються в термінах естетики. Враховуючи зазначені тенденції, автором доведено, що університетське середовище в цілому та естетичний компонент освіти здатні таким чином переформатувати структуру ціннісних відносин і впливів, щоб аксіологічна палітра молоді розвивалася у напрямку культуротворення на

засадах краси та гармонії. Модернізаційні проекти в українській вищій освіті мають враховувати, що екзистенція естетичного в освіті постає засобом розвитку соціальних компетенцій студента, необхідних для конструювання ними власної повсякденності та реалізації себе як фахівця.

Далі у розділі було продемонстровано можливості екзистенції естетичного в упередженні втрати ідеалів автентичності сучасними студентами. Для цього автором акцентовано увагу на можливостях естетичного виховання у подоланні загроз втрати студентами ідеалів автентичності. Сьогодні у структурі аксіологічної системи (палітри) студентської молоді і надалі залишається значна частина невизначеності, що, з одного боку, зумовлюється молодим віком, коли необхідно робити ключові життєві вибори, а з іншого – складними трансформаціями естетичних вимірів сучасної освіти, пов'язаних із впливами екранної культури, утвердженням постнекласичної естетики, так як існує загроза дискредитації ідеалу автентичності в аксіологічній системі студентів. У сучасному прагматичному суспільстві естетичні цінності у кращому разі відсуваються на другий план, а в іншому – підмінюються ілюзорними, стандартизованими, швидкоплинними ідеалами масової культури. Естетичне ж, через звернення до багатого загальнолюдського культурного досвіду людства, має культивувати ідею автентичності як самоздійснення, потреби актуалізації творчого потенціалу. Цінності студентів, сформовані під впливом потенціалу екзистенції естетичного, мають можливість глибоко усвідомлювати відмінність між надмірним індивідуалізмом та автентичністю, здатну відшукувати моральні ідеали та відповіді на смисложиттєві запитання.

Наприкінці розділу було теоретично обґрунтовано потребу трансляції ідеалів автентичності засобами естетичного впливу в освіті, здатного забезпечити студенту як особистості можливість для розкриття його внутрішнього потенціалу в умовах сучасних викликів девальвації аксіологічних систем. Сучасна філософія (Ч. Тейлор, У. Хетчер та інші

автори) пропонує ефективні проекти етики автентичності, ключовою прикметою яких є спроба відродження ідеї, що будь-яка особистість має свій власний спосіб бути людиною, жити, не уподібнюючись до інших, долаючи гедоністичні, споживацькі, мас-культурні, надмірно прагматичні світоглядні орієнтації.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та завдань дослідження, є обґрунтовані підстави зробити наступні загальні висновки:

1. *Досліджено специфіку аксіологічної системи студентів та обґрунтовано евристичну методологічну стратегію її дослідження.* У підрозділі досліджено низку ключових понять аксіологічного дискурсу сучасної вищої освіти («аксіологія», «цінність», «аксіологічна система» тощо). Автором доведено, що поняття «аксіологічна система» дещо втрачає свій методологічний потенціал у сучасній філософії освіти, яка перебуває у стані обґрунтування нової освітньої парадигми.

Метафора вважається ефективним методологічним інструментом сучасної філософії в цілому та філософії освіти, зокрема. Враховуючи епістемологічний потенціал метафори, автором запропоновано під «аксіологічною палітрою студента» розуміти аксіологічну систему студента як складну сукупність світоглядних настанов, мотивів та цінностей, позбавлену ключових характеристик системності (ієрархічність, цілісність, єдність елементів тощо) в умовах сучасної соціокультурної динаміки. Концепт аксіологічної палітри може слугувати методологічним інструментом, здатним збагатити дослідницький потенціал сучасної філософії освіти в умовах, коли зменшується евристичний потенціал низки понять, концептуалізованих у межах класичної парадигми освіти. Нова парадигма освіти, що формується, має враховувати складний характер сучасної аксіологічної системи студента, а концепт аксіологічної палітри демонструє свою співмірність із запитом соціальної динаміки на початку XXI ст.

Концепт «аксіологічна палітра» розвиває близьке поняття «аксіологічна система», враховуючи сучасні соціокультурні запити: поняття системи вимагає розуміння цінностей в упорядкованому, ієрархічному, детермінованому закономірностями сенсі, в той час як концепт палітри не

претендує на ієрархічність, керованість, впорядкованість тощо, є орієнтованим на поліфонію та плюралізм цінностей у їхній єдності, корелюючи із характером соціокультурної динаміки. В той самий час, концепт аксіологічної палітри не претендує на всеосяжний статус та пропонує розширення методологічних підходів для дослідження складних ціннісних проблем у сучасній вищій освіті, в тому числі, у контексті розкриття ціннісного потенціалу естетичного виховання сучасних студентів.

2. Проаналізовано роль естетичного у формуванні аксіологічної системи студентської молоді. У якості методологічного орієнтиру, автор виходив з того, що у сучасній вищій освіті естетичний компонент, відчуває на собі вплив соціокультурних чинників, так як саме поняття естетичного розвивається, загострюються протиріччя щодо ролі та механізмів естетичного впливу на сучасну молодь. Дана ситуація поглиблюється технократичними тенденціями в освіті, коли розвиток професійних компетенцій майбутніх фахівців у структурі освіти домінує над потребою розвитку їхніх світоглядних орієнтацій через знайомство із прекрасним та його глибинним осмисленням.

За цих умов, естетичне виховання має переосмислити свої засади, виходячи із потреби повернення йому статусу освітнього чинника, який здатен нести потужний трансформаційний вплив на студентів, зокрема, на їхню аксіологічну систему. Використовуючи методологічний потенціал філософії освіти, здійснено авторську експлікацію ролі естетичного в якості чинника формування аксіологічної системи, застосувавши поняття екзистенції у її широкому сенсі. Було показано, що в умовах складної соціальної динаміки на початку XXI ст., існує потреба у пошуку співмірних із соціальними запитами концепцій ролі естетичного як чинника трансформації аксіологічних засад сучасних студентів. Автором обґрунтовано евристичність концепту «екзистенція естетичного» для

дослідження аксіологічної системи сучасного студентства та запропоновано авторську дефініцію, виходячи із розуміння екзистенції у широкому сенсі.

Під «екзистенцією естетичного в аксіологічній системі сучасного студентства» розуміється глибинне переживання та тлумачення студентами естетичного, результатом чого є трансформація їхньої аксіологічної системи. Мова йде про потребу у вищих навчальних закладах України використання естетичних підходів та змісту естетичного виховання щодо створення екзистенціально наповнених навчальних ситуацій, щоб естетичний вплив сприяв ревізії власної аксіологічної системи сучасного студентства у процесі сприйняття та осмислення естетичних феноменів. Отже, естетичне виховання має враховувати те, наскільки глибинним, співмірним із сучасними духовними запитами молоді має бути естетичний освітній вплив, адже в іншому випадку він не буде внутрішньо засвоєним, а саме естетичне виховання перетвориться суто на формальне засвоєння навчального матеріалу. Авторське звернення до потенціалу екзистенціальної філософії дозволяє запропонувати нову методологічну стратегію дослідження ролі естетичного у вихованні сучасної студентської молоді у відповідь на духовну кризу сучасності та глобальні проблеми розвитку людства.

3. Досліджено сутність загроз постнекласичної естетики аксіологічній системі сучасних студентів та запропоновано стратегію мінімізації їхнього впливу. Феномен естетичного останні кілька десятиліть все частіше інтерпретується у традиції постнекласичної естетики, із властивою їй переоцінкою художніх, мисленневих та інших парадигм, розмиттям базових традицій мистецтва, відмови від класичних понять естетичного дискурсу тощо. Дані процеси є співмірними із трансформаціями соціокультурного характеру, пов'язаними із утвердженням культури Постмодерну, соціальною девіталізацією особистості, поширенням ідей індивідуалізму та споживацтва тощо.

В умовах викликів демократії та націєтворенню в Україні, свідками яких ми перебуваємо кілька останніх років, а також в контексті поширення ідей постнекласичної естетики, виникає потреба відродження аксіологічних ідеалів високої громадянської активності сучасної молоді засобами естетичного виховання. Автор пропонує підхід, згідно якого ефективним засобом подолання загроз постнекласичної естетики у контексті утвердження високої громадянської активності виступає освіта, зокрема, її естетична складова. Естетичне в освіті, пропонуючи гуманістично наповнені твори мистецтва та підносячи цінності гідності, свободи та рівності, має постати засобом утвердження демократії та ідеалів громадянського суспільства у студентській молоді всупереч домінуванню постнекласичних ідей релятивізму, соціального атомізму, індивідуалізації, відмови від соціальних обов'язків, соціальної апатії тощо.

У контексті сучасної естетики людина розуміється позбавленою низки соціальних обов'язків, виключеною із соціальних ієрархій на шляху реалізації ідей індивідуалізму, в той час, як аксіологічна система сучасного вітчизняного студента має бути орієнтованою на актуалізацію ідей громадянської активності та демократії, сформованими в результаті естетичного виховання, слугуючи регулятивом його активної діяльності щодо розвитку вітчизняного суспільства на засадах демократії.

4. Досліджено потенціал естетичного виховання студентів як засобу подолання складних викликів доби глобалізації. Сучасне естетичне виховання має допомагати студентам, спираючись на трансльовані нею у художній формі цінності, знімати протиріччя бінарної опозиції «глобальне-локальне». У вітчизняній філософії освіти, завдяки ідеям В. Андруценка, В. Кременя та інших авторів утвердилась ідея, що студент повинен бути патріотом, носієм власної культури, позитивної національної ідентичності та, одночасно, громадянином світу. Екзистенція естетичного має слугувати засобом утвердження в аксіологічній палітрі студентів саме цієї виваженої,

продуктивної за сучасних умов позиції, унебезпечуючи від утвердження нетолерантних світоглядних орієнтацій, що є контрпродуктивними в умовах зростаючої міжкультурної взаємодії. В центрі аксіологічної системи постає образ студента як носія позитивної національної ідентичності, здатного до діалогічної продуктивної комунікації із представниками інших культур в цілому та полікультурному освітньому середовищі, зокрема.

5. Концептуалізовано потенціал екзистенції естетичного у розв'язанні протиріч розвитку вітчизняної вищої освіти. У контексті модернізації вітчизняної вищої освіти гуманітарна складова, в тому числі естетична, отримує другорядний статус у структурі освіти. Цей другорядний статус естетичного відповідно девальвує аксіологічну сферу студентів, сприяючи утвердженню технократичних ідеалів в освіті у якості опозиції розуміння студента як носія творчих потенціалів, всебічно розвиненого носія соціального капіталу, а не тільки фахівця в тій чи іншій предметній галузі. Автором пропонуються теза, що активний член сучасного суспільства має бути носієм розвиненого естетичного світогляду аби реалізовувати свій творчий потенціал, а розвинена аксіологічна система студента виступає в якості невід'ємної складової його соціального капіталу.

Паралельно, у сучасній естетиці відбувся «практичний поворот», коли мистецтво вже не розуміється як опозиція безпосередньому життєвому досвіду людини, а дисциплінарне поле естетики значно розширюється. За цих умов уявлення про красу набуває прагматичного статусу специфічного регулятиву соціальних відносин та соціальної дії, даючи можливість розв'язати суперечності соціальної практики. Краса як одна із ключових категорій естетики все більше інтерпретується як соціально-філософська категорія, людські вчинки інтерпретуються в термінах естетики, адже предмет естетики в сучасних умовах виходить за власні класичні межі. Отже, модернізаційні проекти в галузі вищої освіти мають враховувати, що екзистенція естетичного в освіті постає засобом розвитку соціальних

компетенцій студента, необхідних в умовах сучасної соціокультурної динаміки для ефективного конструювання студентами власної повсякденності та здійснення майбутньої професійної діяльності.

б. Розкрито потенціал естетичного виховання щодо подолання загроз втрати сучасними студентами ідеалів автентичності. В умовах складних трансформацій естетичних вимірів сучасної освіти, пов'язаних із утвердженням постнекласичної естетики, впливів екранної культури тощо існує загроза дискредитації ідеалу автентичності в аксіологічній системі студентів. Естетичне, через звернення до багатого загальнолюдського культурного досвіду в умовах складаної соціокультурної динаміки, має культивувати ідею автентичності (самоздійснення, актуалізації творчого потенціалу тощо).

У контексті сучасної філософії пропонуються ефективні для XXI ст. проекти етики автентичності, ключовою рисою яких є спроба відродження змісту ідеї, що кожен має свій власний спосіб бути людиною, жити, не уподібнюючись до інших, проте, долаючи гедоністичні, споживацькі, надмірно прагматичні світоглядні орієнтації у суспільстві на початку XXI ст. Автором теоретично обґрунтовано потребу трансляції ідеалів автентичності засобами естетичного впливу в освіті, здатного забезпечити студенту як особистості можливість для розкриття його внутрішнього потенціалу в умовах сучасних викликів до аксіологічних систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аболіна Т. Г. Моральнісна культура в контексті соціокультурної динаміки (філософсько- етичний аналіз): автореф. дис... д-ра філос. наук: 09.00.07 / Аболіна Тетяна Георгіївна; Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 36 с.
2. Авдеева Т.И. Педагогические методы формирования духовно-эстетических ценностей у студентов / Т.И. Авдеева // Новое в науке и производстве текстильной и легкой промышленности: Сборник научных трудов. – Выпуск 4. – М.: РосЗИТЛП., 2009. – С. 235 – 241.
3. Андрос Є. Свідомість та самосвідомість як данність та як проблема / Євген Андрос // Філософія: Світ людини. Курс лекцій: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2003. – С. 281 – 302.
4. Андрущенко В.П. Світанок Європи: Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття / Віктор Андрущенко. – К.: Знання України, 2011. – 1099 с.
5. Андрущенко В.П, Савельєв В.Л. Освітня політика (огляд порядку денного) / В.П. Андрущенко, В.Л. Савельєв. – К.: «МП Леся», 2010. – 368 с.
6. Андрущенко Т. Виховна функція мистецтва в освітньому процесі / Тетяна Андрущенко // Рідна школа. – 2011. – № 1 – 2 (січень – лютий). – С. 8-12.
7. Андрущенко Т.І. Духовно-творчий потенціал мистецтва в естетичній освіті педагога / Т. І. Андрущенко // Естетична освіта педагога: колективна монографія / [Андрущенко Т.І., Грицаєнко П.М., Дорога А.Є. та ін.]; за ред. Андрущенко Т.І. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 9-26.
8. Ануфрієва О.В. Психологічні особливості впливу засобів масової інформації на структуру ціннісних орієнтацій студентської молоді: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / О. В. Ануфрієва ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2010. – 17 с.
9. Аристотель. Риторика. Поэтика / Аристотель; пер. с древнегреч. О. П. Цыбенко, В. Г. Аппельрот. – М. : Лабиринт, 2000. – 224 с.
10. Артеменок Е.Н. Влияние эстетизации образовательной среды на

формирование структур субъективности студента / Е.Н. Артеменок // Учебное знание как основа порождения культурных форм в университетском образовании. Материалы научно-практической конференции (Минск, 14 – 15 ноября 2000 г.). – Мн.: ЗАО «Пропилеи», 2001. – С. 199 – 207.

11. Артімонова Т.П. Ціннісний дискурс студентської молоді в період ринкових та демократичних трансформацій: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10 / Т.П. Артімонова; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2011. – 20 с.

12. Архангельский Ю.Е. Советское искусство в зеркале тоталитаризма / Ю.Е. Архангельский // Вопросы современной науки и практики. Университет им. В.И. Вернадского. – 2010. – № 10 – 12 (31). – С. 338 – 341.

13. Бані-Ісса Х.М.Д. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Спеціальність: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Халдун Мохамед Джабер Бані Ісса. – Луганськ, 2002. – 16 с.

14. Барышков В.П. Аксиология: Учебное пособие / Владимир Барышков. – Саратов Издательский центр «Наука», 2009. – 65 с.

15. Бауман З. Индивидуализированное общество / З.Бауман; Пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2005. – 390 с.

16. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества: сборник избранных трудов / М.М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 432 с.

17. Бердяев Н.А. Философия свободного духа / Николай Бердяев. – М.: Республика, 1994. – 480 с.

18. Берегова Г.Д. Філософська компонента в освітньо-виховному процесі аграрних вищих навчальних закладів України / Г.Д. Берегова // Освіта та педагогічна наука. – 2013. – № 4 (159). – С. 35 – 43.

19. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навчальний посібник / І.Д. Бех. – К.: Академвидав, 2012. – 256 с.

20. Білан Т. Художньо-мистецькі основи педагогічної освіти / Тетяна Білан // Молодь і ринок. – 2014. – № 6 (113). – С. 57 – 60.

- 21.Бліхар М.П. Основні аспекти формування ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді в процесі виховання / М.П. Бліхар // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. Збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – Випуск 8. – С. 130 – 140.
- 22.Богданова Н.Г. Естетична свідомість студентської молоді в сучасній Україні в контексті глобалізаційно-інформаційного аналізу: автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Н.Г. Богданова; АПН України; Ін-т вищ. осв. – К., 2007. – 20 с.
- 23.Бодрова Т.О. Аксиологічні орієнтири підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін / Т.О. Бодрова // Наук. зап. Ніжинського держ. ун-ту ім. Миколи Гоголя. Серія: Психолого-пед. науки. – 2013. – № 1. – С. 160 – 164.
- 24.Бойко О.П. Естетичне та естетизація у освітньому просторі / О.П. Бойко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди». – Додаток 1 до вип. 27. – Том VIII (41). – К.: Гнозис, 2012. – С. 26 – 34.
- 25.Бондаренко О.О. Вільночасова мистецька діяльність університетської молоді в Польщі та Україні: компаративістичний аналіз / О.О. Бондаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2010. – № 7 (9). – С. 3 – 9.
- 26.Бондарчук А.Я. Естетичне виховання студентів музично-педагогічних факультетів засобами української народної пісні / Алла Бондарчук // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Ялта: РГУ, 2013. – Випуск 39, частина 2. – С. 225-229.
- 27.Борисова Ю.В. Традиціоналістські та модерністські цінності в структурі молодіжної ціннісної свідомості: соціологічний аналіз: Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.01 / Ю.В. Борисова; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2001. – 19 с.
- 28.Брайнин-Пассек В. О постмодернизме, кризисе восприятия и новой классике / В. Брайнин-Пассек // Новый мир искусства. – 2002. – № 5. – С. 7– 9.

- 29.Бурханов А.Р Человек и его экзистенция в философии Карла Ясперса / А.Р. Бурханов // Вестник НВГУ. – 2014.– №1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/chelovek-i-ego-ekzistentsiya-v-filosofii-karla-yaspersa>
- 30.Бутенко В. Громадянське виховання студентів як пріоритетний напрям діяльності вищого технічного навчального закладу / В. Бутенко // Витоки педагогічної майстерності. Серія: Пед. науки. – 2012. – Випуск 9. – С. 18-26.
- 31.Бутенко Л.В. Учитель літератури: вияв творчості й краси (Підготовка майбутніх учителів літератури до інтерпретації художніх творів): Монографія / Л.В. Бутенко. – Херсон: Айлант, 2008. – 232 с.
- 32.Бутенко Н.В. Художественно-эстетическая культура как базовый механизм развития личности / Наталья Бутенко // Педагогическое образование в России. – 2014. – № 7. – С. 138 – 143.
- 33.Валицкая А.П. Аксиосфера: содержание понятия и его инструментальный статус / А.П. Валицкая // Аксиосфера современности: философско-эстетический анализ и нравственное обоснование социокультурных практик. Коллективная монография. – СПб.: Астерион, 2013. – С. 5-14.
- 34.Вашкевич В.М. Історична свідомість молоді: політологічний концепт / В.М. Вашкевич; АПН України, Ін-т вищ. освіти. – К.: Світогляд, 2005. – 288 с.
- 35.Вербець В.В. Теоретико-методологічні засади формування духовно-творчого потенціалу студентської молоді: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / В.В. Вербець; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2005. — 40 с.
- 36.Вітвицька С.С. Естетичне виховання майбутнього вчителя в контексті ідей В.О.Сухомлинського (1918-1970) / С.С. Вітвицька // Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць. – Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 142 – 148.
- 37.Видгоф В.М. Эстетическое воспитание в современном вузе: новые подходы / В.М. Видгоф // Вестник Томского государственного университета. – Томск, 2004. – № 282: Серия «Философия. Культурология. Филология». – С. 128 – 133.

- 38.Власов С.А. Аксиология современной российской системы образования / С. Власов // Контекст и рефлексия: философия о мире и человеке. – С. 87– 93.
- 39.Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: [моногр.] / В. Г. Воронкова. – Запоріжжя: ЗДІА, 2010. – 272 с.
- 40.Выжлецов Г.П. Аксиология культуры в системе культурфилософского знания / Г.П. Выжлецов // Вестник Новгородского государственного университета. – 2000. – № 16. – С. 32 – 36.
- 41.Герасимова Е.М. Економічне знання у дискурсі становлення глобалізованого світу: соціально-філософський аналіз (Монографія) / Ельвіра Миколаївна Герасимова. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2008. – 336 с.
- 42.Гитлинг М. Атрибуты трансгрессии в педагогике / М.Гитлинг // Alma Mater. – М.: РУДН, 2003. – №3. – С. 36-40.
- 43.Глазунова Л.О. Педагогічні умови формування естетичної компетентності майбутнього вчителя-філолога засобами народознавства / Л.О. Глазунова // Вісник Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка. – Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – Випуск 3 (69). – С. 207 – 211.
- 44.Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Т. Гоббс; пер. з англ. Р. Димерець [та ін.]; наук. ред. Т. Польська. – К.: Дух і Літера, 2000. – 600 с.
- 45.Гомілко О. Музика: гармонія сфер чи інструмент культури? / О. Гомілко // Δόξα / Докса.– 2010. – Вип. 15. – С. 276-285.
- 46.Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
- 47.Гончаренко Ю.В. Фактори художньо-естетичного сприйняття театрального мистецтва / Ю.В. Гончаренко, І.І. Гудко // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. – 2010. – № 2 (13). – С. 45 – 48.
- 48.Грищенко Ю. Мистецтво в розвитку художньо-естетичного світогляду особистості: ретроспективний аналіз / Ю.Грищенко // Естетика і етика педагогічної дії. Збірник наукових праць. – К.: НАПН України; Полтава: ПНПУ

імені В.Г. Короленка, 2015. – Випуск 9. – С. 131 – 139.

49.Данілова Л.В. Громадська активність студентської молоді – найважливіша складова процесу виховання у вищих навчальних закладах / Л.В. Данілова // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – 2014. – Вип. 1. – С. 80-81.

50.Данилевська М.І. Особливості сучасної естетичної картини світу / М.І. Данилевська // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць. – Луганськ: Видавництво СНУ ім. В. Даля, 2011. – Випуск 5 (46). – С. 39 – 46.

51.Дворцева Г. В. Мистецтво як каталізатор образу людини культури у студентської молоді / Г. В. Дворцева // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – №1 (54). – 2013. – С. 53-59.

52.Дерюга В.Е. Гуманистические ценности как основа и цель образования личности / В.Е. Дерюга // Проблемы современного образования. – 2013. – № 6. – С. 31 – 40.

53.Дзвінчук Д. Розвиток освітніх систем у ХХ столітті та нові запити ХХІ століття / Д. Дзвінчук // Вища освіта України. – 2007. – № 1. – С. 27–35.

54.Добровольська О. Естетичне виховання та самовиховання в системі підготовки майбутніх педагогів / Оксана Добровольська // Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – Випуск 28. – С. 16– 21.

55.Добровольська О. Комплексність як умова ефективності естетичного виховання та самовиховання особистості / О. Добровольська // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К.: ВІР УАН, 2013. – Випуск 77 (№ 10). – С. 231 – 234.

56.Доній Н.Є. Соціальна девіталізація особистості в суспільстві глобального світу: монографія / Н.Є. Доній. – Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2014. – 280 с.

57.Дрепіна О.Б. Педагогічні умови естетичного самовиховання студентів

педагогічних університетів/ О.Б. Дрепіна // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2013. – № 5 (58). – С. 102 – 110.

58.Дубич К.В. Особистісно орієнтоване виховання студентів в умовах соціокультурного середовища вищого навчального закладу: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / К.В. Дубич; Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля. – Луганськ, 2007. – 20 с.

59.Ельбрехт О.М. Гуманізація освіти: тенденції і проблеми / О.М. Ельбрехт // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. – Випуск 10. – С. 33 – 38.

60.Естетика: підручник для студ. гуманіт. спец. вищих навч. закл. / Л. Т. Левчук [и др.] ; заг. ред. Л. Т. Левчук. – К.: Вища школа, 2005. – 431 с.

61.Євтодюк А.В. Аксиологічні засади сучасної системи освіти України / А.В. Євтодюк // Педагогічний пошук. – 2014. – № 2. – С. 12 – 15.

62.Єнін В. Концепція процесу формування естетичної культури школярів / Віктор Єнін // Директор школи. – 2004. – № 5. – С. 21 – 24.

63.Жданова С.Н. Концептуальные основы эстетического освоения мира учащимися в системе дополнительного образования / С.Н. Жданова // Вестник Оренбургского гос. ун-та. – 2006. – № 6, том 1. – С. 99 – 105.

64.Зеленов Є.А. Теоретико-методологічні основи планетарного виховання студентської молоді: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.07 / Є.А. Зеленов ; Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля. – Луганськ, 2009. – 40 с.

65.Зеленська Н.О. Естетична й художня культура – найважливіші складові формування творчої особистості / Н.О. Зеленська // Вісник Житомирського держ. ун-ту. Педагогічні науки. – 2014. – Випуск 2 (74). – С. 74 – 78.

66.Золотарева Ю.И. Социализация молодежи в условиях глобализации / Ю.И. Золотарева // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура. – 2011. – № 7. – С. 125 – 128.

67.Зыкова Т.И. Методы формирования духовно-эстетических ценностей у студентов технического вуза / Т.И. Зыкова // Вопросы культурологи. Научно-

практический и методический журнал. – 2007. – № 6. – С. 49 – 51.

68.Іванова О.І. Виховні можливості художньої культури та мистецтва у духовному розвитку особистості студентів / Олена Іванова // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць. – Луганськ: Видавництво СНУ ім. В. Даля, 2011. – Випуск 3 (44). – С. 44 – 53.

69.Іванцев Н.І. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської молоді протягом професійної підготовки: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Н.І. Іванцев; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 2001. –19 с.

70.Ігнат'єва О.Л. Комплексний підхід до естетичного виховання студентської молоді на сучасному етапі / О.Л. Ігнат'єва // Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія. – 2006. – Випуск 11, частина 2. – С. 17 – 21.

71.Ільїн В.В. Філософія: Підручник: В 2 ч. – Ч. II. Актуальні проблеми сучасності / Володимир Ільїн, Юрій Кулагін. – К.: «Альтерпрес», 2002. – 480 с.

72.Іванов С.Г. Архитектура в культуротворчестве тоталитаризма: философско-эстетический анализ / С.Г. Иванов. – К.: Стилос, 2001. – 168 с.

73.Инглхарт Р. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития / Р. Инглхарт, К. Вельцель – М.: Новое издательство, 2011. – 464 с.

74.Инишев И. Философская эстетика сегодня / И. Инишев. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/72023216>

75.Кабалевський Д.Б. Прекрасне пробуджує добре / Дмитро Кабалевський. – К.: Музична Україна, 1978. – 288 с.

76.Кадієвська І.А. Гуманістичні цінності освіти в контексті глобалізації суспільства: Монографія / Ірина Кадієвська. – Одеса: Астропринт, 2010. – 176 с.

77.Калашник Н.Г. Методологічні засади густосології – науки про естетичний смак / Н.Г. Калашник // Науковий вісник Донбасу. – 2014. – № 2 (26). – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/NN26/11.pdf>

78.Калашник Н. Можливості естетичної підготовки фахівця в умовах

інтерактивного навчання у вищій школі / Надія Калашник // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб. наук. пр.. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. – К., 2007. – Випуск 21. – С. 69 – 74.

79.Калюжна Т.Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія / Т.Г. Калюжна. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. – 128 с.

80.Камю А. Творчество и свобода. Сборник. Пер. с франц. / А. Камю; Составление и предисловие К. Долгова. Комментарий С. Зенкина. – М.: Радуга, 1990. – 608 с.

81.Карловас О.А. Формування естетичної культури особистості в процесі естетизації освіти / Олена Карловас // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2011. – № 2 (43). – С. 45 – 52.

82.Карпова І.Г. Механізми виявлення творчої обдарованості студента у процесі літературно-мистецької діяльності / І.Г. Карпова // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Філософія». – К., 2012. – Випуск 175. – Частина 3. – С. 449 – 461.

83.Кащук Я.Н. Человек и его экзистенция / Я.Н. Кащук// Сборники конференций НИЦ Социосфера. 2011. №7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/chelovek-i-ego-ekzistentsiya>

84.Кивлюк О.П. Інформаційна педагогіка: філософія, теорія, практика / Ольга Кивлюк; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во УАН ВІР, 2011. – 334 с.

85.Кириченко Л.Г. Теоретико-методологічні підходи до проблеми формування естетичних якостей особистості у майбутніх фахівців соціокультурної сфери / Л.Г. Кириченко // Наук. зап. Ніжинського держ. ун-ту ім. Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. – 2013. – № 5. – С. 37 – 42.

86.Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті / Сергій Федорович Клепко – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.

87.Клименко А.И., Балахонский В.В. Проблема антропологической

аутентичности социума: стратегии концептуализации / А.И. Клименко, В.В. Балахонский // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2015. – №3 (67). – С. 203-209.

88.Клюй А.І. Політичні цінності в процесі виховання студентської молоді / А.І. Клюй // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. – 2013. – Том 21, випуск 23(1). – С. 98 – 102.

89.Коваль В.Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів / В.Ю. Коваль // Наукові праці Донецького нац. технічного ун-ту. Серія «Педагогіка, психологія, соціологія». – 2009 – № 6. – С. 19–23.

90.Конох М. С. Формування нової філософії освіти в Україні: Соціально-філософський аналіз / М.С. Конох. – К. : Вища школа, 2001. – 223 с.

91.Концепція мультикультуралізму: зб. наук. праць / відп. ред. О.Є. Гомілко. – К.: Стилос, 2005. – 143 с.

92.Корольова І.І. Організація естетичного виховання студентів вищих навчальних закладів у процесі культуротворчої діяльності: теорія та методика / І.І. Корольова // Педагогічний альманах: Збірник наук. праць. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – Випуск 19. – С. 10 – 14.

93.Косінова О.М. Естетичне виховання як актуальний напрям підготовки студентів вищих навчальних закладів мистецтв / Олена Косінова // Культура і Сучасність. – 2014. – № 2. – С. 106 – 112.

94.Кочубей Н.В. Синергетические концепты и нелинейные контексты: моногр. / Н. В. Кочубей. – Сумы: Университет. кн., 2009. – 236 с.

95.Кочубейник О.М. Постмодерн: автентичність особистості та трансформація дискурсу соціальності / О.М. Кочубейник // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – №1. – С. 113-118.

96.Кохан І.І. Естетичне виховання у процесі особистісного та професійного розвитку майбутнього фахівця / І.І. Кохан // Наукова скарбниця освіти Донеччини. Науково-методичний журнал. – 2013. – № 1 (14). – С. 117– 119.

- 97.Кравченко П.А. Роль гуманітарних знань у ході розбудови громадянського суспільства в Україні / П.А. Кравченко // Історична пам'ять. Науковий збірник. – 2010. – № 1. – С. 24 – 30.
- 98.Красовська О.О. Методичні засади впровадження інноваційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти / О.О. Красовська // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. Збірник наукових праць. – Рівне: РВЦ МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2013. – Випуск 1 (9). – С. 37 – 46.
- 99.Кремень В.Г. Вища освіта і наука – пріоритетні сфери розвитку суспільства у ХХІ столітті / В.Г. Кремень // Вища школа. – 2002.– № 4–5. – С. 3–34.
100. Крилова С.А. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз) / С.А. Крилова. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011. – 344 с.
101. Кримський С.Б. Запити філософських смислів / Сергій Кримський. – К.: Видавництво ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
102. Кубякин Е.О. Особенности воздействия массовой культуры на социализацию российской молодежи / Евгений Кубякин // Общество: философия, история, культура. – 2011. – № 1 – 2. – С. 24 – 27.
103. Курач М.С. Декоративно-ужиткове мистецтво як засіб виховання студентів – майбутніх вчителів технологій / М.С. Курач, І.А. Білосевич // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2012. – № 2. – С. 123 – 128.
104. Курач М. Роль художньо-проектної діяльності в процесі естетизації особистості майбутнього учителя технологій / М. Курач // Зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. – 2012. – Ч. 2. – С. 185 – 191.
105. Куцепал С.В. Онтологія в сучасній французькій філософії : дис... д-ра філос. наук: 09.00.05 / Куцепал Світлана Вікторівна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 380 арк.
106. Левінас Е. Між нами: Дослідження. Думки – про – Іншого. – К.: Дух і

Літера, 1999. – 291 с.

107. Левчук Л.Т. Основи естетики: Навчальний посібник / Л.Т. Левчук, О.І. Оніщенко. – К.: Вища школа, 2006. – 271 с.

108. Линовицька О. Основні функції освіти / Олеся Линовицька // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. – Вип. 36. – С. 44 – 50.

109. Локк Д. Розвідка про людське розуміння: у 4-х кн. / Д. Локк; пер. з англ. Н. Бордукова. – [Х.] : Акта, 2002. – Кн. 1. – Х. : [б.в.], 2002. – 152 с.

110. Лукомська С.О. Поняття «ідентичність» й «автентичність» у сучасній зарубіжній психології / С.О. Лукомська // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. – 2014. – Вип. 2.13. – С. 122-126.

111. Максимчук Ю.В. Естетичне виховання студентської молоді у процесі клубної роботи: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Ю.В. Максимчук ; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2004. – 20 с.

112. Макушин А.Ю. Філософські теорії про мистецтво і світогляд митців / Ю.А. Макушин // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Педагогіка. – 2010. – Том 123, випуск 110. – С. 160 – 168.

113. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: Монографія / Людмила Масол. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.

114. Медведєва О.Р. Естетичне виховання студентів педагогічних ВНЗ / О.Р. Медведєва // Наукові праці ДонНТУ. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – 2013. – № 1 (13). – С. 244 – 247.

115. Менегетти А. ОнтоАрт. Ин-се искусства / Антонио Менегетти. – М.: БФ «Онтопсихология», 2010. – 286 с.

116. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України: монографія / М.І. Михальченко [та ін.]; голова ред. кол. В. Кремень; АПН України, Інститут вищої освіти. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 257 с.

117. Муляр В.І. Проблема становлення особистості в системі «індивідуальність-суспільство» (філософсько-культурологічний аналіз): дис... д-ра філос. наук: 09.00.03 / Муляр Володимир Ілліч; Житомирський інженерно-технологічний ін-т. – Житомир, 1999. – 362 с.
118. Настенко Л.Г. Педагогічні умови культурологічної підготовки майбутнього вчителя: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л.Г. Настенко ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2002. – 22 с.
119. Національна державна комплексна програма естетичного виховання: проект / укладачі: І.А. Зязюн та ін. – К.: АПН України; Інститут українознавства Київського університету імені Тараса Шевченка, 1994. – 63 с.
120. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – 636 с.
121. Нечепоренко М.В. Про естетичне виховання у класичному університеті / М.В. Нечепоренко // Наукові записки кафедри педагогіки. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – Випуск XXXIII. – С. 159–168.
122. Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – 1280 с.
123. Новікова Є.Б. Естетичне виховання студентів як невід'ємний компонент вивчення іноземної мови в навчальній і позанавчальній час / Є.Б. Новікова // Зб. наук. праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2011. – Вип. 8. – С. 236–240.
124. Овчаренко Г.Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / Г.Е. Овчаренко; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ, 2005. – 20 с.
125. Оленич С.Р. Молодь як об'єкт і суб'єкт суспільних відносин в сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / С.Р. Оленич; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». – К., 2009. – 20 с.
126. Основи демократії: Підручник для студентів вищих навчальних

закладів / За заг. ред. А.Ф. Колодій. Третє видання, оновлене і доповнене – Львів: Астролябія, 2009. – 832 с.

127. Павлова О. Трансформація освітніх стратегій у неklasичній естетиці / О. Павлова // Філософія освіти. – 2007. – № 1. – С. 159-168.

128. Панченко Л.М. Формування ціннісних орієнтацій молоді в період системної трансформації українського суспільства: Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03 / Л.М. Панченко; АПН України. Ін-т вищ. осв. – К., 2003. – 19 с.

129. Пастухова Ю.А. Художньо-естетичне виховання студентської молоді в цілісному педагогічному процесі університету: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Ю.А. Пастухова; Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля. – Луганськ, 2009. – 20 с.

130. Пелікан Я. Ідея університету / Ярослав Пелікан; Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2009. – 360 с.

131. Пішун С.Г. Формування культури дозвілля студентів вищих навчальних закладів в умовах роботи студентського клубу. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Спеціальність: 13.00.07 – теорія і методика виховання / Сергій Пішун. – К., 2005. – 23 с.

132. Пилипенко Н.В. Сутність естетичного виховання студентів вищого навчального закладу / Н.В. Пилипенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Випуск 28 (81). – С. 552 – 557.

133. Платон. Держава / Платон // Політична психологія: хрестоматія / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – С. 8-14.

134. Покулита І.К. Культурні смисли медіапростору – естетичний та аксіологічний аспекти / І.К. Покулита // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. – К.: «Видавництво «Гілея», 2014. – Випуск 91 (12). – С. 231 – 236.

135. Полозова И.В. Метафора как средство философского и научного познания / И.В. Полозова. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cheloveknauka.com/metafora-kak-sredstvo-filosofskogo-i-nauchnogo-roznaniya>
136. Пономарьов О.С. Аксиологія освіти і формування національної еліти / О.С. Пономарьов // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: збірник наукових праць. – Харків : НТУ «ХП», 2010. – Випуск 25 (29). – С. 8 – 15.
137. Пономарьова О.М. Деякі аспекти інтеграції видів мистецтва / О.М. Пономарьова // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура. – 2009. – № 7. – С. 112 – 116.
138. Попова Е.Н. Формирование эстетических компетенций и ориентаций в процессе профессиональной подготовки студентов педагогического университета: На примере хореографии. Дисс... канд. пед. наук. 13.00.08 – теория и методика проф. образ. / Е. Попова. – Самара, 2005. – 186 с.
139. Приходько Т.В. Стилi життя молоді як соціальне явище в умовах сучасного українського буття: автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Т.В. Приходько; Нац. техн. ун-т України «Київ. політех. ін-т». – К., 2007. – 19 с..
140. Пшишок А.А. Молодежная культура в информационном обществе (девиантологический анализ) / Адам Пшишок // Теория и практика общественного развития. – 2011. – № 1. – С. 117 – 120.
141. Ратко М. Естетизація освітнього простору як чинник гармонійного розвитку особистості / Марина Ратко // Молодь і ринок. – 2014. – № 1 (108). – С. 70 – 74.
142. Ревенко І.В. Обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків / І.В. Ревенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць. – Запоріжжя: КПУ, 2014. – Випуск 36 (89). – С. 349 – 354.

143. Розенберг Н.В. Средства массовой информации как социокультурный фильтр молодежных ценностей / Наталья Розенберг // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. – 2011. – № 11, том 103. – С. 267–271.
144. Розова Т.В. Утопия как социокультурный феномен: дис... д-ра филос. наук: 09.00.03 / Розова Тамара Викторовна; Ин-т философии НАН Украины. – К., 1997. – 310 с
145. Руженцева В.І. Політичні орієнтації пострадянського студентства: динаміка та факторна обумовленість: автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / В.І. Руженцева; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2007. – 20 с.
146. Руссо Жан Жак. Об общественном договоре. Трактаты: пер.с фр. / Ж. Ж. Руссо. - М. : КАНОН-пресс-Ц: Кучково поле, 1998. – 416 с.
147. Рязанцев А.А. Экранный характер современной культуры / А.А. Рязанцев – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekrannyyu-harakter-sovremennoy-kultury>
148. Свиренко Ж.Є. Виховання гуманізму в студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Ж.С. Свиренко; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2009. – 20 с.
149. Свириденко Д.Б. Академічна мобільність: відповідь на виклики глобалізації: монографія / Д.Б. Свириденко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 279 с.
150. Сергієнко А.В. Ціннісний пріоритет естетичної культури сучасного студента: теорія і практика / А.В. Сергієнко // Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць. Психологія. Педагогіка. – К.: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2014. – № 22. – С. 54 – 59.
151. Середницька І.Я. Психологічний аналіз кризи ідентичності у студентської молоді: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / І.Я. Середницька; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського

(м. Одеса). – О., 2005. – 17 с..

152. Сериков В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В.В. Сериков. – М., 1999. – 272 с.

153. Скальська Д.М. Естетика. Естетика постмодерної доби: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Д.М. Скальська; Івано-Франківський нац. техн. ун-т нафти і газу. Кафедра філософії. – Івано-Франківськ: Факел, 2008. – 132 с.

154. Скотна Н.В. Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії / Н.В. Скотна; Дрогобицький держ. педагогічний ун-т ім. Івана Франка. – Л.: Українські технології, 2005. – 383 с.

155. Скотний В. Аксіологічні орієнтири особистості: суперечності плюралізму / В. Скотний // Молодь і ринок. – 2010. – № 7–8 (66–67). – С. 7 – 11.

156. Скубашевська О.С. Філософія інноваційного розвитку освіти інформаційного суспільства (світоглядно-філософський аналіз) / Ольга Скубашевська. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 315 с.

157. Слюсаревський М.М. Психологія міграції: навчальний посібник / М.М. Слюсаревський, О.Є. Блинова; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. – 244 с.

158. Смерж Л.О. Естетика: Навчальний посібник / Л.О. Смерж. – К.: Кондор, 2009. – 334 с.

159. Соломаха С. Потенціал сучасних педагогічних технологій у розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін / Світлана Соломаха // Проблеми підготовки сучасного вчителя: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2013 – Випуск 8. – Частина 1. – С. 153 – 159.

160. Сопіна Я.В. Психолого-педагогічні умови формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва / Я.В. Сопіна // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2013. – Випуск 15. – С. 230 – 235.

161. Сотська Г. Технологія формування естетичної культури майбутнього

вчителя образотворчого мистецтва в педагогічних університетах / Г. Сотська // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 6 (2). – С. 106–113.

162. Станіславська К. До питання структурної організації та змістовного наповнення спецкурсу «Художня культура постмодерну» у вищій школі / Катерина Станіславська // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: збірник наукових праць. – Ніжин: ПП. Лисенко, 2013. – Випуск 6. – С. 141–146.

163. Сулаєва Н.В. Неформальна мистецька освіта студентів вищих педагогічних закладів України / Н.В. Сулаєва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. – № 7 (33). – С. 394 – 405.

164. Сургай С.О. Естетичне виховання студентської молоді засобами масової інформації: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / С.О. Сургай ; Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля. – Луганськ, 2010. – 20 с.

165. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – К.: Радянська школа, 1972. – 244 с.

166. Тадля О.М. Студентський клуб як колективна форма організації культурно-дозвілдової діяльності / О.М. Тадля // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки. – Рівне, 2013. – Випуск 19, том II. – С. 234 – 239.

167. Тейлор Ч. Етика автентичності / Ч. Тейлор. – К.: Дух і Літера, 2013. – 125 с.

168. Тепенчак Т.М. Естетика тоталітарної культури як засіб маніпуляції свідомістю мас / Т.М. Тепенчак // Гуманітарний часопис: Збірник наукових праць. – Харків: ХАІ, 2006. – № 4. – С. 63 – 71.

169. Титаренко В.П. Теоретичні основи формування естетичної культури майбутніх учителів трудового навчання / В.П. Титаренко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Збірник наукових праць. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – Випуск 26. – С. 505 – 511.

170. Титаренко В. Формування у майбутніх учителів здатності до

естетичного оцінювання об'єктів технологічної діяльності у процесі вивчення українських народних промислів / В. Титаренко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: збірник наукових праць. – К.: ТОВ ВД «ЕКМО», 2011. – Випуск 3. – Частина 1. – С. 284 – 293.

171. Ткачова Н. О. Історія розвитку цінностей в освіті : монографія / Наталя Ткачова. – Харків: Харківський нац. ун-т імені В.Н. Каразіна, 2004.– 423 с.

172. Тургенєва О.Ю. Нонконформізм та конформізм у соціально-філософському осмисленні сучасності: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / О.Ю. Тургенєва; Нац. техн. ун-т «Київ. політех. ін-т». – К., 2010. – 19 с.

173. Тюльпа Т.М. Теоретичні підходи до формування соціокультурного середовища вищого педагогічного навчального закладу / Т.М. Тюльпа // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – 2014. – Випуск 122. – С. 280 – 283.

174. Ушакова І. Естетичний образ сучасної людини в умовах нової соціальної реальності / І. Ушакова // Зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. – Умань: ПП Жовтий, 2011. – Ч. 3. – С. 288 – 294.

175. Ущиповська К. Моральна деградація сучасної молоді / К. Ущиповська // Наук. зап. Серія «Культурологія». Мат. VI Міжн. наук. конф. «Культура в горизонті сталих і плинних ідентичностей» (12–13 квітня 2013 р., м. Острог). Ч.2. – Острог: Вид. Нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. – Вип.12. – С. 137–144.

176. Федоренко С. Роль мистецтва у формуванні гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США / С. Федоренко // Збірник наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. – Частина 2. – С. 375 – 381.

177. Франк С.Л. Духовные основы общества / Семен Франк. – М.: Республика, 1992. – 511 с.

178. Фрейре П. Педагогіка пригноблених / П. Фрейре; пер.

О. Дем'янчук. – К.: Юніверс, 2003. – 166 с.

179. Фрейре П. Педагогіка свободи: етика, демократія і громадянська мужність / П. Фрейре; пер. з англ. О. Дем'янчук. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 120 с.

180. Фромм Э. Психоанализ и этика / Эрих Фромм. – М.: Республика, 1993. – 415 с.

181. Хамитов Н. Философский словарь: человек и мир / Н. Хамитов, С. Крылова. – К.: КНТ, Центр учебной литературы. – 2006. – 308 с.

182. Харьковская Е.В. Роль эстетического воспитания студентов в образовательном пространстве вуза / Е.В. Харьковская, В.А. Мешков // Наука. Искусство. Культура. – 2014. – Выпуск 4. – С. 205 – 209.

183. Хом'як О.А. Особливості виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів як психолого-педагогічна проблема / О.А. Хом'як // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 3. – С. 368 – 376.

184. Худякова Н.Л. Аксиологические основы поведения человека: Учебное пособие / Наталья Худякова. – Челябинск: Издательство Челябинского государственного университета, 2010. – 109 с.

185. Худякова Н.Л. Ценностные основы социальных отношений / Наталья Худякова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2012. – № 4 (258). – Философия. Социология. Культурология. Выпуск 23. – С. 7 – 10.

186. Часова К.С. Гуманізація освіти в Україні: теоретичний аналіз / К.С. Часова // Педагогічний процес: теорія і практика. Збірник наукових праць. – К.: ТОВ «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2013. – Выпуск 4. – С. 194 – 201.

187. Шаповал Л.В. Естетичне сприйняття дійсності як професійна якість вчителя образотворчого мистецтва: до сучасної постановки проблеми в умовах глобалізації / Л.В. Шаповал // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Збірник наукових праць. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2008. – № 9. – С. 162 – 165.

188. Шатунова Т.М. Социальный смысл онтологии эстетического. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора философских наук. Спец.: 09.00.11 – соц. философия / Т. Шатунова. – Казань, 2008. – 47 с.
189. Швейцер А. Благоговение перед жизнью / Альберт Швейцер. – М.: Прогресс, 1992. – 576 с.
190. Шевченко Г.П. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період: монографія / Г.П. Шевченко, Х.М. Джабер. – Луганськ: Видавництво СНУ ім. В. Даля, 2004. – 208 с.
191. Шевченко Ю.М. Гармонізація естетичної культури майбутніх учителів початкових класів / Юлія Шевченко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2014. – № 2 (13). – С. 218 – 222.
192. Шевчук І. Дозвіллева діяльність студентства як простір їх соціалізації / Ірина Шевчук // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2009. – Випуск 25, частина 2. – С. 326 – 331.
193. Шевчук М.В. Психологічні механізми трансформації ціннісних орієнтацій студентської молоді: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / М.В. Шевчук ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2000. – 25 с.
194. Шохин В.К. Классическая философия ценностей: предыстория, проблемы, результаты / В.К. Шохин // Альфа и Омега. – 1998. – № 3(18). – С. 283 – 308.
195. Экзистенция и трансцендентное: проблема аутентичности человеческого существования. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://scicenter.online/fundamentalnaya-filosofiya/ekzistentsiya-transtsendentnoe-problema-64173.html>
196. Язловецька О.В. Соціалізація та виховання студентської молоді у ВНЗ / Оксана Язловецька // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 107_2. – С. 260-270.
197. Якушева С.Д. Эстетическое воспитание в вузе / С.Д. Якушева //

Управление качеством высшего образования: теория, методология, организация, практика: Коллективная научная монография. В 3-х томах. – Том 1. – СПб.: Смольный институт РАО; Кострома: Издательство КГУ, 2005. – С. 351 – 368.

198. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс. – М.: Республика, 1994. – 527 с.

199. Ящук І. Етична аксіологія як основа виховання сучасної студентської молоді / І. Ящук // Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Випуск 9. Серія «Педагогічні науки». – Полтава, 2012. – С. 340-345.

200. Barber B. R. Searching for civil society. – National Civic Review. – 1995. – Vol. 84. – pp. 114–118.

201. Barrow R. Moral Philosophy for Education.- N-Y.-Boston-London: George Allen and Unwin, 2001. – 367 p.

202. Barton L. Teacher Education and Teacher Professionalism in England: some emerging issues // British Journal of Sociology of Education. – 1994. – Vol. 15. – Issue 4. – pp. 529-543.

203. Boudon R. How can axiological feelings be explained? // International Review of Sociology. – 2008. – Vol. 18. – Issue 3. – pp. 349-364

204. Chesebro James W. Cultures in conflict—a generic and axiological view // Today's Speech. – 1973. – Vol. 21. – Issue 2. – pp. 11-20.

205. Combs A. Humanism, education and future. - Boston: Educational Leadership, 1988. – 301 p.

206. Dennety R. Education, vocationalism and democracy. – N-Y.: The Macmillan Co. Thought, 2002. – 195 p.

207. Ethics in the Information Society: The Nine ‘P’s. A Discussion Paper for the WSIS+10 Process 2013-2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.globethics.net/documents/4289936/14121854/InformationEthics_TextsSeries_04_WSIS_EN_text.pdf/8492ed8f-0818-4a18-8c3e-d1a61221f8ac

208. Garber E. Feminism, Aesthetics, and Art Education // Studies in Art

Education. – 1992. – Vol. 33. - Issue 4. – pp. 78-91.

209. Forrester J.C. Thinking Creatively; Thinking Critically / Julie C. Forrester // Asian Social Science – 2008. – Vol.4. –No.5 (May). – pp. 100-105.

210. Harris K. Teachers and Classes. A Social Analysis.– Edinburgh: Education Press, 2002. – 216 p.

211. Hansen D., Carmen J. The importance of cultivating democratic habits in schools: enduring lessons from // Democracy and Education, Journal of Curriculum Studies. – 2016. – Issue 48:1. – pp. 94-112.

212. Halliday J. Values and further education // British Journal of Educational Studies. – 1996. - Volume 44, Issue 1. – pp. 66-81.

213. Hohr H. ‘Aesthetic emotion’: an ambiguous concept in John Dewey's aesthetics // Ethics and Education. – 2010. – Vol.5 – Issue 3 – pp. 247-261.

214. Keeter S. The Civic and Political Health of the Nation: A Generational Portrait / S. Keeter – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.civicyouth.org/research/products/Civic_Political_Health.pdf

215. Paterson R.W.K. Towards an Axiology of Knowledge Journal of Philosophy of Education Volume 13, Issue 1, pages 91–100, July 1979.

216. Samanci O. Democracy Education in Elementary Schools / O. Samanci. – The Social Studies. – Vol. 101:1. – 2010. – pp. 30-33.

217. Sloan D. Education and Values. – London and New York: Routledge, 2000. – 261 p.

218. Vaughan R.P., Walker M. Capabilities, Values and Education Policy / Journal of Human Development and Capabilities. – 2012. – Vol. 13. – Issue 3. – pp. 495-512.

219. Youth in the information society. – Strasbourg: Council of Europe Publishing,– 1997. – 222 p.